**Комунальний заклад Львівської обласної ради**
**«Львівська обласна універсальна наукова бібліотека»**

# ЛЬВІВЩИНА в 2018 році

## Знаменні і пам’ятні дати краю

**Львів – 2018**

УДК 006.95(477.83)
Л 89

**Львівщина в 2018 році. Знаменні і пам’ятні дати краю** [Текст] : календар / упоряд.: І. Зінченко, М. Гема; ред. Д. Дигас; наук. ред. І. Лешнівська; ЛОУНБ. – Львів, 2018. – 175 с.

Календар 2018 містить інформацію про пам’ятні події, ювілеї видатних людей, життя і творчість яких пов’язані з Львівщиною, рубрики «Цей день в історії краю», «Цей день в історії України», «Творче досьє», «До уваги методиста».

Видання розраховане на освітян, просвітян, краєзнавців, молодь та всіх небайдужих до минулого і сучасного рідного краю, подій, особистостей тощо.

***Авторський колектив:***
**М. Гема, Ю. Зайцев, І. Зінченко, І. Лешнівська, О. Лук’яненко, І. Мельник, М. Москва, Л. Ней-Гоцко, М. Парцей, О. Паук, Х. Процюк, І. Сварник, З. Служинська, А. Фелонюк, О. Шейгец**

***Упорядники: І. Зінченко, М. Гема***
***Редактор Д. Дигас***
***Науковий редактор І. Лешнівська***
***Макетування Д. Дигас***

© ЛОУНБ, 2018
© НБВ, 2018

# ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПЕРЕЛІК ДАТ

## СІЧЕНЬ

**1** 155 років від дня народження **Адольфа Бека** (1863-1942), фундатора львівської школи фізіологів, почесного професора, ректора Львівського університету (1912-1913), президента Львівського лікарського товариства (1901)

● 130 років від дня народження **Осипа Демчука** (1888-1965), адвоката, громадського діяча, сотника УГА, співавтора першого військового підручника українською мовою «Правильник піхотинця»

● 95 років від дня народження **Павла Ящука** (1923-1987), вченого, дослідника історії та теорії публіцистики, першого завідувача кафедри стилістики і редагування (1973), декана факультету журналістики Львівського державного університету ім. Івана Франка

**3** 110 років від дня народження **Євгена-Юлія Пеленського** (1908-1956), громадського діяча, бібліографа, літературознавця, музеєзнавця, пластуна; автора 250 праць, зокрема «Бібліографії української бібліографії», букварів і підручників для українських шкіл, літературознавчих праць про творчість Овідія, Р. Рільке, М. Черемшини, Б. Лепкого, Є. Маланюка, про «Русалку Дністрову» та ін., понад 30 шевченкознавчих праць. Очолював часопис «Українська книга» (1937-1943)

**6** 80 років від дня народження **Василя Стуса** (1938-1985), поета, прозаїка, перекладача, літературознавця, правозахисника, репресованого шістдесятника, лауреата Шевченківської премії за збірку поезій «Дорога болю» (1991), Героя України (2005, посмертно) *(Всеукр.)*

**7** 70 років від дня народження **Марії Людкевич** (1948), поетеси, прозаїка, журналіста, педагога, керівника молодіжної літературної студії «Джерельце», лауреата літературних премій ім. Павла Тичини за книгу «А час – як вітер» (2008), ім. Лесі Українки за книгу «Домовик без черевик» (2001), ім. Ірини Вільде за книгу «Петрова гора з диким терном» (2010); «Благовіст» за книгу «Коротке літо в раю» (1997), міжнародної літературної премії ім. Д. Нитченка за популяризацію українського слова (2003), обласної ім. Маркіяна Шашкевича за книгу «Благослови, Маріє» (1997)

**8** 140 років від дня народження **Володимира Старосольського** (1878-1942), громадсько-політичного діяча, дійсного члена НТШ (з 1923 р.), правника, дипломата, соціолога, публіциста (автора «Теорії нації»), редактора, видавця



● **150 років від дня народження Осипа Яніва (1868-1930), математика, фізика, суспільно-політичного діяча, викладача Української академічної гімназії у Львові, батька відомого науковця-психолога, поета, публіциста, політв'язня більшовицьких таборів Володимира Яніва**

**12** 140 років від дня народження **Василя Пачовського** (1878-1942), педагога-історика, доктора філософії, поета, драматурга, публіциста, одного з провідних представників літературного угруповання «Молода муза»

**14** 80 років від дня народження **Левка Різника** (1938), прозаїка, голови Львівської письменницької організації (1993-2007), лауреата літературних премій ім. Андрія Головка за найкращий роман року 1997 р. «Маргінал», ім. Олеся Гончара за книги «Усусуси на Лисоні» та «Колекціонер» (2002), Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені братів Богдана та Левка Лепких (2011), премії Президента України «Українська книжка року» (2015), обласної премії в галузі культури, літератури, мистецтва, журналістики та архітектури в номінації «Проза – імені Б. Лепкого» за книги «Самотність пророка, або Добрий ангел Івана Франка» та «Крук, або П'ятдесятилітня війна» (2008)

**17** 65 років від дня народження **Ігоря Кожана** (1953), генерального директора Національного музею у Львові ім. Андрея Шептицького, заслуженого працівника культури України

**18** 55 років (1963) з часу створення футбольної команди «Карпати» – футбольного клубу Прем'єр-ліги України зі Львова (повна назва – ТОВ «Клуб професійного футболу „Карпати"»), єдиної команди за всю історію Кубка СРСР, яка виграла трофей, виступаючи не у вищій лізі (1969)

**19** 135 років від дня народження **Івана Федевича** (1883-1933), громадсько-політичного діяча, голови філії «Просвіти» Турківщини, організатора громадських організацій «Рідна школа», «Сільський господар», «Руська бесіда», банків «Українбанк» і «Сила», низки кооперативів Турківщини, священика УГКЦ

**29** **100-річчя (1918) бою під Крутами (за 130 кілометрів на північний схід від Києва), який тривав 5 годин між 4-тисячним підрозділом російської Червоної гвардії під проводом есера М. Муравйова та загоном із київських курсантів і козаків «Вільного козацтва», що загалом нараховував близько чотирьох сотень вояків *(Всеукр.)***

**31** 135 років від дня народження **Григорія Лакоти** (1883-1950), єпископа УГКЦ, релігійного і громадського діяча, історика церкви, професора, ректора Перемишльської духовної семінарії (1918-1926), блаженного

(обряд беатифікації відбувся у 2001 р. за участі Папи Івана Павла ІІ), політв'язня більшовицьких таборів

- **100 років з дня смерті Івана Пулюя (1845-1918), фізика, педагога, винахідника багатьох електротехнічних та фізичних приладів, конструктора першої в світі рентгенівської трубки, відомого громадсько-політичного та культурно-освітнього діяча. У 2019 р. мине 130 років з часу відкриття ним Х-променів, що на цілі століття визначило технічний розвиток людства**

***Цього місяця виповнюється***

**70 років** (1948) з часу створення Львівсько-Волинського вугільного басейну (10 тис. км$^2$)

## ЛЮТИЙ

**2** 155 років від дня народження **Тимофія Бордуляка** (1863-1936), священика УГКЦ, письменника, публіциста, перекладача, поліглота, просвітянина (організовував українські школи в селах), громадського діяча

**3** 155 років від дня народження **Климентини Попович-Боярської** (1863-1945), письменниці, педагога, активної учасниці жіночого руху в Галичині

- 135 років з дня смерті **Володимира Барвінського** (1850-1883), політика, громадського діяча, правника, соціолога, письменника, публіциста; засновника, видавця і першого редактора газети «Діло» (найбільшої української газети в Галичині, що майже безперервно виходила з 1880 до 1939 р.); літературного критика, перекладача, одного із засновників «Просвіти» (1868) і «Руського товариства педагогічного» (1881) у Львові. Похований на Личаківському кладовищі у Львові поряд з М. Шашкевичем

**5** **100 років від дня народження Олекси Горбача (1918-1997), філолога (славіста, україніста), педагога, видавця, професора університету у Франкфурті-на-Майні, Українського вільного університету (УВУ) в Мюнхені, Українського католицького університету (УКУ) в Римі, дійсного члена НТШ (з 1962 р.). Він тісно співпрацював з відродженим НТШ у Львові, власним коштом перевидав понад 30 мовознавчих і літературознавчих праць, які були заборонені в СРСР**

**7** 535 років (1483) з часу видання латинською мовою першої відомої друкованої книги «Прогностична оцінка поточного 1483 року», написаної українцем Юрієм Котермаком (Дрогобичем)



**8** 60 років з дня смерті **Богдана Барвінського** (1880-1958), доктора філософії (1907), історика, педагога, бібліографа, архівіста, журналіста, дійсного члена НТШ

**9** 125 років від дня народження **Ганни Дмитерко-Ратич** (1893-1981), педагога, десятника УСС (згодом – УГА), громадської діячки, активістки «Рідної школи», «Просвіти», Пласту

**14** 165 років від дня народження **Ізидора Пасічинського** (1853-1930), священика УГКЦ, поета, байкаря, етнографа, мецената, громадського діяча

**21** 125 років від дня народження **Антона Княжинського** (1893-1960), літературознавця, військовика, освітнього і громадського діяча, професора, директора Коломийської гімназії, січового стрільця, політв'язня більшовицьких таборів

- 70 років від дня народження **Романа Пастуха** (1948), журналіста, публіциста, поета, краєзнавця, етнографа, фольклориста, літературознавця, редактора, культурно-громадського діяча; лауреата Бойківського літературно-краєзнавчого конкурсу імені Мирона Утриска (1999), літературних премій ім. І. Франка за книгу «Франкова доля» (2010), ім. Ірини Вільде за книгу «Корона Данила Галицького» (2011)

**23** 90 років від дня народження **Анни Канич** (1928), поетеси-піснярки, у доробку якої близько 200 пісень, повість «Волошки серед терну» (2000), сім збірок поезій та оповідань; педагога; заслуженого діяча мистецтв України (2008)

**26** 85 років від дня народження **Любомира Гузара** (1933-2017), патріарха-предстоятеля УГКЦ (2001-2011), священика (з 1958), єпископа (з 1977), голови Львівської архієпархії в Римі (1984-1991), кардинала (з 2001 р.), Верховного архієпископа Львівського (з 2001 р.), Києво-Галицького (з 2005 р.), архієпископа-емерита (з 2011 р.), сподвижника Йосипа Сліпого, доктора богослов'я

**29** 10 років з часу смерті **Омеляна Антоновича** (1914-2008), діяча ОУН, доктора права, почесного громадянина Львова, громадського діяча, мецената (фінансував реставрацію головного корпусу і відділу мистецтв Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника; видав своїм коштом десятки українських книжок; передав науковій бібліотеці ім. В. Стефаника родинну бібліотеку і деякі твори мистецтва)

## БЕРЕЗЕНЬ

**1** 90 років від дня народження **Ірини Ощипко** (1928), мовознавця, педагога, кандидата філологічних наук (1954), доцента кафедри української мови Львівського національного університету ім. І. Франка, автора численних праць зі стилістики, дериватології, лексикології, історії української літературної мови, мови творів класиків української літератури

**3** 60 років від дня народження **Тараса Фецича** (1958), лікаря-онколога, доктора медичних наук (2003), професора (2006), завідувача кафедри онкології та радіології Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького (з 2004 р.), автора близько 60 наукових і навчально-методичних праць

**6** 160 років від дня народження **Теодора Біленького** (1858-1939), педагога, кооператора, громадського діяча Самбірщини, директора учительської семінарії (1894-1914), засновника і директора жіночої учительської семінарії «Рідна школа» (1921-1932)

**7** 445 років (1573) з часу заснування Іваном Федоровичем (Федоровим) друкарні у Львові

● 60 років від дня народження **Михайла Зарічного** (1958), доктора фізико-математичних наук, професора Львівського національного університету ім. І. Франка (з 1992 р.), автора близько 120 наукових праць, лауреата премії ім. О. Погорєлова НАН України (2013)

**17** 170 років від дня народження **Олександра Огоновського** (1848-1891), правника, першого професора права Львівського університету (з 1882 р.), який викладав українською мовою і зробив значний внесок у розробку української юридичної термінології; одного з ініціаторів створення Народної Ради у Львові і першого її голови (1885), редактора «Правди» (1872-1876); співзасновника «Просвіти», НТШ, «Рідної школи», «Дружнього лихваря»

**21** 90 років від дня народження **Олега Романіва** (1928-2005), вченого в галузі металознавства та міцності конструкційних матеріалів, професора (1973), члена-кореспондента НАН України (1985), заслуженого діяча науки і техніки України (1998), двічі лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки (1975, 1995); ініціатора відродження і довголітнього голови НТШ в Україні, генерального секретаря Світової ради НТШ

**22** 40 років тому (1978) побачив світ «Інформаційний бюлетень» Української Гельсінської групи *(Всеукр.)*



**23** 175 років від дня народження **Юліана Целевича** (1843-1892), історика, просвітницького та культурно-громадського діяча, подвижника українського духовного відродження другої половини XIX ст., голови НТШ у Львові (1892)

**28** 235 років від дня народження **Венедикта Левицького** (1783-1851), греко-католицького церковного діяча, педагога, заступника ректора Львівської духовної семінарії, професора моральної теології Львівського університету (1829-1830)

● 85 років від дня народження **Юрія-Богдана Шухевича** (1933), політичного діяча, члена Української Гельсінської групи, багаторічного політв'язня більшовицьких таборів, народного депутата України VIII скликання, сина очільника українського національного руху (1943-1950 рр.) Романа Шухевича, Героя України (2006)

● 80 років від дня народження **Олеся Лупія** (1938), поета, прозаїка, драматурга, сценариста, заслуженого діяча мистецтв України (1998), лауреата премії ім. Д. Яворницького, Шевченківської премії за роман «Падіння давньої столиці» і повість «Булава» (1994)

**29** 290 років від дня народження **Кирила Розумовського** (1728-1803), військового, політичного і державного діяча, останнього гетьмана Війська Запорозького *(Всеукр.)*

● **50 років з дня смерті Олександра Тисовського (1886-1968), галицького педагога, основоположника й організатора Пласту, доктора біологічних наук, учителя природознавства Академічної гімназії (1911-1939), професора Українського таємного університету у Львові (1920-1924), Львівського університету (1939-1941), дійсного члена НТШ**

● **50 років від дня народження Мирона Капраля (1968), вченого, доктора історичних наук (2004), професора, керівника Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України (з 2012 р.), автора численних праць з історіографії, соціальної історії та джерелознавства ранньомодерного періоду, демографії та соціотопографії, історії ремесла, української історіографії XX ст.**

***Цього місяця виповнюється***

**165 років** (1853) тому у львівській аптеці Петра Міколяша «Під золотою зіркою» (нині – вул. Коперніка, 1) засвітилася перша в світі гасова (нафтова) лампа, винайдена фармацевтом Ігнатієм Лукасевичем

**140 років** (1878) з часу заснування літературно-політичного журналу радикального напряму «Громадський друг», редагованого Іваном Франком і Михайлом Павликом

**25 років** (1993) з часу створення на базі Інституту суспільних наук АН України Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України – єдиної в Україні академічної науково-дослідної установи, в якій спільно працюють відділи історичного, соціокультурного та літературно-мовознавчого спрямування

## КВІТЕНЬ

**2** **150 років від дня народження Василя Загаєвича (1868-1948), священика УГКЦ, соратника Івана Франка, активного громадського діяча, одного з керівників філії товариства «Просвіта» в Городку, письменника, публікувався в «Літературно-науковому віснику», газеті «Діло» та ін. Його книга просвітницького та національно-патріотичного характеру «Як дбаєш, так маєш!» (вид-во «Просвіта», 1895) увійшла в список обов'язкових, які повинна була мати кожна українська читальня**

**3** **100 років від дня народження Олеся Гончара (1918-1995), письменника, літературного критика, громадського діяча, голови Спілки письменників України (1959-1971), академіка НАН України (1978), лауреата Шевченківської премії за роман «Людина і зброя» (1962), Героя України (2005, посмертно)** ***(Всеукр.)***

**5** 90 років від дня народження **Лариси Крушельницької** (1928-2017), єдиної в світі жінки-археолога, яка організувала й успішно провела понад 50 археологічних експедицій, підсумком яких стали 206 наукових досліджень; письменниці, почесного директора Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника, професора Львівського національного університету ім. І. Франка (1999), члена НТШ

**9** 110 років від дня народження **Євгенії-Софії Карпанської** (1908-1997), мовознавця-діалектолога (у 1934 р. захистила дисертацію про бойківську говірку у Ягеллонському університеті в Кракові, там же викладала українську мову); члена НТШ, товариства «Самопоміч»

**11** 160 років від дня народження **Лева Васильовича** (1858-1883), педагога, редактора, письменника, літературознавця, фольклориста

**18** 130 років від дня народження **Степана Кузика** (1888-1947), адвоката, політичного і громадського діяча, кооператора, директора «Центробанку» (1935-1939), посла до польського сейму від Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) (1928-1935), члена Центрального



комітету УНДО, члена Головного виділу «Просвіти», «Рідної школи» і «Сільського господаря» у Львові

**20** 155 років від дня народження **Ярослава Кулачковського** (1863-1909), правника, адвоката, економіста, першого директора страхового товариства «Дністер» у Львові (1893); члена товариств «Руська бесіда», «Просвіта»

**21** 65 років від дня народження **Зоряна Попадюка** (1953), дисидента, правозахисника, громадського діяча, політв'язня більшовицьких таборів

**24** **100 років від дня народження Богдани Світлик (1918-1948), письменниці (псевдонім Марія Дмитренко), воїна УПА, члена ОУН (з 1931 р.), керівника Львівського міського жіночого проводу ОУН (1942-1944)**

**28** 75 років (1943) з часу створення у Львові дивізії «Галичина», згодом Першої української дивізії Української Національної армії «Галичина»

**30** 185 років від дня народження **Бенедикта Дибовського** (1833-1930), зоолога, географа, лікаря, літературознавця; завідувача кафедри зоології Львівського університету (1884-1906), засновника музею зоології в цьому ж університеті, закордонного члена-кореспондента Академії наук СРСР (з 1927 р.), дослідника Сибіру, зокрема озера Байкал

## ТРАВЕНЬ

**8** 60 років від дня народження **Василя Куйбіди** (1958), політика, науковця, громадського діяча, народного депутата України V та VI скликань, голови Народного руху України (з грудня 2012 р.), міського голови Львова (1994-2002), професора (2003), президента Національної академії державного управління при Президентові України (з 31 серпня 2016 р.)

**13** 55 років від дня народження **Олександра Кривенка** (1963-2003), журналіста, редактора львівських газет «Поступ» і «Post-Поступ», головного редактора «Телевізійної служби новин» на телеканалі «1+1» і журналу «Політика і культура (ПіК)», громадсько-політичного діяча, одного з організаторів «Товариства Лева», члена Народного руху України, депутата Львівської облради (1990-1994), який трагічно загинув в автокатастрофі під Києвом. Щороку в день його народження присуджується премія «За поступ у журналістиці» ім. Олександра Кривенка

**23** 80 років з часу вбивства агентом радянських спецслужб Судоплатовим **Євгена Коновальця** (1891-1938), полковника Армії УНР, команданта і безпосереднього учасника створення Української військової організації

(УВО) (1920), першого голови проводу Організації Українських Націоналістів; загинув у Роттердамі (Голландія), похований там же на кладовищі Кросвік

**24** 110 років від дня народження **Іванни Климовської** (1908-1982), письменниці-гумориста, акторки, громадської діячки, члена Пласту

**25** 90 років від дня народження **Ярослава Підстригача** (1928-1990), вченого в галузі теоретичної механіки, основоположника теоретичного моделювання в механіці деформованих середовищ з урахуванням їхньої структури, взаємозв'язку процесів механічної і немеханічної природи; голови Західного наукового центру АН УРСР (1972), директора Інституту прикладних проблем механіки і математики АН України (1978), заслуженого діяча науки України (1979), лауреата Державної премії України за розробку і впровадження у практику оптимальних режимів зонального відпуску зварних швів конструкцій оболонкового типу (1975) і премії ім. М. Крилова АН України за цикл праць «Математичні основи термомеханіки» (1977), академіка (1972)

**28** 85 років (1933) з часу відкриття пам'ятника на могилі Івана Франка на Личаківському кладовищі у Львові (скульптор – Сергій Литвиненко)

**29** 175 років від дня народження **Владислава Лозинського** (1843-1913), історика, дослідника культури, мистецтвознавця, наукового секретаря Оссолінеуму (1871-1873), письменника, публіциста, колекціонера, почесного громадянина Львова (1907)

● 140 років від дня народження **Петра Карманського** (1878-1956), дипломата УНР, поета, перекладача, члена «Молодої музи», редактора «Українського хлібороба», педагога

***Цього місяця виповнюється***

**45 років** (1973) з часу заборони у Львівському університеті ім. І. Франка Шевченківських вечорів, що викликало появу листівок з протестом, вихід жірналу «Корито», відтак масові арешти і переслідування викладачів та студентів, зокрема Яромир Микитко і Зорян Попадюк були засуджені на 5 і 7 років колонії та п'ять років заслання відповідно (статті 62 та 64 – антирадянська діяльність і пропаганда) як головні фігуранти справи

## ЧЕРВЕНЬ

**3** 155 років від дня народження **Євгена Петрушевича** (1863-1940), громадсько-політичного діяча, диктатора ЗУНР. Помер у Берліні, де і був похований. Перепохований на Личаківському кладовищі у Львові 1 листопада 2002 року



**7** 120 років від дня народження **Софії Парфанович-Волчук** (1898-1968), однієї з перших жінок-лікарів, яка розпочала приватну практику лікаря у Львові; громадської діячки, журналіста, головного редактора часопису «Відродження», дійсного члена Української академічної громади, Союзу українок, НТШ

**8** 135 років від дня народження **Ольги-Олександри Дучимінської** (1883-1988), письменниці, мистецтвознавця, літературного критика, перекладача з чеської, німецької, російської мов, педагога, історика літератури, фольклориста і етнографа, журналіста, активного організатора жіночого руху в Галичині

**10** 90 років від дня народження **Петра Кіндрато́вича** (1928-1996), інженера шляхів сполучення, заступника начальника Львівського облавтодору, педагога, громадського діяча, члена «Просвіти», члена правління «Меморіалу»; дослідника життя і творчості П. Беринди, Ю. Липи, О. Маковея, Й. Лозинського, С. Яворського, а також діяльності ОУН-УПА; організатора низки культурних заходів; бандуриста

**11** 135 років від дня народження **Михайла Тершаковця** (1883-1978), історика літератури, педагога, доктора філософії (1948), члена НТШ. Працював викладачем у Львівській і Сяноцькій академічних гімназіях (1906-1940), був доцентом Львівського університету (1940-1941), професором Віденського університету (1945-1948). Коло наукових зацікавлень: літературне життя Галичини періоду національного відродження першої половини XIX ст.

**13** 55 років від дня народження **Олександра Надраги** (1963), професора кафедри факультетської та шпитальної педіатрії (2005-2006), завідувача кафедри дитячих інфекційних хвороб (з 2006 р.) Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького. Напрями наукових досліджень: проблеми захворюваності дітей у багатодітних сім'ях гірських регіонів України; питання діагностики, клініки та лікування вегетативних дисфункцій у новонароджених тощо

**15** 245 років від дня народження **Івана Лаврівського** (1773-1846), священика УГКЦ, освітнього і громадського діяча, бібліофіла, мовознавця, історика, професора Львівського університету (1798-1804), ректора Львівської духовної семінарії (1814-1820). Викладав українською мовою, підготував підручник української граматики, буквар, заснував грошовий фонд для допомоги українським школам

**16** 180 років від дня народження **Онуфрія Лепкого** (1838-1905), літературознавця, мовознавця, дослідника давньоукраїнської писемності і літератури, священика УГКЦ, професора Української академічної гімназії у Львові

**18** **100 років від дня народження Євгена Лужецького (1918-1947), лікаря УПА (псевдо «Шувар», «Смерека»), який у червні 1947 р. у рейді на захід з сотнею «Громенка» біля гори Хрещатої був важко поранений і, щоб не потрапити у полон, завдав собі смертельної рани**

**20** 30 років (1988) з часу створення Львівського обласного Товариства української мови ім. Т. Шевченка (ТУМ), яке очолив Р. Іваничук

**22** 120 років від дня народження **Євгена Храпливого** (1898-1949), агронома, активного діяча кооперативного руху, ідеолога і практика суспільної агрономії в Галичині, директора організації хліборобів «Сільський господар» (1928), організатора «Хліборобського вишколу молоді», засновника і першого голови Товариства українських агрономів, редактора низки спеціалізованих журналів («Господарсько-кооперативний часопис», «Українське молочарство») та «Сільськогосподарської енциклопедії», засновника наукового журналу «Український агрономічний вісник» (1934-1938), професора Українського вільного університету (УВУ) в Мюнхені, дійсного члена НТШ

**29** 80 років з дня смерті **Мирона Тарнавського** (1869-1938), полковника-командира 2-го Осадного корпусу Галицької армії ЗУНР (з 12 лютого 1919 р.), командувача УГА в ранзі генерала-четаря (з липня 1919 р.). Похований на Янівському кладовищі у Львові біля могил вояків УГА, його похорон був масовою українською маніфестацією

**30** 110 років (1908) з часу створення в Яворові приватної української гімназії за сприяння товариства «Рідна школа»

## ЛИПЕНЬ

**7** **30 років (1988) з часу заснування у Львові Української Гельсінської спілки – української громадсько-політичної і правозахисної організації, головою якої було обрано Левка Лук'яненка. Згодом на базі УГС була створена Українська республіканська партія**

**9** 135 років (1883) з часу заснування у Львові з ініціативи Василя Нагірного першого споживчого кооперативу «Народна торгівля»

**16** 170 років (1848) з часу заснування у Львові культурно-освітнього товариства «Галицько-Руська матиця»

● 85 років від дня народження **Бориса Білинського** (1933), доктора медичних наук (1972), професора (1977), завідувача кафедри онкології і радіології (з 1986 р.), проректора з лікувальної (1981-1991) та наукової роботи (1991-2000) Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького, академіка Академії вищої школи України (1993),



члена Нью-Йоркської академії наук (1994), члена Європейської організації дослідження раку (1992), Європейського товариства мамологів (1994), президента Львівського обласного відділу Фонду милосердя і здоров'я України (1989), автора понад 200 наукових праць та посібників, у тому числі першого підручника з онкології українською мовою (1998), члена НТШ (1992)

**20** 130 років від дня народження **Юліана Павликовського** (1888-1949), голови товариства українських кооператорів, голови ради Ревізійного союзу українських кооператив (РСУК) (1922-1944), економіста, агронома, громадсько-політичного діяча, публіциста, співзасновника Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО)

**26** 60 років від дня народження **Галини Пагутяк** (1958), прозаїка, есеїста, лауреата Міжнародної українсько-австралійської премії НСПУ та Фонду Наталії та Ернеста Гуляків «Айстра», лауреата Шевченківської премії за книгу прози «Слуга з Добромиля» (2010)

## СЕРПЕНЬ

**3** 185 років від дня народження **Омеляна Огоновського** (1833-1894), вченого-філолога, етнографа, педагога, доктора філософії (1865), завідувача кафедри руської (української) мови і літератури Львівського університету, громадського діяча, письменника, одного із засновників «Просвіти» (голови, 1877-1894), Народної Ради (1885), НТШ (1893)

**4** 140 років від дня народження **Антіна Крушельницького** (1978-1937), письменника, літературного критика і літературознавця, педагога, міністра освіти УНР (1919-1920), редактора шкільних хрестоматій з української літератури (1919-1922), видавця громадсько-літературних журналів «Нові шляхи» (1929-1933), «Критика» (1933), автора біографічного нарису «Іван Франко» та ін.; політв'язня, жертви сталінського терору

**10** **150 років від дня народження Іполита Левицького (1868-1948), полкового лікаря УГА, головного лікаря Стрийської військової округи, санітарного шефа III корпусу УГА, громадського діяча, члена Українського лікарського товариства (з 1926 р.)**

**14** 145 років від дня народження **Івана Боберського** (1873-1947), одного із засновників, теоретиків і практиків української національної фізичної культури, професора (1990), редактора, публіциста, організатора сокільсько-січового руху, голови товариства «Сокіл-Батько» (1908-1918), члена бойової управи і четаря УСС. З 2016 р. Львівський державний університет фізичної культури носить ім'я Івана Боберського

**15** 145 років від дня народження **Йосипа Застирця** (1873-1943), отця-доктора, священика УГКЦ; історика-германіста, доктора філософії (1914), публіциста, письменника, громадського та освітнього діяча; голови читальні товариства «Просвіта», осередку товариства «Рідна школа»; підготував друге видання «Русалки Дністрової» (1910), у 1915 р. висунув І. Франка на здобуття Нобелівської премії

**16** 60 років від дня народження **Миколи Кулика** (1958), диригента хорової капели «Трембіта», яка у 1995 р. стала лауреатом Шевченківської премії; педагога, заслуженого діяча мистецтв України (1993), професора Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка (2008)

**19** 240 років від дня народження **Івана Могильницького** (1778-1831), освітнього і церковного діяча, вченого-філолога, крилошанина Перемиської капітули УГКЦ (з 1817 р.), одного із провісників національного відродження Галичини: підготував і видав низку підручників українською мовою для народних шкіл, створив першу в Галичині граматику української мови (1823)

**21-25** 75 років (1943) з часу проведення Третього надзвичайного великого збору ОУН (у селі Слобода Золота Козівського району на Тернопільщині), на якому головою Бюро Проводу ОУН було обрано Романа Шухевича

**22-28** 25 років тому (1993) у Львові відбувся Другий Міжнародний конгрес україністів

**24** 90 років від дня народження **Левка Лук'яненка** (1928), дисидента часів СРСР, співзасновника Української Гельсінської групи, політв'язня, політика та громадського діяча, народного депутата України I, II, IV і V скликань, письменника, автора «Акта проголошення незалежності України», лауреата Шевченківської премії (за зібрання творів у 13 томах «Шлях до відродження», 2016), Героя України (2005) *(Всеукр.)*

**28** 135 років від дня народження **Тадея Залеського** (1883-1976), педагога, громадсько-політичного діяча, делегата Української національної ради ЗУНР, члена «Академічної громади» (1905-1907), таємного гуртка «Молода Україна», члена НТШ (1905); засновника Організації українських педагогів (еміграція, Канада), співорганізатора Учительського педагогічного товариства

**30** 110 років від дня народження **Мирона Утриска** (1908-1988), організатора ОУН на Турківщині, дослідника Бойківщини, правника, організатора кооперативів, спортивного товариства «Бескид», відділу молоді при «Просвіті», повітової студентської секції товариства «Сокіл», Пласту; голови товариства «Відродження» (1932). Його іменем названо бойківський літературно-краєзнавчий конкурс



**31** 135 років від дня народження **Осипа Назарука** (1883-1940), правника, письменника (переважно історичної тематики), журналіста, громадсько-політичного діяча; редагував і друкувався у «Віснику Пресової квартири У. С. С.», гумористично-сатиричних журналах стрільців «Бомба», «Самопал», «Самоохотник», у щомісячнику «Шляхи»

## ВЕРЕСЕНЬ

**1** 110 років (1908) з часу заснування кафедри отоларингології Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького

- **100 років від дня народження Ярослава Кіся (1918-1986), доктора історичних наук (1969), професора Львівського державного університету ім. І. Франка (1970), дослідника соціально-економічної історії Львова та України XIII-XIX ст.**

**7** 90 років від дня народження **Євгенії Лещук** (1928-2010), лікаря, кандидата медичних наук, поетеси, публіциста, автора двох сценаріїв телефільмів, лауреата Міжнародної премії «Молодь і поезія» (1996), тричі дипломанта Міжнародної антології поезії в Мілані, Міжнародної премії миру (2001), премії Св. Максиміліана Кольбе (2002), літературної Європремії

**13** 145 років від дня народження **Дениса Лукіяновича** (1873-1965), письменника, літературознавця, педагога (понад 30 років вчителював у Львові), доцента Львівського університету (з 1939 р.), співробітника редакцій журналів «Народ», «Літературно-науковий вісник», «Дзвінок», газети «Нова Буковина», автора художньої прози, низки творів стрілецької тематики та літературно-критичних праць з творчості Т. Шевченка, І. Франка, О. Кобилянської, Н. Кобринської

**14** 160 років від дня народження **Володимира Масляка** (1858-1924), письменника, літературного критика, перекладача творів В. Гюго, М. Конопницької, Ф. Міллера та ін., видавця, журналіста, співробітника газет «Діло», «Нова реформа», журналу «Зеркало», викладача у гімназіях Станиславіва (тепер Івано-Франківськ), Перемишля, Золочева, Коломиї, Бучача, Львова (з 1888 р.)

**17** 165 років від дня народження **Михайла Павлика** (1853-1915), письменника, публіциста, громадсько-політичного діяча (разом з Іваном Франком створив Русько-українську радикальну партію, 1890), дійсного члена НТШ

**19** 60 років від дня народження **Романа Гладишевського** (1958), доктора хімічних наук (2001), професора (2004), завідувача кафедри неорганічної хімії, керівника наукової школи «Кристалохімія», проректора з наукової

роботи Львівського національного університету ім. І. Франка, члена-кореспондента НАН України (2012)

**20** 110 років від дня народження **Стефанії Кордуби-Білинської** (1908-2006), учасниці національно-визвольного руху, громадської діячки, політв'язня (Бригідки, 1929), члена УВО, товариств «Просвіта», «Бесіда»

**21** 120 років (1898) з часу організації кафедри судової медицини Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького

**22** 115 років (1903) з часу заснування українського шпиталю «Народна лічниця» (з 1938 р. – ім. Митрополита Шептицького) – першої української лікарні в Галичині

**26** 140 років від дня народження **Михайла Галущинського** (1878-1931), педагога, військового, культурно-освітнього і громадсько-політичного діяча, видавця, публіциста, команданта Легіону УСС, члена НТШ

● 125 років від дня народження **Осипа Думіна (Думина)** (1893-1945), сотника УСС і Армії УНР, військового діяча УВО, письменника, журналіста

## ЖОВТЕНЬ

**2** 75 років від дня народження **Богдана Стельмаха** (1943), поета, драматурга, перекладача, заслуженого діяча мистецтв України, лауреата літературних премій ім. І. Котляревського (1992), Лесі Українки (1996), «Благовіст» (2004), першої премії конкурсу «Коронація слова» в номінації «Пісенна лірика», обласної премії ім. М. Шашкевича за книгу віршів і казок «Писанка» (1994)

**3** 130 років від дня народження **Михайла Коваліва** (1888-1945), фахівця в галузі торгівлі та банківської справи, викладача торгівельної справи в гімназії товариства «Рідна школа» (1928-1937), директора «Промбанку» (1937-1938), члена правління «Центросоюзу» (1935-1939) у Львові, ініціатора акції ощадності серед українських приватних підприємців і розвитку мережі кредитних кооперативів

● 120 років від дня народження **Миколи Струтинського** (1898-1943), адвоката, громадсько-політичного діяча, голови Допомогового комітету

**4** **150 років від дня народження Кирила Студинського (1868-1941), доктора філософії (1894), академіка Всеукраїнської академії наук (ВУАН) (з 1924), філолога-славіста, фольклориста, літературознавця, письменника, громадського діяча, дійсного члена, голови НТШ (1923-1932)**



**5** 145 років від дня народження **Михайла Яцківа** (1873-1961), письменника, літературного критика, члена угруповання «Молода муза». Його твори перекладалися російською, польською, чеською, німецькою, французькою і японською мовами, входили до антологій новелістики світу

**13** 130 років від дня народження **Івана-Олександра Максимчука** (1888-1965), доктора права, письменника-мемуариста, громадського діяча, воїна УГА, етапованого більшовиками до Кожухівського концентраційного табору в Москві під час Першої світової війни, голови Стрийського допомогового комітету під час Другої світової війни

● 70 років від дня народження **Івана Ільницького** (1948), професора (1991), завідувача кафедри фтизіатрії та пульмонології Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького (від 1990); заслуженого діяча науки і техніки України (2006)

**14** 135 років від дня народження **Івана Кревецького** (1883-1940), історика школи Михайла Грушевського, бібліографа, фольклориста, журналіста, громадського діяча, головного архівіста УГА, редактора урядової газети ЗУНР та часописів «Наша школа» (1909-1912), «Стара Україна» (1924-1925), дійсного члена, керівника бібліотеки НТШ

**18** **100 років з часу утворення Української Національної Ради у Львові, яка проголосила Західно-Українську Народну Республіку**

**19-26** 170 років тому (1848) у Львові відбувся Собор руських учених – І з'їзд українських діячів науки, освіти і культури Галичини

**20** **50 років від дня народження Романа Лесика (1968), хіміка-фармацевта, професора кафедри фармацевтичної, органічної і біоорганічної хімії (з 2005 р.), автора понад 500 наукових та навчально-методичних праць, серед яких 30 патентів України. Напрями наукових досліджень: синтез гетероциклічних сполук як потенційних протиракових, протизапальних, антиконвульсантних, антимікробних, противірусних та протитуберкульозних лікарських засобів**

**29** **100 років від дня народження Любомири Луцик (1918-2000), доктора медичних наук (1972), професора (1978), організатора та завідувача кафедр терапевтичної стоматології (1962-1970) та стоматології дитячого віку (1976-1980) Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького; почесного члена Асоціації стоматологів України, почесного члена Українського лікарського товариства у Львові. Напрями наукових досліджень: клініка, діагностика та лікування різних форм актиномікозу**

## ЛИСТОПАД

**1** 130 років від дня народження **Володимира Свідерського** (1888-1952), лікаря УСС, члена Українського лікарського товариства у Львові, мецената (у власному будинку в селі Білий Камінь на Золочівщині безкоштовно лікував хворих, готував ліки, матеріально підтримував читальню товариства «Просвіта», Союз українок, друковані видання товариств «Сільський господар», «Молодий господар»)

- **100 років тому (1918) створено Західно-Українську Народну Республіку (ЗУНР)**

**5** 70 років від дня народження **Ярослави Павличко** (1948), поетеси, прозаїка, перекладача, лауреата міжнародних літературних премій ім. Б. Лепкого за збірку поезій «Парадигми часу» (2001) та Остапа Грицая, обласної премії в галузі культури, літератури, мистецтва, журналістики та архітектури в номінації «Поезія – ім. М. Шашкевича» за збірку «Вибране» (2008)

- **50 років (1968) з часу самоспалення на Хрещатику у Києві воїна УПА, учасника руху опору в СРСР, в'язня радянських тюрем і концтаборів Василя Макуха (1927-1968) на знак протесту проти комуністичної тоталітарної системи, колоніального становища України, політики русифікації та агресії СРСР проти Чехословаччини**

**6** 170 років від дня народження **Михайла Цегельського** (1848-1944), священика УГКЦ, церковного (отримав від митрополита Андрея Шептицького титул генерального вікарія України) і громадського діяча; члена-засновника Українського католицького союзу (1931), ініціатора будівництва двох церков (у Кам'янці-Струмиловій, нині – Кам'янка-Бузька, та Києві), створення філій «Просвіти», «Народного дому» у Кам'янці-Струмиловій

**7** **50 років від дня народження Олега Тягнибока (1968), лікаря, народного депутата України III, IV та VII скликань, голови політичної партії «Всеукраїнське об'єднання „Свобода"», кандидата на посаду Президента України на виборах 2010 та 2014 рр.**

**8** 260 років від дня народження **Модеста Гриневецького** (1768-1824), церковного діяча, богослова, історика, джерелознавця, ректора Львівського університету (1822-1823) протоігумена василіянських монастирів у Галичині

- 135 років від дня народження **Остапа Луцького (**1883-1941), військового, політичного і громадського діяча, кооператора, публіциста, перекладача, поета, одного з організаторів літературної групи «Молода



муза»; загинув у більшовицькому концтаборі в Архангельській області РФ

**18** 80 років від дня народження **Віктора (Віталія) Романюка** (1938), поета, публіциста, перекладача, лауреата Всеукраїнського фестивалю сучасної естрадної пісні «Пісенний вернісаж-96», обласної премії в галузі культури, літератури, мистецтва, журналістики та архітектури в номінації «Поезія – ім. М. Шашкевича» за двотомник «Вибрані твори» (2001), у номінації «Журналістика та публіцистика – ім. В. Чорновола» за науково-публіцистичну книгу «Орда у храмі» (2004), заслуженого працівника культури України

**22** 135 років від дня народження **Володимира Гериновича** (1883-1949), вченого-географа, краєзнавця, доктора географічних наук, доктора історичних наук, професора (1922), ректора Кам'янець-Подільського інституту народної освіти (з 1926 р.), завідувача кафедри антропогеографії Українського науково-дослідного інституту географії і картографії в Харкові (1928-1929), професора Московського геологорозвідувального інституту (1930-1932), завідувача кафедри Львівського торгово-економічного інституту (1946), члена НТШ, референта президента Української Національної Ради ЗУНР Євгена Петрушевича; політв'язня

- 110 років від дня народження **Михайла Дубового** (1908-1995), лікаря, співорганізатора курсу вишколення медсестер при товаристві «Рідна школа», доктора медичних наук (1972), професора (1978), завідувача кафедри дерматовенерології Львівського медичного інституту (1974-1977), члена Українського лікарського товариства у Львові (1939), громадського діяча, політв'язня

**24** **200 років від дня народження Антона Павенцького (1818-1889), правника, видавця, редактора, члена-засновника Головної Руської Ради, члена організаційного комітету «Собору руських вчених», першого редактора першого українського часопису «Зоря Галицка» (1848-1850), посла Галицького сейму (1861-1866)**

- 180 років від дня народження **Михайла Білоуса** (1838-1913), видавця, редактора, журналіста, громадсько-політичного і культурно-освітнього діяча; засновника газети «Русская Рада», яка виходила понад 40 років; власника української друкарні в Коломиї, з якої за 22 роки вийшло у світ 120 брошур, книжечок і пресових видань; дародавця бібліотеці НТШ у Львові 125 томів книг

**27** 110 років від дня народження **Володимира Яніва** (1908-1991), громадсько-політичного, пластового діяча (з 1921 р.), члена УВО, ОУН, науковця-психолога, поета, публіциста, політв'язня, редактора журналу

«Вісті НТШ», «Хроніки НТШ» і трьох томів «Записок НТШ», організатора шевченківських та франківських наукових сесій (1950-1960), професора Українського католицького університету ім. св. Климента (УКУ) в Римі (1963), ректора Українського вільного університету (УВУ) в Мюнхені (1968-1985)

- 95 років від дня народження **Івана Хоми** (1923-2006), єпископа УГКЦ, професора, ректора Українського католицького університету ім. св. Климента (УКУ) в Римі (1985-2001), редактора журналу «Богословія»

**28** 60 років від дня народження **Ігоря Держка** (1958), професора, завідувача кафедри філософії та економіки Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького (з 2001 р.), політика, заступника голови Львівської обласної державної адміністрації (1997-2002), заступника голови Львівської обласної ради (2002-2010)

**30** 70 років від дня народження **Лева Броварського** (1948-2009), футболіста, рекордсмена львівських «Карпат» за кількістю проведених матчів (412), багаторічного капітана команди, володаря Кубка Радянського Союзу (1969), гравця збірної СРСР, майстра спорту СРСР (з 1969 р.), заслуженого тренера України (з 2001 р.), головного тренера «Карпат» (1999-2002), визнаного найкращим гравцем в історії «Карпат» (2002)

***Цього місяця виповнюється***

**75 років** (1943) з часу створення Головного військового штабу УПА у Львові, який територіально поділив УПА на чотири частини (УПА-Північ, УПА-Захід, УПА-Південь, УПА-Схід, які ділилися на воєнні округи, а округи на тактичні відтинки), що дозволяло узгоджувати всі бойові операції; першим начальником Головного військового штабу УПА став Олекса Гасин

**75 років** (1943) з часу створення ВО «Башта» (1943-1944) – частини УПА-Захід, діяльність якої охоплювала місто Львів і околиці. Командиром був Віктор Харків («Хмара»)

## ГРУДЕНЬ

**1** 155 років від дня народження **Михайла Коса** (1863-1930), лікаря, першого окуліста-українця в Галичині, члена-засновника Українського лікарського товариства, громадського діяча, публіциста, автора численних публікацій у фахових журналах, мандрівних нотаток, поліглота, мецената, члена НТШ



**3** 145 років від дня народження **Омеляна Терлецького** (1873-1958), педагога, історика, учня Михайла Грушевського, просвітянина, викладача Львівського університету (1940-1948), наукового співробітника філії Інституту української історії АН УРСР (1948-1952), автора наукових і науково-популярних праць, громадського діяча, члена «Рідної школи», Учительської громади, «Просвіти», дійсного члена НТШ

- 130 років від дня народження **Михайла Струтинського** (1888-1941), журналіста, редактора і співредактора газет і журналів у Станиславові («Шляхи», «Свобода», «Республика»), Львові («Життя й мистецтво», «Український вісник», «Діло», «Наш прапор», «Рідна школа», «Новий час»), Перемишлі («Український голос»), громадсько-політичного діяча, члена Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), посла від УНДО до польського сейму (1928-1930), вбитого більшовиками у Львові у червні 1941 року

**4** 90 років від дня народження **Андрія Рудницького** (1928-2009), професора (1991), завідувача кафедр архітектурного проектування (1967-1971), містобудування (1971-1982), засновника і завідувача кафедри реставрації та реконструкції архітектурних комплексів (1992-2002) Національного університету «Львівська політехніка», декана архітектурного факультету Львівської політехніки (1977-1991), члена Української академії архітектури (1992), голови Львівської організації Спілки архітекторів України (1983-1992), дійсного члена НТШ, заслуженого працівника освіти України (2004), почесного професора Національного університету «Львівська політехніка» (2008)

**7** 130 років від дня народження **Левка Лепкого** (1888-1971), композитора, поета, прозаїка, автора стрілецьких пісень, журналіста, редактора, художника, члена товариства «Сокіл», Пласту, одного з організаторів Легіону Українських січових стрільців

**8** **150 років (1868) з часу заснування у Львові культурно-просвітницького товариства «Просвіта», першим головою якого був професор Академічної гімназії Анатоль Вахнянин**

**13** 110 років від дня народження **Андрія Качора** (1908-1992), історика, популяризатора кооперативних ідей та досвіду (працював у кооперативних товариствах «Дністер», «Народна торгівля», «Центросоюз», «Центробанк», «Маслосоюз»), публіциста (друкувався у газетах «Неділя», «Діло», «Новий час», «Наш прапор», «Господарсько-кооперативний часопис», «Кооперативне молочарство» та ін.)

**14** 110 років від дня народження **Ярослава Падоха** (1908-1998), доктора права (1940), історика (сфера наукових досліджень: історія давнього українського судового та процесуального права), адвоката, журналіста,

редактора, громадсько-культурного діяча, дійсного члена НТШ, президента Світової ради НТШ (1982-1992)

**17** 125 років від дня народження **Мечислава Ґембаровича** (1893-1984), мистецтвознавця, професора Львівського університету (1936), керівника найбільшої книгозбірні Львова – Оссолінеуму (нині – Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника) (1946-1949)

**18** 135 років від дня народження **Миколи Капусти** (1883-1960), військовика, сотника УГА, кооперативного та громадського діяча, члена дирекції Ревізійного союзу українських кооператив, начальника Ревізійного відділу «Центросоюзу» (1929-1944)

**23** 145 років (1873) з часу заснування літературного товариства імені Тараса Шевченка (з 1892 р. – Наукове товариство імені Тараса Шевченка)

● 55 років тому (1963) **Йосифа Сліпого** було призначено Верховним Архієпископом Львівським – предстоятелем УГКЦ

**25** 170 років від дня народження **Стефана Коваліва** (1848-1920), письменника, публіциста, педагога, автора понад 40 педагогічних статей і методичних розробок, шкільних підручників і понад 100 художніх творів, надрукованих у «Літературно-науковому віснику», газетах «Батьківщина», «Буковина». Його ім'я носить вулиця та новий мікрорайон у місті Бориславі

**26** 120 років від дня народження **Івана Карпинця** (1898-1954), історика, музеєзнавця, доктора філософії (1932), дійсного члена НТШ. Навчався у Львівському (таємному) українському університеті (1923) і Львівському університеті (1928). Сфера наукових зацікавлень: економічна і військова історія Галичини XVIII–XIX ст., військова історія західноукраїнських земель у 1914-1920 рр.

● **100 років від дня народження Романа Рахманного (Олійника) (1918-2002), публіциста, радіокоментатора (очолював українську секцію канадського радіо, 1975-1984), літературознавця, історика, учасника похідних груп ОУН на Південь України, члена НТШ, лауреата Шевченківської премії за тритомну збірку «Україна атомного віку» (1994)**

**27** 120 років з дня смерті **Юліана Захаревича** (1837-1898), засновника і організатора Львівської архітектурної школи, професора, ректора Львівської політехніки (1881-1882)

**29** 160 років від дня народження **Данила Лепкого** (1858-1912), священика УГКЦ, письменника, публіциста, етнографа, просвітянина, організатора кредитного товариства, керівника філії товариства «Просвіта» у Старому Самборі, автора повістей з галицького життя



## ЦЬОГО РОКУ ВИПОВНЮЄТЬСЯ

**870** років (1148) з часу першої згадки в «Іпатіївському літописі» про селище Новий Яричів Кам'янка-Бузького р-ну

**830** років (1188) з часу першої згадки про Плісненсько – давньослов'янське та давньоруське городище біля села Підгірці Бродівського р-ну

**765** років (1253) тому відбулося вручення корони першому давньоруському князю Данилу від Папи Римського Інокентія IV

**655** років (1363-1370) з початку будівництва Вірменської церкви у Львові (архітектор Дорінг)

**650** років (1368) з часу першої згадки про Жовкву

**570** років (1448) з часу першої згадки про селище Дашава Стрийського р-ну

**535** років (1483) з часу першої згадки про селище Славське Сколівського р-ну

**495** років (1523) з часу отримання містом Золочевим Магдебурзького права

**440** років (1578) з початку спорудження каплиці Трьох Святителів у Львові

**440** років від дня народження Касіяна Саковича (1578-1647), церковного діяча, письменника, полеміста

**430** років з часу смерті Петра Барбона (?-1588), архітектора; збудував дзвіницю при братській Успенській церкві – «Вежу Корнякта» (1572-1578) та палац у стилі ренесансу для купця К. Корнякта (1571-1580)

**410** років (1608) з часу відкриття Львівської єзуїтської колегії

**410** років (1608) з часу заснування бібліотеки при Львівській єзуїтській колегії, згодом бібліотеки Львівського національного університету ім. І. Франка

**330** років від дня народження Никодима Зубрицького (1688-1724), львівського гравера по дереву і міді

**245** років (1773) з часу заснування у Львові Медичної колегії – першого медичного освітянського закладу

**230** років (1788) з часу ліквідації Львівського ставропігійського братства і утворення на його основі Ставропігійського інституту – культурно-освітнього закладу з друкарнею, бібліотекою і книгарнею

**200** років з часу смерті Домініка Андреоллі (?-1818), кондитера, який на площі Ринок, 29 відкрив першу львівську цукерню

**185** років (1833) з часу створення у Львові «Руської трійці» – літературного гуртка прогресивної молоді на чолі з Маркіяном Шашкевичем

**185** років від дня народження Омеляна Бачинського (1833-1907), актора і режисера, засновника і керівника театру товариства «Руська бесіда» у Львові (1864)

**185** років від дня народження Сильвестра Гавришкевича (1833-1911), архітектора; працював у будівельному департаменті Галицького намісництва, входив до складу архітектурної комісії греко-католицької церкви (1905-1911)

**180** з часу спорудження (1838) церкви в селі Маткові Турківського р-ну – видатної пам'ятки бойківської архітектури (автори Іван Мельникович, Василь Іваникович), занесеної у список світової спадщини ЮНЕСКО (2013)

**165** років від дня народження Петра Огоновського (1853-1917), математика і фізика, педагога (вчителював в Академічній гімназії у Львові), голови товариства «Просвіта» (1906-1910), дійсного члена НТШ

**160** років (1858) з часу запровадження у Львові гасових ліхтарів для освітлення вулиць

**160** років (1858) з часу утворення Львівського газового заводу (нині ПАТ «Львівгаз»)

**155** років тому (1863) Пантелеймон Куліш потай привіз до Львова вірш П. Чубинського «Ще не вмерла України ні слава, ні воля…» і передав Павліну Свєнціцькому. Вперше вірш був опублікований у львівському журналі «Мета»

**155** років від дня народження Івана Білинського (1863-1934), освітнього і громадського-політичного діяча УНДО, організатора національного відродження на Жидачівщині

**150** років (1868) з часу утворення у Львові науково-медичного об'єднання фармацевтів Галичини

**140** років (1878) з часу виходу в світ у Львові журналу «Аптекарський кур'єр» (видавець – власник аптеки «Під угорською короною» Якуб Піпес-Поратинський)

**135** років від дня народження Генрика Заремби (1883-1939), архітектора, автора проектів багатьох споруд у Львові, серед іншого – керував перебудовою головного залізничного вокзалу у Львові

**135** років від дня народження Василя Панейка (1883-1956), громадсько-політичного діяча, дипломата, публіциста, редактора газети «Діло» (1912-1918)

**135** років (1883) з часу заснування з ініціативи Василя Нагірного першого споживчого кооперативу на західноукраїнських землях «Народна торгівля»



**135** років тому (1883) у Львові відкрито Янівське кладовище

**130** років від дня народження Володимира Безпалка (1888-1941), адвоката, культурного і громадського діяча УНДО Золочівщини

**130** років від дня народження Володимира Муровича (1888-1968), адвоката, публіциста, видавця, релігійного діяча

**130** років від дня народження Олекси Ріпецького (1888-1929), адвоката, громадсько-політичного, культурного і кооперативного діяча

**130** років від дня народження Трифона Яніва (1888-1920), військового діяча, генерал-хорунжого армії УНР, добровольця Легіону УСС

**125** років (1893) з часу заснування у Львові української жіночої просвітницької громадської організації «Клуб русинок»

**125** років (1893) з часу створення у Львові «Ґранд-готелю» (архітектор Еразм Герматник)

**120** років від дня народження Степана Нижанківського (1898-1931), політичного діяча, члена УВО, ОУН, старшини УГА

**120** років (1898) з часу заснування у Львові з ініціативи М. Грушевського «Літературно-наукового вісника» як видання НТШ

**120** років (1898) з часу заснування у Львові першого професійного об'єднання художників Галичини «Товариство для розвою руської штуки»

**110** років (1908) з часу виходу в світ у Львові жіночого часопису «Мета» (організатори – члени «Кружка українок» Дарія Старосольська, Олена Охримович-Залізнякова, Ірина Січинська)

**110** років (1908) з часу заснування в Галичині громадської просвітницької організації «Товариство наукових викладів імені Петра Могили»

**90** років (1928-1929) з часу відкриття у Львові Андреєм Шептицьким Греко-католицької Богословської академії

**70** років з часу смерті Марії Веселовської (Охримович) (1884-1948), довголітньої голови Союзу українок міста Стрия

**65** років (1953) з часу видання у Мюнхені Петром Мірчуком книги «Українська Повстанська Армія. 1942-1952»

**55** років (1963) з часу заснування в Римі Українського католицького університету ім. св. Климента

**30** років (1988) з часу створення у Львові академічного театру ім. Леся Курбаса

***1 січня***

# ВИННИМ СЕБЕ НЕ ВИЗНАВ

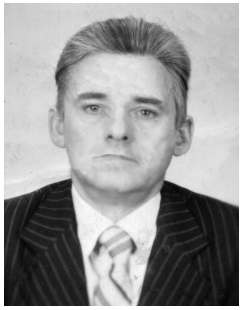

***Василь КОБРИН (1938)***
***До 80-річчя від дня народження***

22 березня 1985 р. судова колегія в кримінальних справах Львівського обласного суду ім'ям Української РСР постановила, що *«підсудний Кобрин, керуючись особистими клерикально-націоналістичними переконаннями, систематично здійснював на протязі 1975-1984 рр. поширювання як в усній, а також виготовлення в письмовій, друкованій і фотоформах завідомо неправдивих вигадок, що порочать радянський державний і суспільний лад… Свої злочинні дії підсудний Кобрин вуалював теологічними догмами уніатсько-католицького тлумачення про заслуги греко-католицької віри на території Української РСР, домагався відродження цієї віри в даний час.., твердив про переслідування віруючих в СРСР. Допитаний в судовому засіданні підсудний себе винним в пред'явленому обвинуваченні не визнав»*. А суд його визнав винним й ув'язнив на три роки в концтаборі загального режиму. Розходженням з конституційним правом на свободу совісті й відправлення релігійних культів суд, зрозуміло, не переймався. Як і мовним стилем вироку.

Переконаний атеїст став керівником Комітету захисту Української католицької церкви, а взірцевий військовий – політв'язнем.



Василь Кобрин народився в селі Тучне (Перемишлянський р-н, Львівська обл.) у греко-католицькій селянській родині. Навчаючись у школі, під впливом вчителів став атеїстом. В 1953 році, закінчивши семирічку, залишив оселю батьків, щоб не зазнавати релігійного впливу. У колгоспах на Херсонщині пас овець, працював у польових бригадах помічником тракториста, а після навчання в училищі механізації сільського господарства (1957) – трактористом. Того ж року за комсомольською путівкою поїхав будувати шахту на Луганщині. Під час служби в армії (1957–1960) закінчив школу молодих авіаспеціалістів, літав членом екіпажу бомбардувальника ТУ-4, нагороджений значком «Відмінник військово-повітряних сил». В 1959 р. під час заохочувальної відпустки помирився з батьками і наприкінці служби в армії повернувся до віри в Бога. Після демобілізації працював трактористом у лісгоспі, від 1967-го – бетонником, арматурником Львівського військово-будівельного управління прикордонних військ. Закінчив технікум побутової апаратури (1969) і влаштувався контролером ВТК на Львівському телевізійному заводі «Електрон». 1972 року замість дорученої лекції на атеїстичну тему виголосив реферат на захист Віри і Церкви, за що зазнав переслідувань. 1 листопада того ж року В. Кобрина затримали під час молитви на Личаківському кладовищі й доставили до Червоноармійського райвідділу міліції, де з ним провели двогодинну «профілактичну» бесіду. 1973-го він відбув 15-денне ув'язнення за молитву біля могили єпископа Миколая Чарнецького на тому ж кладовищі.

4 травня 1975 р. Кобрин відмовився працювати під час перенесеного на Великдень робочого дня, за що був звільнений з роботи. З того часу він став активним захисником прав греко-католиків. 28 червня 1976 р. на ім'я Генерального прокурора СРСР Р. Руденка В. Кобрин надіслав заяву з протестом щодо пограбування й нищення церков. На підтвердження він навів приклад знищення вночі 15 серпня 1975 р. каплиці біля села Любешка Перемишлянського району на Львівщині, спорудженої на честь історичної події – скасування панщини 15 травня 1848 р. у

підавстрійській Галичині. З-поміж озброєних злочинців протестуючі люди впізнали голову сільради і працівника міліції. З каплички зникли дві дорогоцінні ікони і розп'яття Хреста. Погроми церков тривали і надалі: лише у травні 1976 р. було розграбовано п'ять церков.

Протягом 1975-1977 рр. Кобрин займався домашнім господарством у Тучному. З 1978 р. працював машиністом холодильних установок ресторану «Дорожній» на залізничному вокзалі у Львові. В 1979 р. був покараний за покладання вінка та запалення свічок на могилах Січових стрільців на Янівському кладовищі, за що отримав 15 діб тюрми, а потім місячне перебування у психлікарні. 9 вересня 1982 р. Кобрин разом з Йосипом Терелею (голова) та о. Григорієм Будзинським (секретар) заснував Ініціативну групу захисту прав вірних і Церкви на Україні, згодом перейменовану на Комітет захисту Української Католицької Церкви. Через арешт 24 грудня 1982 р. Й. Терелі Кобрин очолив групу. Наступного року В. Кобрин і Г. Будзинський звернулися до міністра внутрішніх справ УРСР з пропозицією припинити антикатолицьку пропаганду та переглянути справу Й. Терелі. Водночас вони заперечили правомірність «самоліквідації» УКЦ 1946 року. Кобрин опублікував низку статей проти політики радянської влади в галузі релігії у самвидавному журналі «Хроніка Католицької Церкви на Україні», 10 випусків якої з 11 було перевидано на Заході. У грудні 1983 р. в помешканні Кобрина відбувся обшук.

12 листопада 1984 р. Кобрина заарештували і звинуватили в поширенні «неправдивих вигадок, що порочать радянський державний і суспільний лад» і після судово-психіатричної експертизи 22 березня 1985 р. засудили за ст. 187-1 Кримінального кодексу УРСР до трьох років позбавлення волі. Покарання відбував у виправно-трудовій колонії в с. Райківці Хмельницької області та в с. Заклад Львівської області. Батьків теж переслідували. Під час хвороби Кобрина адміністрація концтабору повідомила батькам, що він помер. Мати не витримала горя й померла від серцевого нападу. На її похорон В. Кобрина не відпустили і він оголосив голодування, за що



потрапив до штрафного ізолятора. У лютому 1987 р. від пропозиції написати покаяння й достроково вийти з ув'язнення Кобрин відмовився.

12 листопада 1987 р. він був звільнений. Працював двірником в інфекційній лікарні № 1 у Львові (1987-1990), паламарем у церкві св. Юра (1990-1994), санітаром у лікарні ім. А. Шептицького (1995-2005), охоронцем у церкві св. Юра та сторожем в монастирі редемптористів УГКЦ (2005-2012). Продовжував працювати у Комітеті захисту УКЦ, який очолював Іван Гель. 21 листопада 1989 р. Рада у справах релігій при Раді Міністрів УРСР «визнала за доцільне дозволити» реєстрацію громад вірних УГКЦ. Собор УГКЦ 23 січня 1990 р. проголосив легалізацію Церкви. 31 березня 1991 р. до Львова повернувся Глава УГКЦ кардинал Мирослав-Іван Любачівський. Після обрання І. Геля заступником голови Львівської обласної ради Кобрин знову очолив Комітет захисту УКЦ. З легалізацією УГКЦ потреба в існуванні комітету відпала.

5 березня 1993 р. був реабілітований.

***Юрій ЗАЙЦЕВ,***
***історик***

**ЛІТЕРАТУРА**

**Кобрин** Василь Антонович [Текст] // Рух опору в Україні: 1960-1990. Енциклопед. довідник. – 2-ге вид. – Київ, 2012. – С. 333-334.

* * *

**До Міністерства** внутрішніх справ УРСР. Прохання [Текст] : [лист] / В. Кобрин, Г. Будзинський // Сучасність. – 1984. – Ч. 4. – С. 117-118.

**Заява** Василя Кобрина в справі нищення церков. 26 червня 1976 р. [Текст] // Свобода. – 1979. – 21 лют.

**Кобрин В.** Фінти псевдокомітету [Текст] / В. Кобрин // Мета. – 2004. – Ч. 5. – С. 5.

**Кобрин В.** Сіль в оці, або Як радянські та правоохорончі органи перевиховують католиків [Текст] / В. Кобрин // Християнський голос. Збірник пам'яток самвидаву Комітету захисту Української Католицької Церкви. – Львів, 2009. – С. 502-510.

* * *

**Переслідування** віруючого Василя Кобрина [Текст] // Свобода. – 1979. – 21 лют.

***7 січня***

# СИМФОНІЯ ДОБРА І КРАСИ

***Марія ЛЮДКЕВИЧ (1948)***
***До 70-річчя від дня народження***

Поезія Марії Людкевич – це щасливе одкровення перед світом. Трепетна залюбленість у кожну мить життя, у кожне сказане слово, у кожну травинку, яка зустрічається на життєвій дорозі. Для неї існує особливий вимір – у якому світ зернятка важить так само багато, як і розмай зеленої діброви або тисячолітнього дерева. Бо доцільність світового буття, барва слів і звуків, кольорів і відтінків створюють особливу гармонію краси й досконалості.

Марія Людкевич народилася на Івано-Франківщині. Закінчила Коломийське педагогічне училище, факультет журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка. Вчителювала, була дописувачем до газети «Молода Галичина». Активно працювала і працює з обдарованою молоддю. Багато літ керувала літературним об'єднанням «Гроно», понад 10 років веде літературну студію «Джерельце» при Львівській обласній бібліотеці для дітей. Марія Людкевич – лауреат літературних премій імені Лесі Українки та Маркіяна Шашкевича, її нагороджено орденом Княгині Ольги.



Наскрізна лінія творчості письменниці – усвідомлення, що не існує чужого болю. Чуже освітлене у тривозі вікно, відсвіт чийогось стражденного серця стає символом небайдужого ставлення до світу.

*Вікно в пітьмі, освітлене в тривозі*
*Чиєю мукою, печаллю чи вогнем?*
*Для мене ти, мов сонях в передгроззі,*
*Тремтиш-болиш під блискавки ножем.*
*О, не мовчи самотністю глухою,*
*Чуже вікно! Побудь в біді зі мною.*

У поезії Марії Людкевич нерідко органічно поєднується ліричне та епічне начало, симбіоз двох концепцій дійсності, їхня взаємодія, кожна з яких розгортається у своєму часо-просторовому вимірі. Епічне стає узагальненою міфологемою для ліричного, а ліричне випливає з природи епічного. Рельєфна випуклість фрази, несподіваність порівнянь, космогонічний образ-символ вікна як віконця Всесвіту. Людська душа – той самий Всесвіт, непізнаний і хвилюючий. Політ до пізнання людської душі – особливість творчої палітри письменниці.

Марія Людкевич дебютувала на початку 80-х збіркою «Теплі гнізда» (1981), яка засвідчила зрілість поетичного почерку поетеси. Визначальні теми її ранньої творчості – дім, родина, діти. Осягнення щастя іде від бажання бачити тих, хто поруч, щасливими.

*Затихне ніч. Маленька доня спить,*
*Дрімає наш лелека біля хати.*
*Як добре світ обом нам відчувати:*
*І яблуко, що у траву летить,*
*Ріку і небо, голубі стежки,*
*Мелодію, тривожну і знайому,*
*І землю, що здригається від грому*
*І до людської горнеться руки.*

Щастя людського буття, здатність відчувати красу світу, щедрість дарувати добро, дякувати долі за кожен прожитий день – це світовідчуття гармонійної особистості, абсолютно самодостатньої. Врешті, це підтверджує і сама поетеса: *«У цьому житті не треба*

*дуже радіти і дуже плакати. У вмиранні є надія – відродиться щось нове. Напевно, тому люблю писати елегії, бо у них є безконечний сум, надія. І щось таке вічне. Як безконечний політ. Як безперервний процес».*

Осмислення дійсності у творчості Марії Людкевич набуває конкретно зримих рис. Вона висвітлює реалії буття з несподіваного боку, тому відомі речі в інтерпретації поетеси набувають свіжого, незвичайного трактування. Вона ставить поруч несподівані образи: дощів і левів, смутку і повені...

Гармонія звука і пластичність образу створюють художній архетип творчого світовідчуття світу Марії Людкевич. У цьому світі добре і затишно. Тут найближчі люди, найдорожчі обличчя, добро і казка.

Казка дитинства, яка ніколи не закінчиться, якщо ти не перестанеш дивуватися красі світу і не розучишся радіти. Відлітає змій – як нереалізована мрія, як промінь сонця, як жовтогаряча веселка, як нездійснене бажання. Але що ж залишається тоді, коли благенька ниточка вже не може зв'язати нереальність? Відчуття щастя, що був цей політ, ця тонесенька ниточка казки, цей світ, який плакав і сміявся переливами сонця. Це – енергія твору, енергія життя, енергія поезії.

Виходить з непам'яті ріка вічності, схилився над годинниковим механізмом його величність час – «мельник тривожного часу» стиха наспівує пісеньку. Новоріччя – оживає казка. На якусь мить можна припасти до шибки дитинства і впізнати лиця тих, кого, здається, бачили вчора, – дівочих подруг матері, які готують святкове вбрання.

*З пітьми знову пам'ять висвітлює лиця...*
*Тітки-молодиці в світлиці матері*
*Все шиють і міряють –*
*не надивиться.*
*Хочуть красунями першими стати.*

Дитинство для поетеси – це своєрідний оберіг душі, це батьківське подвір'я, рідна оселя, яка завжди пам'ятає її юним дівчам, це найближчі й найдорожчі люди.



Потреба захищати цей дім, який у творчості поетеси трансформується у символ Батьківщини, – необхідна умова збереження власної індивідуальності. Жінку змальовано Берегинею добра і світла у цьому домі.

Творчість Марії Людкевич – розповідь про людське життя, сповнене клопотів і потрясінь; коротке, як спалах блискавки; вічне, бо непроминальна людська душа; незвідане, бо ніхто не пізнав до кінця таємницю людської суті; вишукано-шляхетне, коли зумієш дорости до себе. Це життя, огорнене крилами Ангела і молитвою Богородиці, у різнобарвності вимірів складає частинку Космічної світобудови.

***(За матеріалами статті Марії ЯКУБОВСЬКОЇ «Симфонія добра і краси)***

## ЛІТЕРАТУРА

**Людкевич М.** Лелече перо [Текст] : [поезії] / Марія Людкевич // Дзвін. – 2017. – № 6. – С. 126-131.

**Людкевич М.** Під зеленим горіхом на Зелені свята [Текст] / Марія Людкевич. – Львів: Апріорі, 2015. – 136 с.

**Людкевич М.** Пора роздумів [Текст] : [поезії] / Марія Людкевич // Дзвін. – 2013. – № 2. – С. 11-15.

* * *

**Письменники Львівщини** [Текст] : біобібліогр. довідник / за ред. М. Якубовської. – Львів: Ліга-Прес, 2008. – 128 с. – Зі змісту: *[Про М. Людкевич]*. – С. 64-65.

* * *

**Вергелес Т.** Марія Людкевич з країни дитинства, або Стимул для поетеси [Текст] / Т. Вергелес // Молода Галичина. – 1993. – 18 лют.

**Якубовська М.** Симфонія добра і краси [Текст] : [літ. портрет Марії Людкевич] / М. Якубовська // Слово Просвіти. – 2008. – 24 січ. – С. 14.

*14 січня*

# ПАТРІАРХ ЛЬВІВСЬКИХ ПРОЗАЇКІВ

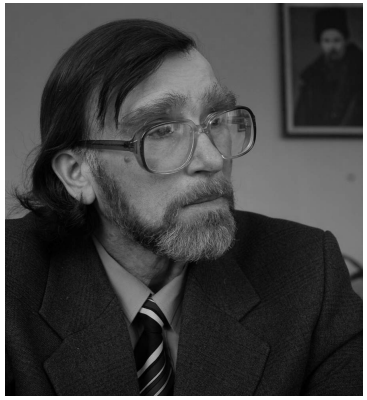

***Левко РІЗНИК (1938)***
***До 80-річчя від дня народження***

Левко Різник – один із найвідоміших, найпродуктивніших і найавторитетніших щодо творчих здобутків сучасних українських прозаїків, автор багатьох романів, повістей, есе. З 1981 р. – член Спілки письменників України, у Львівській організації – літературний консультант, відповідальний секретар, з 1993-го до 2005-го року очолював Львівську організацію Національної спілки письменників України.

Він прийшов у літературу з далекої, здавалося б, від красного слова спеціальності – ґрунтознавство. Любов до землі у нього з дитинства, з рідного села Нараєва Бережанського району на Тернопільщині. З юних літ мріяв стати агрономом і вступив до Львівського сільськогосподарського інституту, працював техніком-ґрунтознавцем на Волині, Вінничині, Полтавщині, у складі експедиції готував карти ґрунтів. Був відряджений і на цілину, бо до появи



фахівців у Казахстані розорювали й землі неперспективні, малородючі. Згодом ґрунтознавча експедиція у Львові стала філією інституту «Укрземпроект», де Левко Різник пропрацював понад двадцять років.

Врешті література перемогла: один за одним почали з'являтися оповідання, повісті, згодом – романи. У 1969 р. вийшла його перша книга – «З математичною точністю». Потім – «Голуби до сонця» (1976), «Наріжний камінь» (1977), «Повінь» (1982), «Міра оптимізму» (1984), «Неоплатні борги» (1985), «Друге дихання» (1986), «На крутизні» (1988), «Червона папка» (1989), «Цілитель», «Січовий батько» (1995), «Лідер» (1999), «Фактор Данила Вернади», «Фіолетові кошенята» (2003), «Мамонт ожив», «На карнавалі лукавства» (2004), «Крук, або П'ятдесятилітня війна» (2008) та ін.

Чи не мальовничий Нараїв відчутно вплинув на формування способу життя письменника й багато в чому визначив світовідчуття того, що наша сучасність – продукт героїчного і трагічного українського минулого. Акцент прозаїка на тому, що українська історія є об'єднуючим чинником нації, важливий і своєчасний. Тому не виглядає випадковим інтерес його до минувшини, заглиблення в історичну тематику, яка для української літератури є традиційною.

Не випадковим є і те, що престижні літературні відзнаки Левко Різник отримав за твори, які так чи інакше мають історичне підґрунтя: премію імені Андрія Головка – за найкращий роман року «Маргінал» (1997); Державну літературну премію імені Олеся Гончара – за книгу «Усусуси на Лисоні» (2002); Всеукраїнську літературно-мистецьку премію імені братів Богдана та Левка Лепких – за публікацію творів у журналах «Тернопіль» і «Літературний Тернопіль» (2011).

У 2015 році він удостоєний Премії Президента «Українська книжка року» у номінації «За видатні досягнення у галузі художньої літератури» за книгу-трилогію «Самотність пророка», «Поет і Владика», «Доктор і Професор». Автор у жанрі роману-есе розповів про найвидатніших особистостей українського відродження кінця

XIX і початку XX століття, що жили і діяли на той час у Львові. У книзі «Самотність пророка» – стосунки Івана Франка з оточуючими його людьми, зокрема, з Ольгою Рошкевич, напружені духовні пошуки суспільного ідеалу, вміло відображені у безперервній боротьбі за душу Пророка між силами добра (Ангел) і зла (Лукавий). Своєрідним продовженням є роман «Поет і Владика», в центрі якого – дві непересічні особистості – поет, вчений-енциклопедист Іван Франко та духовний провідник галичан митрополит Української греко-католицької церкви Андрей Шептицький. Твір написаний у формі своєрідної сповіді поета перед владикою, владики – перед поетом, а обидвох – перед читачами, тобто перед народом, за пережите і передумане у житті. У третьому романі – «Доктор і Професор» – на основі першоджерел та архівних матеріалів автор розкрив творчі, наукові й побутові взаємини Михайла Грушевського та Івана Франка впродовж одинадцяти років (1894-1905) їхньої найбільш плідної спільної праці в Науковому товаристві ім. Т.Шевченка.

## ЛІТЕРАТУРА


**Письменники Львівщини** [Текст] : біобібліогр. довідник / за ред. М. Якубовської. – Львів: Ліга-Прес, 2008. – 128 с. – Зі змісту: *[Про Л. Різника]*. – С. 84-85.

* * *

**Колодій І.** Кадастр його душі [Текст] / Ілько Колодій // За вільну Україну плюс. – 2016. – 28 січ. – С. 1.

**Легкий З.** Маргінал із Україною в серці [Текст] / Зіновій Легкий // Дзвін. – 2008. – № 1. – С. 128-138.

**Лубківський Р.** Добрий колядник з біблійного Нараєва [Текст] / Роман Лубківський // Літературна Україна. – 2008. – 17 січ. – С. 8.




***30 січня***

# ШЛЯХТИЧ-СОЦІАЛІСТ

***В’ячеслав БУДЗИНОВСЬКИЙ (1868-1935)***
***До 150-річчя від дня народження***

Багато хто з галичан старшого покоління у дитинстві зачитувався оповіданнями та пригодницькими повістями на історичну тематику «Осаул Підкови», «Під одну булаву», «Пригоди запорозьких скитальців». У багатьох читальнях «Просвіти» на полицях стояли історико-популярні книжки «Йшли діди на муки», «Історія України», а також популярна серед селян брошура «Хлопська посілість». Усі ці праці належали перу людини, яка все своє життя присвятила боротьбі за права галицького селянства та намагалася прищепити галичанам ідею незалежної України.

В’ячеслав Будзиновський народився в містечку Баворові біля Тернополя. Завдяки шляхетському походженню мав можливість здобути хорошу освіту у Львівському та Віденському університетах. Зі студентських років долучився до соціалістичного руху, був учасником товариства «Ватра», Академічного братства, яке організовувало 1884 та 1889 рр. віча, вимагаючи використання у вишах української мови та створення кафедри української історії при Львівському університеті. Саме Академічне братство видало у своїй «Ювілейній бібліотеці» серед творів галицьких соціалістів М. Ганкевича, І. Франка, В. Левицького також і твори В. Будзиновського.

У 22 роки Будзиновський став одним із засновників Руської-української радикальної партії, наполягав, щоб до її програми був внесений пункт про державну незалежність України. Радикали провадили соціалістичну пропаганду серед галицьких селян і ремісників, критикували греко-католицьке духовенство. Загалом радикальний рух підтримувала незначна частина суспільства, його прихильниками здебільшого була студентська й учнівська молодь. Однак діяльність радикалів мала великий розголос в Галичині, змушувала всі класи й стани до більшої активності та участі в суспільному житті.

Будзиновський був людиною постійного пошуку, він ніколи не заспокоювався на досягнутому. 1899 року він перестав бути радикалом і доклався до створення Української національно-демократичної партії. Згодом УНДО стала чільною політичною силою центристського характеру, головною серед українських партій Галичини. Обстоюючи інтереси найупослідженішої частини суспільства – галицьких селян, В. Будзиновський 1902 року активно пропагував і організовував рільничі страйки, до яких долучилася значна частина найманих сільськогосподарських працівників.

Активність політика не лишилася непоміченою: протягом 1907-1918 рр. був депутатом австрійського парламенту, де обстоював національні й соціальні права українців. Політичну діяльність Будзиновський поєднував з публіцистичною: редагував часописи «Громадський голос», «Свобода», «Праця» та інші. Маючи чудову освіту, він займався науковим вивченням розвитку капіталізму в Галичині, створив цікаві дослідження «Аграрні відносини Галичини» (1884), «Панщина, її початок і скасування» (1902), а для селян написав популярну брошуру про селянське землеволодіння та його проблеми. Значні знання з історії він виклав у кількох популярних працях, натомість власну участь у політичних процесах кінця XIX – початку XX ст. виклав у спогадах «Історія національної думки на тлі моїх споминів з дитячих літ». Ця праця вийшла в останній рік життя політика й письменника.



Слід зауважити: В. Будзиновський сподівався, що під час «українізації» в радянській Україні на Наддніпрянщині можна збудувати незалежну, хоч і комуністичну Україну. 1927 року він створив в Галичині прорадянську Українську партію праці. Однак вона не мала особливого впливу серед галичан і діяла лише до 1930 р., коли комуністи в Радянському Союзі почали згортати політику українізації й переслідувати українських патріотів.

Попри свої політичні хитання, В'ячеслав Будзиновський вписав своє ім'я до історії українського суспільно-політичного й культурного життя. Він був одним із творців ідеї української незалежності, поширював серед галицьких селян ідеї соціальної справедливості, рівності, пошанування вітчизняної історії та культури. Варто зазначити, що чи не більшої популярності, ніж економічні та політичні брошури, мали літературні твори Будзиновського, особливо про козаччину, написані на місцевому матеріалі. Вони допомагали справі історичного виховання галицької молоді й поширювали серед неї любов до України та героїчних сторінок її минувшини. Іван Франко схвально відгукувався також про підготовлену В. Будзиновським збірку «Козацькі часи в народній пісні» (1906).

***Іван СВАРНИК,***
***директор ЛОУНБ, історик***

**ЛІТЕРАТУРА**

**Горак Р.** Перехресні стежки В'ячеслава Будзиновського [Текст] / Р. Горак // Осавул Підкова / В. Будзиновський. – Львів, 1990. – С. 368-375.

**Мандзюк Д.** Пиши, як розказуєш. Ні на волос інакше [Текст] / Д. Мандзюк // Газета по-українськи. – 2001. – 13 трав. – С. 18.

**Франко І.** Козацькі часи в народній пісні з замітками В. Будзиновського [Текст] / І. Франко // Зібрання творів: у 50 т. – Київ, 1982. – Т. 37. – С. 158-165.

* * *

**«Сей чоловік на муки піде, а не зрадить» [Текст] : [до 130-річчя від дня народження В. Будзиновського] / Л. Рудик // Літератори Львівського краю: краєзнавчий календар на 1998 рік / уклад.: О. Шматько, Л. Найда; ред.: Л. Терещенко, О. Шишка. – Львів, 1997. – С. 14-15.**

*5 лютого*

# НІХТО НЕ СТЕЛИВ ЙОМУ ШЛЯХ

***Олекса ГОРБАЧ (1918-1997)***
***До 100-річчя від дня народження***

Є творчі особистості, про які не можна писати в минулому часі: хоч вони й відійшли з цього світу, але їхні праці є настільки живими й актуальними, стосуються вічних людських цінностей – духовного світу, мови, культури, науки, – що дозволяють продовжити живий діалог. Саме таким є Олекса Горбач – відомий філолог-славіст, провідний європейський україніст-мовознавець, професор кількох університетів, дійсний член європейського відділу Наукового товариства імені Т. Шевченка.

Професор Горбач – наш краянин, народився у селі Романові Перемишлянського району на Львівщині. Навчався він у Львові: у філії Академічної гімназії (1928-1936), на гуманітарному факультеті Львівського університету (1936-1940), де студіював україністику, полоністику і германістику. Як одного з чотирьох випускників, які отримали диплом з відзнакою, його рекомендували до аспірантури при кафедрі української мови. Але ця рекомендація не була реалізована: воєнне лихоліття суттєво вплинуло на його подальші життєві дороги і наукові плани. У 1943 р. Олекса Горбач вимушено



покинув Україну. З 1945 р. проживав у Німеччині, там же в 1947-1948 рр. продовжив студії в Українському вільному університеті в Мюнхені, де здобув докторат (1948) і габілітацію (1951).

Олекса Горбач у славістиці завжди найбільше цікавився мовознавством, але мову він завжди розглядав у зв'язку з культурою, літературою. Цьому сприяла й загальна філологічна настанова, що переважала в роки його студій у Львівському університеті. Серед викладачів були не тільки такі знані лінгвісти, як Й. Курилович, а й філологи Василь Сімович, Ян Янув, Здзіслав Штібер. У Німеччині (університети у Геттінгені, Марбурзі, Франкфурті-на-Майні, в якому згодом, у 1965 році, він очолив кафедру слов'янської філології) Олекса Горбач пройшов довгу і складну дорогу – від пошуку свого місця в житті до визнаного педагога-славіста; від перших наукових спроб до творчих злетів уже відомого вченого; від багатолітнього замовчування і таврування його імені на батьківщині в роки тоталітарного режиму до загального визнання як ученого, педагога і людини. При цьому *«ніхто не стелив йому цей шлях, ніхто не стояв за його спиною, невидимо сприяючи йому. Усім він зобов'язаний собі, своїй наполегливості, здібностям і тактові в поводженні з людьми»* (Ю. Шевельов).

Першою науковою працею О. Горбача була студія «Наголос Зизанієвого „Лексису" з 1596 р.», на основі якої у 1948 р. він здобув ступінь доктора. Згодом він заглибився у дослідження лексикону словенороського Памви Беринди, якому присвятив кілька розвідок. Потім був «Латинсько-слов'янський лексикон» Івана Максимовича, який О. Горбач вважав важливим джерелом *«для студій літературномовної лексики церковнослов'янської, української і російської мов XVIII ст.»*. У цій праці, як і в інших подібних, його цікавила, насамперед, українська лексика, її склад, походження, місце у досліджуваному лексиконі. Для унаочнення багатства української лексики цього словника професор О. Горбач опрацював індекс слов'янських слів, який охопив приблизно 30000 одиниць. На превеликий жаль, ця копітка праця залишилась незавершеною.

Український матеріал став предметом наукових зацікавлень Олекси Горбача в низці маловідомих поліглотних праць: у словниках А. Калепіна і Ґ. Магісера (1603), найдавнішому друкованому чесько-українському глосарії з 1587 р., українсько-румунському списку рослин початку XVIII ст., в якому є близько 200 українських назв, та ін. Однак чи не найбільше його цікавили виявлення, опис і публікація давніх текстів XV-XVIII ст.: Ізидоріва Служебника кінця XIV чи початку XV ст., який зберігається у Ватиканській бібліотеці, трьох українських православних катехизмів XVII ст.; уривка рукописного південнолемківського Євангелія XVII ст., побаченого вченим на виставці рукописів і стародруків у Свитнику (Східна Словаччина), та ін.

Особливу увагу Олекса Горбач приділяв рукописним словникам і граматикам середньої доби історії української мови, серед яких виділяється українсько-латинський словник середини XVII ст. Арсенія Корецького-Сатановського та Єпифанія Славинецького, що є однією з семи відомих досі копій, яка була виявлена в Паризькій національній бібліотеці. Праця над рукописами, словниками і граматиками закономірно привела дослідника до дискусійних питань походження української мови та етапів розвитку української літературної мови. В одній зі своїх ранній студій «Генеза української мови та її становище серед інших слов'янських» Олекса Горбач гостро виступив проти загальноприйнятої в тодішньому радянському мовознавстві теорії про існування спільної «древньоруської доби» в IX-XIV ст., з якої нібито лише від XIV ст. почали розвиватися сучасні східнослов'янські мови, у тому числі й українська. *«Таким чином*, – стверджує вчений, – *власне замінено період староукраїнської мови, як це воно аналогічно вживається про часово майже ідентичну добу в історії польської, чеської та інших мов, – періодом існування спільної східнослов'янської мови. З тієї термінологічної в суті речі плутанини... знову ж користуються росіяни»*, оскільки термін «давньоруський, дрєвнерусский» це для всякого невтаємниченого в такі термінологічні нюанси автоматично означає «староросійський», якщо спеціально не застерегтися щодо іншого значення терміну



«руський, русский». А таке термінологічне застереження в російських авторів зустрічається дуже рідко.

На думку дослідника, українська літературна мова в початковий період у своєрідній формі існувала при княжих дворах ще до прийняття християнства – так званий її актово-діловий жанр, в якому складали державні договори та купецькі грамоти.

Під час навчання у Львівському університеті Олекса Горбач зацікавився соціальними діалектами, арго. Зібраний матеріал узагальнив і теоретично осмислив. Так з'явилася низка розвідок на цю тему і ґрунтовна габілітаційна праця «Арго на Україні».

Понад усе професор хотів, щоб україністика утверджувалась у світі і посіла належне їй місце, щоб світ знав про здобутки української філологічної думки та щоб українознавство в Україні досягло належного рівня. Цій меті була підпорядкована його науково-видавнича діяльність – публікація і перевидання найважливіших пам'яток української мови і літератури, а також основних мовознавчих та літературознавчих досліджень, які він разом з дружиною – відомою перекладачкою і літературознавцем др. Анною-Галею Горбач розпочав ще у 70-і роки. Так, вони власним коштом видавали серії «Українські граматики», «Матеріяли до української діялектології», «Українське літературознавство».

Олекса Горбач уважно стежив за діяльністю вищої школи в Україні, за внеском кожного навчального закладу в розвиток україністики. На його думку, *«...треба дуже добре розбудувати полоністику у Львівському університеті, мовно-літературно-культурні зв'язки – в Ужгороді, українсько-румунсько-молдавські зв'язки – в Чернівецькому університеті, зв'язки з Балканами й Туреччиною – в Одесі, з якоюсь перспективою далі, на схід – у Харкові, Дніпропетровську, Донецьку. А Київ повинен якоюсь мірою вивершувати все це, шукати синтезу наукових досягнень усіх осередків»*.

У 1975 році Олекса Горбач отримав польський орден «Лицарський хрест 1-го ступеня» за заслуги у розвитку польсько-німецьких взаємин.

В 1993 році, після 50-річної перерви, О. Горбач приїхав до України для участі у II конгресі Міжнародної асоціації україністів. Був нагороджений пам'ятною медаллю ім. М. Грушевського НТШ у Львові.

Творчий образ Олекси Горбача – багатовимірний, а науковий доробок справді багатогранний. Однак осягнути його тематично і концептуально допоміг сам учений, зібравши свої праці у восьми томах. Перші сім томів було опубліковано в 1993 році, останній, восьмий, – у 1997 році. Його можна вважати лебединою піснею вченого, оскільки більшість праць він опрацював, уже переборюючи важку недугу.

***Мар'яна МОСКВА,***
***бібліотекар відділу україніки ЛОУНБ***

## ЛІТЕРАТУРА

**Горбач А.-Г.** З історії передруків Олекси Горбача [Текст] / Анна-Галя Горбач // Пам'ятки України: історія і культура. – 2001. – № 1-2. – С. 122-123.

**Граб У.** Мирослав Антонович та Олекса Горбач: творчі взаємини між музикологом і філологом. Листування [Текст] / Уляна Граб // Вісник НТШ. – 2013. – № 49. – С. 49-51.

**Гриценко П.** Професор Олекса Горбач і його видання пам'яток української мови [Текст] / Павло Гриценко // Пам'ятки України: історія і культура. – 2001. – № 1-2. – С. 118-121.

**Закревська Я.** Незгаслий отчий світильник Олекси Горбача [Текст] / Ярослава Закревська // Сучасність. – 1997. – № 10. – С. 122-128.

**Шевельов Ю.** Олекса Горбач у шістдесят п'ятий рік народження [Текст] / Юрій Шевельов // Сучасність. – 1984. – № 1-2. – С. 119-128.



***9 лютого***

# НАША ГАНДЗЯ

***Ганна ДМИТЕРКО-РАТИЧ (1893-1981)***
***До 125-річчя від дня народження***

**«Подвиг жінки-українки в долі нашого народу став історичною традицією. Вона бере початок ще від великої княгині Ольги. Впродовж століть жінка-українка зберігала в собі прагнення до волі, яке поєднувалося з почуттям високої гідності й відповідальності за щастя рідного народу».**
Г. ДМИТЕРКО-РАТИЧ

Січова, пластова, громадська діячка Ганна Дмитерко-Ратич народилася селі Підберізцях на Львівщині. Закінчила місцеву школу, а 1914 р. – Львівську семінарію Українського педагогічного товариства «Рідна школа». З юних літ була активною в громадських організаціях – таємних гуртках, Пласті, «Соколі-Батьку», Січових стрільцях-II, Товаристві ім. Петра Могили. Під час Першої світової війни брала участь у визвольних змаганнях, була десятником легіону Українських січових стрільців, воювала також на сході України в лавах Української Галицької армії. 1919 року повінчалася з вістуном УСС, згодом вояком УГА Василем Ратичем. Після поразки ЗУНР подружжя Ратичів опинилося на Східній Україні. 1920 р. в Балті Ганна народила сина Любомира. Рятуючись від більшовицької загрози, 1922 р. родина повернулася до Галичини. Через рік

народився другий син, Олег. Василь отримав посаду вчителя гімназії «Рідна школа» в Рогатині, і родина переїхала туди. У 1925 і 1930 роках з'явилися на світ ще два сини – Володар і Ростислав.

Виховуючи чотирьох синів, Ганна знаходила час для роботи в Союзі українок, «Рідній Школі», «Просвіті», заснувала в Рогатині філію Музичного інституту ім. М. Лисенка, вела хлоп'ячу бурсу при Рогатинській гімназії, а під час Другої світової війни – дівочу бурсу. З наступом більшовиків Олег і Володар зголосилися добровольцями до Української дивізії «Галичина», а Ганна з чоловіком, синами Любомиром та Ростиславом в 1944 р. виїхала на Захід і зупинилася в м. Байройті (Німеччина). Була активною в Пласті та в Об'єднанні українських жінок Німеччини. У 1949 р. родина переїхала до США.

Збереглося листування з найближчою товаришкою ще зі шкільної лави Оленою Степанів-Дашкевич – всього 14 листів за 1957-1962 роки. З них дізнаємося про драматичну долю Ганни в еміграції. Довгий час їй була невідома доля сина Володара, і тільки через багато років вона дізналася, що він загинув 1944 р. у Бродівському котлі. Важко хворіла дружина Любомира. Трагічно загинула внучка Юліяна, єдина донька сина Олега. В 1953 р. помер чоловік. Але цікавість до життя не покидала її. *«Зле, що я живу подальше від великих міст і лиш вряди-годи стрічаюся з давними знайомими. Але я все стараюся бути там, де мене ще потрібно, або як щось вяже мене з людьми, то відсьвіжує людину і на якийсь час вистарчає та урізноманітнює сірі будні. Вдовине життя є не завидне, самітне, хоть в родині і серед людий»*, – так писала Ганна Дмитерко-Ратич в одному з листів. Олена Степанів-Дашкевич підтримувала її: *«Добре, що не затрачуєш інтересу до життя і живо реагуєш на події дня – це знак, що мимо всіх ударів судьби Ти не перестала бути давньою енергійною Гандзею»*.

У США Ганна Дмитерко-Ратич опікувалася Пластом, підтримувала зв'язки з українськими виданнями, була однією із засновниць 65-го відділу Союзу українок Америки, членкинею братства УСС, почесною членкинею Союзу українок Америки, Світової федерації українських жіночих організацій. Листувалася з



товаришками і родичами в Україні, організовувала для них матеріальну допомогу.

Ганна Дмитерко-Ратич померла 3 квітня 1981 р. у місті Едісоні на 89-му році життя. А за два місяці до смерті в одному зі своїх виступів перед українською громадою сказала: *«Віримо, що з Божою допомогою Україна таки воскресне і стане багатою і могутньою державою, а українець в ній – повноправним господарем у власному домі. І вже ніхто з чужинців і ніколи не посміє диктувати нам свою волю»*.

***Христина ПРОЦЮК,***
***архівіст Меморіальної бібліотеки-архіву Я. Дашкевича у Львові***

## ЛІТЕРАТУРА

**Ратич Г.** Відлітають сірим шнурком журавлі у вирій… (Жмут спогадів про Олену Степанівну) [Текст] / Ганна Ратич // Свобода. – 1963. – 2 серп. – С. 2.

* * *

**Довідник з історії України** [Текст]. 2-е вид. – Київ, 2001. – 1135 с. – Зі змісту: *[Про Г. Дмитерко]*. – С. 213.

**Енциклопедія українознавства** [Текст]. В 11 т. Т. 1. – Париж; Нью-Йорк; Львів; Київ, 1955-2003. – 400 с. – Зі змісту: *[Про Г. Дмитерко]*. – С. 527.

* * *

**Життєвий шлях галицької родини. Спогади про родину Ратичів** [Текст] / упоряд. О. Ратич. – Львів, 2008. – 332 с.

**Кедрин І.** Одна сторінка історії [Текст] / І. Кедрин // У межах зацікавлення / І. Кедрин. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. – С. 391-393.

**Лазарович М.** Дмитерко-Ратич Анна [Текст] / Микола Лазарович // Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба / М. Лазарович. – Тернопіль, 2005. – С. 422.

**Олена Степанів – Роман Дашкевич** [Текст] : спогади і нариси / упоряд.: Г. Сварник, А. Фелонюк; Львівське відділення ІУАД ім. М. С. Грушевского НАН України. – Львів, 2009. – 631 с. – Зі змісту: *[Про Г. Дмитерко-Ратич]*. – С. 15, 20, 31, 41, 45, 48-50, 75, 78, 92, 112-113, 125, 126, 143, 147, 155, 156, 205, 252, 256, 268, 274, 277, 308, 324.

*20 лютого*

# КОЖЕН МОЖЕ РОБИТИ ДОБРІ СПРАВИ

***Роман ПАСТУХ (1948)***
***До 70-річчя від дня народження***

Майбутній публіцист, поет, літературознавець, етнограф, фольклорист, краєзнавець, редактор, культурно-громадський діяч народився в селі Уголна, що на Стрийщині, у селянській сім'ї. Середню освіту отримав в Стрийській вечірній середній школі № 1, далі було навчання в Стрийському ПТУ № 8. Здобувши фах токаря, юнак працював на різних стрийських підприємствах, після закінчення факультету журналістики Львівського державного університету ім. Івана Франка – у дрогобицькій газеті «Радянське слово» та львівській – «За вільну Україну».

Ще з дитинства друковане слово, книга стали для Романа Пастуха вірними і мудрими супутниками. Перші його літературні спроби припадають на 1964-й рік, коли всенародно відзначали 150-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Перші публікації з'явились у стрийській газеті у 1967 році. Нині його творчий доробок багатий: історико-краєзнавчі, документальні, публіцистичні, поетичні книги, есеї, літературні рецензії, нариси, наукові дослідження і розвідки.

Найвагоміші два фундаментальні, багатоілюстровані видання – «Стрийщина крізь віки» та двотомна «Дрогобиччина: свідки епох» (у



співавторстві), в яких вміщено енциклопедичні статті майже про 200 населених пунктів Стрийщини та Дрогобиччини. Роман Пастух також видав книги «Уголна – моє село», «Фалиш – із товщі століть», «Лисовичі – славний замок», «Монументальна Стрийщина». До другої книги науково-популярного видання «Стрийщина» краєзнавець написав близько 300 статей. Цінною є збірка «Великі і відомі. Сто історичних образків», де у віршах змальована галерея великих українців від княжої доби до наших днів. А у книзі «Родинний архів Степана Бандери» автор вперше ввів у науковий обіг близько 60 невідомих архівних документів про діяльність великого Провідника та членів його родини.

У 2014 році в Дрогобицькому видавництві «Посвіт» вийшли друком збірка віршів про Тараса Шевченка та документальні статті про пам'ятники Кобзареві у Стрийському, Дрогобицькому районах і у Мордовії «Натхненний небом», книги «Стрілецька слава Стрийщини», «Маківка нашої слави», присвячені 100-річчю створення у Стрию Легіону Українських січових стрільців, та поетична збірка «Дзвонар».

Роман Пастух – лауреат Бойківського літературно-краєзнавчого конкурсу ім. Мирона Утриска (1999), конкурсу гумористів «Апостол сміху» всеукраїнської газети «Веселі вісті» (2000), літературного фольклорно-етнографічного конкурсу «Бойківський світ» імені о. Михайла Зубрицького (2010), літературних премій ім. Івана Франка за книгу «Франкова доля» (2010) та ім. Ірини Вільде за книгу «Корона Данила Галицького» (2011), XIV загальноукраїнського конкурсу «Українська мова – мова національного єднання», благодійного фонду Віктора Романюка.

Член творчих спілок (журналістів, письменників, краєзнавців України), мистецьких об'єднань «Письменники Бойківщини» та «Хвилі Стрия», він активний і в громадському житті. З його ініціативи у 2011 році в селі Фалиш Стрийського району відбулося освячення меморіальної дошки, встановленої на честь видатної актриси Іванни Біберович, у 2014 році він сприяв встановленню

меморіальних дощок видатним односельцям архітектору Василю Нагірному та художнику Едварду Козаку.

***Оксана ШЕЙГЕЦ,***
***провідний бібліограф Стрийської МЦБС***

**ЛІТЕРАТУРА**

**Грущак А.** Роман Пастух [Текст] / А. Грущак // Стрийщина. Кн.2. Історія в іменах / упоряд.: В. Романюк, Р. Пастух, М. Мандрик. – Стрий, 2012. – С. 372-374.

**Кепич В.** Кожен може робити добрі справи [Текст] / В. Кепич // Гомін волі. – 2014. – 1 листоп. – С. 8.

**Кепич В.** Творчий ужинок Романа Пастуха [Текст] / В. Кепич // Рідне поле. – 2014. – 17 жовт. – С. 11.

***23 лютого***

# ЇЇ ВІРШІ, СТАВШИ ПІСНЯМИ, ЗІГРІВАЮТЬ ЛЮДСЬКІ ДУШІ

***Анна КАНИЧ (1928)***
***До 90-річчя від дня народження***

**Пісня – світло надій і минувшини тінь,**
**Пісня – вольності дух багатьох поколінь –**
**Тож як віно, як дар, як скарби голосні,**
**Перейміть від батьків їхні думи-пісні!**
А. КАНИЧ



*«Поетичний світ Анни Канич – шляхетно неповторний, овіяний красою і світлом... Це світло запалює творчий вогонь і в інших серцях. Музика слова Анни Канич пробуджує відлуння і в серцях композиторів, вибухає чарівним спалахом звуків, розливається розмаєм мелодій»*. Так про свою колегу – прозаїка, поетесу-пісняра – відгукувалась письменниця Марія Якубовська.

Анна Канич народилася у Львові, якому вірна все життя, а улюблені з дитинства куточки міста не раз згадуються в її творах.

*Утіха моя – мила вулиця Львова,*
*Зелена – як рута, пряма – як стріла,*
*Мені дарувала любов, дзвінку мову*
*І вдачу веселу в придане дала.*

Навчалася в школі ім. Князя Лева (нині – школа № 37). Завдяки вчителям і родині, мамі Анастасії Данилівні, яка читала доньці поезії Т. Шевченка та І. Франка, Анна визначилася з професією: вступила до Львівського університету. 38 років працювала вчителькою української мови та літератури, з них 14 років – у виправній колонії для неповнолітніх. Про цей період праці письменниця згодом напише у своїй художньо-документальній повісті «Волошки серед терну».

*Крізь років далину пробивається знову*
*Щирий промінь очей, що дитину зігрів.*
*Що розкрив вогонь слів, землі рідної мову*
*і в чарівний рай знань за собою повів.*

У творчому доробку Анни Канич збірки поезій «Неопалима купина» (1993), «Львівські рапсодії» (2003), «Молюся за Україну» (2006), вже згадана автобіографічна повість «Волошки серед терну» (2000), поетична збірка для дітей «Пісні серця – юним талантам» (2003), збірка інтимної лірики та пісень з нотами «Коли співає тиша» (2005), збірка пісень «Музика рідного краю» та збірка оповідань для дітей «Жовтенька грушечка та інші оповідання Нуни» (2008). До речі, вже перша збірка, «Неопалима купина», в яку увійшло майже сто

пісень, з передмовою поета Миколи Петренка вийшла небувалим на той час накладом – 7 тисяч примірників.

Анна Канич відома в Україні і поза її межами як талановита поетеса, творчість якої вже давно увійшла в золотий фонд української пісенної лірики. Нині у творчому доробку поетеси – понад 200 пісень. А першою була пісня «Метелиця». Однойменний вірш ще 1970 року поклав на музику видатний композитор Анатолій Кос-Анатольський. Народна артистка України Марія Байко тоді першою виконала цю пісню.

Музику на її вірші писали В. Івасюк, І. Білозір, В. Камінський, О. Савко, Ю. Варум, М. Помірча, С. Петросян, В. Кобринович, В. Дікшин, М. Шалайкевич, О. Щеглов. Л. Тизьо та інші. У 1995 році автори пісні «Соломія» Анна Канич і народна артистка України Марія Шалайкевич на міжнародному фестивалі «Київський вернісаж» були відзначені найвищою нагородою – Гран-прі. Особливо приємною була співпраця з музикантом і педагогом Олесею Олекшій, онукою пані Анни. Разом вони створили пісні «Козацька мадонна», «Молитва-заклик», «Заворожу», «Діти землі», «У вінок Кобзареві». Цікаво зазначити, що мотиви пісні на вірші А. Канич «Найкраще місто» стали позивними 12-го каналу Львівського телебачення.

Пісні на слова поетеси записані на аудіокасетах та компакт-дисках Оксани Білозір, Ігоря Білозіра, Інеси Братущик, Івана Мацялка, Марії Шалайкевич, Богдана Цісінського, ансамблю «Дивоцвіт», на платівках Марії Кирилюк, а також ансамблів «Ватра», «Галичина». На її піснях здобули популярність десятки естрадних виконавців: М. Крумишин, Т. Гринчишин, І. Кобрин, С. Григор'єва, Ю. Левко, О. Вовк, О. Данилюк, Н. Тимошицький, Н. Кулинич, О. Коваль та ін. Їх виконують дитячі ансамблі «Дзвіночок», «Щасливе дитинство», «Писанка», «Галицька перлина», народний театр «Діти Землі», зразковий ансамбль танцю «Серпанок», популярні ансамблі «Смерічка», «Мальви», «Соколи»...

З 2003 року Анна Канич є членом Національної спілки письменників України. 15 квітня 2008 року за вагомий особистий



внесок у розвиток художньої культури та багаторічну плідну літературну діяльність Указом Президента поетесі присвоєнно звання «Заслужений діяч мистецтв України». Вона є лауреатом обласної премії в номінації «поезія – імені Маркіяна Шашкевича» (2003).

Пісні співаються, нові рядки народжуються:

*Як фенікс той із попелу,*
*Так воскресає знов*
*Вже стільки раз похована*
*В моїй душі любов.*

Заслужений журналіст України Павло Лехновський писав: *«Минуть роки, діти стануть дорослими, підуть у свою широку життєву дорогу, а пісні дитинства, вже як невід'ємна часточка їхньої душі, помандрують з ними у майбутнє. Нехай же поетичне слово, щира сердечна любов, яку дарує їм талановита поетеса Анна Канич, завжди, крізь усе життя зігрівають їх теплом».*

***Ольга ГРИГОРЧУК,***
***провідний бібліотекар науково-бібліографічного відділу ЛОУНБ***

## ЛІТЕРАТУРА

**Гордон О.** Канич Анна [Текст] / Олександр Гордон // Енциклопедія сучасної України. – Київ, 2012. – Т. 12. – С. 215.

**Письменники Львівщини** [Текст] : біобібліогр. довідник / за ред. М. Якубовської. – Львів: Ліга-Прес, 2008. – 128 с. – Зі змісту: *[Про А. Канич]*. – С. 45-46.

* * *

**Бєлан О.** Тож як віно, як дар [Текст] / Олена Бєлан // Дзвін. – 2008. – № 3. – С. 157-158.

***26 лютого***

# БУТИ ЛЮДИНОЮ

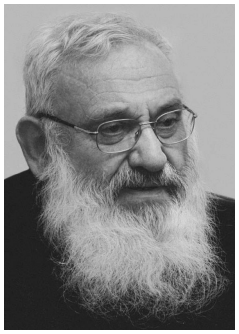

***Любомир ГУЗАР (1933-2017)***
***До 85-річчя від дня народження***

**Ми маємо щось лише тоді,**
**коли прагнемо до чогось величного й чистого**.

**Ми будемо пропащими,**
**якщо думатимемо лише про задоволення власних потреб.**
Л. ГУЗАР

Про Любомира Гузара говорять багато: про його мудрість, доброту, щирість, справжність, затяту міць, гострий розум, незламну волю. Владика вмів бути великим і малим, шляхом любові й силою духу вести за собою людей. Він вірив сам і переконував інших, що на ненависті нічого не збудуєш. «Чиніть добро! Чиніть добро!» – летіли над мільйонним Майданом його слова 1 грудня 2013-го року. І саме йому в ті пекельні для України дні належали слова: «Не бійтеся!». І саме він вважав, що якщо людина бажає добра, якщо хоче, гуртується, намагається спільно його творити, жити чесно й творчо, то така людина є дуже сильною.

Маючи надлишок любові й доброти в серці, він водночас умів не потурати людським слабкостям, лінощам, споживацькому ставленню до життя. Вчив прислухатися до власного сумління й не боятися бути собою. «Чого ми, люди, боїмося? Що нас вважатимуть за диваків?



Боїмося викликати в інших сміх… Але людина дістає нові дари, і вона повинна бути собою!» Він вважав, що втілити «бути собою» важко, бо для цього «потрібно зусилля й розуміння гідності», щоб бути щасливим, «треба бути добрим, а це вимагає копіткої праці». Людина щодня робить вибір, а «бути собою нелегко», хоча – це «єдиний гідний шлях для неї».

Владика, спираючись на досвід, був чутливим до нового і дивився в майбутнє. Працював для наступних поколінь, передбачав зміни в українському суспільстві.

Любомир Гузар був справжнім, був людиною, котра надихала, на мудрість якої можна було опертися і в час непростого вибору, і в мить рішучих вчинків.

Він не говорив порожніх слів, його хотілося слухати і слухати, і чим більше слухав, тим глибший зміст відкривався. Його слова і сьогодні, рік по його втраті, западають в душу і змушують задуматися:

***–*** *Між Сходом і Заходом України немає поділу****. Поділ існує між тими, хто любить Україну, і тими, хто її не любить.***

***– Влада боїться свободи*** *в серцях значно більше, ніж голодного бунту****. Тому що голодного можна купити, а вільного – тільки вбити.***

***– Війна****,* якою б жахливою вона не була, ***це й шанс подолати нашу відчуженість один від одного****.*

***–*** *Все змінюється*: ***люди, історія; події роками, навіть днями; вічними є лише ідеали добра, краси, правди***.

***– Еліта –*** *це* ***люди, котрі вміють дивитися далеко вперед і зберігають головне – людську гідність.***

***– Корупція –*** *це перш за все* ***хвороба власної душі,*** *а вже потім політична хвороба****.***

Народився Любомир Гузар 26 лютого 1933 року в сім'ї набожних католиків. У Львові закінчив народну школу та перший клас гімназії.

У 1944 році, випадково довідавшись, що батько Любомира Гузара потрапив у списки НКВС на заслання до Сибіру, сім'я, похапцем зібравши речі, вночі виїхала до Зальцбурга.

Галичина віддалилася від нього, як береги утопії, колишні світочі – згасли.

У 1949 р. Гузари після тривалих поневірянь емігрували до Америки, де Любомир вступив до семінарії у Стемфорді, де невдовзі молодого ліцензіата рукоприклали у священики.

Якщо поглянути на архівне фото Гузара «американського періоду», то він нагадує педантичного юнака з роману Фолкнера: в пору марень актрисами й регбі. Проте всі його думки були лише про Трапезу агнця. Олеандри «світу, плоті й диявола» не знадили його. Сади Адоніса гучних musik hall-ів 60-х зів'яли перед вічною красою Літургії, яка раз і назавжди полонила його серце.

З 1958 року впродовж 11-ти років він працював префектом у Стемфордській духовній семінарії Святого Василія. В цей період Любомир Гузар став духовним патроном «Союзівки» – Українського Народного Союзу в Еленвілі. У 1966 році з його легкої руки навіть постала нова українська парафія. У 1969 р. він переїхав до Рима, де здобув звання доктора богослов'я і прийняв монашу схиму. Христограма на вівтарі стала знаком його долі.

У 1963 році архієпископ УГКЦ Йосип Сліпий, відбувши пекельні кола радянських таборів, оселився у Римі. Його звільнили за наполяганням Папи Йоана XXIII. Пам'ятаючи про радянський терор, Сліпий боявся, що КДБ рано чи пізно знищить всіх українських єпископів. Тому 2 квітня 1977 р., закликавши до себе Гузара та кількох священиків, він висвятив їх «запасними» єпископами. Це було зроблено в суворій таємниці, без згоди Верховного Понтифіка, всупереч канонічному праву, яке вимагало, аби кандидати на висвячення отримували благословення Папи.



Однак один з нововисвячених єпископів, Степан Чміль, помер, і під час похорону Йосип Сліпий необачно вжив щодо нього слово «архієрей». Так таємниця розкрилася, вибухнув скандал. Логіка лідера катакомбної Церкви не знайшла розуміння у респектабельних ватиканських колах. Через ці події «легалізація» єпископа Гузара затягнулася аж на 19 років. Лише Папа Іван Павло II, який на власному досвіді пережив комуністичний терор, зрозумів мотивацію Сліпого і підтвердив єпископський сан Гузара. Весь цей час Любомир Гузар очолював монастир Студійського Уставу в Кастель-Гандольфо поблизу Рима.

До України він повернувся у 1993 році.

Після смерті 14 грудня 2001 року очільника УГКЦ кардинала Любачівського Синод обрав Верховним Архієпископом Української греко-католицької церкви Любомира Гузара. Це був жест провидіння. Очоливши церкву, Гузар прийняв історичне рішення про перенесення своєї резиденції зі Львова до Києва.

Прес-секретар Любомира Гузара Ігор Яців говорив: *«Коли потрібно було відстоювати позиції церкви, її провідником був Андрій Шептицький. Коли треба було за церкву терпіти – був патріарх Йосип Сліпий, який провів у таборах 18 років. Коли потрібно було відроджувати цю церкву в діаспорі – був покликаний Мирослав Любачівський. Коли треба було розбудовувати церкву у вільній Україні, був покликаний Любомир Гузар. Кожного разу очільник церкви мав саме такі риси, навички, які найкраще відповідали потребам часу»*.

Усе своє життя Владика йшов шляхом християнської «кенози», змалення. Він демонстрував дивовижну скромність. До своєї кафедри у Києві їздив нічним потягом. Цурався почестей і церемоніалу. Він був переконаний, що для УГКЦ найважливіше зберегти автентичну місію церкви, що співзвучне з думкою Папи Франциска «urbi et orbi», який закликає церкву бути «похідним лазаретом» для знедолених.

Владика був переконаним екуменістом (об'єднання) і засуджував будуть-які спроби агресивного прозелітизму (прагнення поширити

своє віросповідання, навернути на нього інших). В його баченні Греко-католицька Церква відкриває секуляризованому західному суспільству світло патристичної спадщини (теологічні, філософські, політико-соціальні доктрини християнських мислителів II-VIII ст.). Водночас саме через УГКЦ православний Схід сприймає вселенський універсалізм католицизму.

Під час акції «Україна без Кучми» Любомир Гузар жорстко засудив спроби Держкомрелігії спекулятивно впливати на Раду церков, вимагаючи засудження антипрезидентських протестів з мотивацією, що «вся влада від Бога».

Любомир Гузар керував УГКЦ понад дев'ять років. У 2011 році Папа Бенедикт XVI прийняв його відставку.

Він обрав свій шлях за покликанням, яке палало і не згоряло, мов купина, в його погляді. Тепер таких священиків немає: їм на зміну прийшла генерація з дзвінкою порожнечею у промовах.

Навіть незрячим Любомир Гузар бачив набагато далі за володарів стовідсоткового зору. Саме його, Блаженнійшого, слова треба вкладати в голови нашої молоді, читати і перечитувати, пояснювати, щоб доходило до підсвідомості.

**«Для віруючої людини, яка розуміє те, що Бог є володарем Всесвіту, я кажу: все в руках Божих, і наша доля теж. Але це не скасовує важливості старань кожного з нас. Робіть свою роботу, те, до чого ви покликані, робіть добре незалежно від того, хто при владі і які виклики перед нами».**

Згадується його розповідь в одному інтерв'ю про чоловіка, який ходив по базару у сонячний день зі свічкою. Чому зі свічкою? Бо шукав людину.

В час домінування споживацької психології Любомир Гузар все ж таки сподівався на краще, бо «молодь», з якою він багато спілкувався, зацікавлена в правді. З цією надією і вірою у здійснення своєї мрії – **бути людиною – останнього весняного дня 31 травня 2017 року він відійшов у вічність**.



Мабуть найкращою пам'яттю про Владику стане виконання його настанови: **«Моліться і працюйте! І вірте! Бо зневірені люди не в змозі побудувати вільну державу».**

***Ірина ЛЕШНІВСЬКА,***
***заступник директора з наукової роботи ЛОУНБ***
*(за матеріалами періодичних видань*
*«Літературна Україна» і «Урядовий кур'єр»)*

## ЛІТЕРАТУРА

**Дмитришин С.** Гузар Любомир [Текст] / С. Дмитришин // Енциклопедія сучасної України / редкол.: І. Дзюба [та ін.]; НАН України. – Київ, 2006. – Т. 6. – С. 593-594.

**Кочан Н.** Гузар Любомир [Текст] / Н. Кочан // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал [та ін.]. – Київ, 2011. – С. 165.

**Недавня О.** Гузар Любомир [Текст] / О. Недавня // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.Смолій [та ін.]; Інститут історії України НАН України. – Київ, 2004. – Т. 2. – С. 246-247.

* * *

**Будівничий української церкви [Текст] : реком. список л-ри до 80-річчя від дня народж. Любомира Гузара / упоряд.: О. Григорчук, І. Зінченко, І. Лешнівська; ред. М. Лісецька; наук. ред. І. Лешнівська; ЛОУНБ. – Львів, 2013. – 34 с. – (Галицькі митрополити).**

*28 лютого*

# ЛІКАР, НАУКОВЕЦЬ, БЛАГОДІЙНИК

***Олександра СЛУЖИНСЬКА (1958)***
***До 60-річчя від дня народження***

**Біографічна довідка**

Медична практика третьокурсниці Львівського державного медичного інституту Лесі Служинської почалася на швидкій допомозі, згодом працювала в кардіологічному відділенні 8-ої міської клінічної лікарні медсестрою, а на останніх курсах – палатною акушеркою в пологовому відділенні. Від першого курсу виступала на наукових студентських конференціях. У 1981 році закінчила навчання, як гінеколог отримала скерування в Інститут спадкової патології Національної академії медичних наук України (сучасна назва), де працює донині. 1995 року захистила дисертацію. Стажувалася у Франції та США. Співавтор трьох монографій: «Спадковість людини» (1997), «Зародження медичної генетики в Україні» (2007), «Від родини до популяції» (2008). В її науковому доробку – 103 наукові та профілактично-освітні статті.

У 1996 році Олександра Служинська організувала й очолила благодійний фонд «Салюс», який здійснює наукові дослідження і займається проблемами профілактики захворювань, що передаються статевим шляхом, та запобіганням захворювання ВІЛ/СНІД. Фонд охоплює 12 областей України і активно співпрацює з іншими організаціями, зокрема з Українським лікарським товариством. Упродовж 17 років, кожного 1 грудня – у День боротьби зі СНІДом, Благодійний фонд «Салюс» організовує багатолюдні заходи для



молоді. У рамках проекту «Мистецтво проти СНІДу» проводяться конкурси фотографій, скульптур, плакатів, демонстрування одягу з елементами театралізації, художні виставки тощо. Щороку фонд проводить тренінги з питань статевого виховання для аудиторії різного віку, в яких беруть участь фахівці з Польщі, Румунії, Литви, США. За підтримки голови УЛТ Юрія Гаврилюка О. Служиська ініціювала видання медичного квартальника «Український інформаційний бюлетень здоров'я» (з 2001 р.). Співзасновником часопису був Фонд здоров'я Дрейфуса (США).

Кандидат медичних наук О. Служинська є членом НТШ від 1998 року, активним учасником його Лікарської комісії. Виступає на конференціях НТШ, конгресах Світової федерації українських лікарів, публікує наукові праці майже в кожному числі «Лікарського збірника» НТШ, членом редакційної колегії якого є. Пише про профілактику СНІДу, запобігання насильству, алкоголізм, про психологічну і соціальну допомогу жінкам, які були задіяні в секс-індустрії, про дослідження генеалогічних схем в газеті «Народне здоров'я» і в «Українському інформаційному бюлетені здоров'я». Вона є автором 225 статей, що стосуються заходів профілактики та здорового способу життя, співавтором 17 щорічних календарів «АнтиСНІД» та 25 буклетів з адресами, куди можна звертатись за допомогою та лікуванням.

Олександра Служинська викликає симпатію своєю ерудицією, врівноваженістю, енергією, доступністю в спілкуванні, вмінням переконувати. Ці якості допомогли їй створити благодійні фонди «Метаморфози», «Міленіум», які займаються актуальними питаннями медицини, екології, соціології та демографії. А ще – дотримуватися основної заповіді лікаря: «Не нашкодь!».

***Любов НЕЙ-ГОЦКО,***
***лікар-ендокринолог, почесний член УЛТ у Львові***

**ЛІТЕРАТУРА**

**Служинська О.** Працелюбний прагматик [Текст] : розмова з президентом Благодійного фонду «Салюс», кандидатом медичних наук Олександрою Служинською / вела Ірина Цицак // Субот. пошта. – 2009. – 5 груд. – С. 1, 8.

***28 березня***

# «НІКОЛИ НЕ ОСОРОМЛЮ ІМЕНІ СВОГО БАТЬКА»

***Юрій-Богдан ШУХЕВИЧ (1933)***
***До 85-річчя від дня народження***

*«Двадцять років я зустрів у тюрмі, тридцять і сорок – також, п'ятдесятиліття відзначив якраз тоді, коли їхав на заслання. А от шістдесят років відсвяткував уже тут, у Львові».* За які ж злочини цей чоловік відбув майже півжиття у неволі? Насамперед за те, що був сином Головного командира Української повстанської армії генерал-хорунжого Романа Шухевича (Тараса Чупринки).

Народився Юрій Шухевич (Березинський) в селі Оглядові Радехівського району на Львівщині, де мешкала родина священика Романа Березинського, з донькою якого у 1930 р. одружився Роман – син судді Осипа Шухевича з Радехова. Під час радянської окупації Галичини восени 1939 р. Наталія з сином Юрієм нелегально перебралася до Кракова. А наступного року після народження доньки Марії (1940) Шухевичі переїхали до Львова. Щоб уникнути переслідувань НКВС, Наталія 1945 р. повернула собі й дітям своє дівоче прізвище, але 17 липня того ж року в селі Біличі Старосамбірського району її заарештували, дітей відправили спершу



до дитбудинку в місто Чорнобиль, а за півроку перевели у місто Сталіно (нині – Донецьк). 8 вересня 1947 р. Наталію засудили на 10 років позбавлення волі, які вона відбула в Мордовії, а заслання – в Сибіру.

У липні того ж року Юрій з дитбудинку втік до Львова й таємно зустрівся з батьком. Вже на той час у хлопця сформувалося переконання, що треба йти в підпілля й вести збройну боротьбу з більшовиками. На це батько йому сказав: «Ми, сину, приречені на знищення. Ти, Юрку, не повинен загинути, як ми, а продовжити боротьбу у майбутньому, років через 15-20…». Юрій за чужими документами продовжив навчання у середній школі № 1 Кам'янки-Бузької. Востаннє бачився з батьком 17 січня 1948 р. на вул. Сінній у Львові. Під час зустрічі батько сказав, що Марію з дитбудинку треба забрати. Поїхати з сином у Сталіно доручив своїй зв'язковій Галині Дидик, але там через донос 25 березня Юрка заарештували й відправили до Львова. Утримували у внутрішній в'язниці МДБ. Звинуватили у зв'язках з підпіллям і 19 квітня 1949 р. Особлива нарада (ОСО) при МДБ СРСР заочно засудила його до 10 років канцтаборів. Але вирок не оголосили і на зону не етапували. Слідчий заявив: «Саме тут ти зустрінешся з батьком – живим чи мертвим». 5 березня 1950 р. у селі Білогорщі під Львовом, оточеному 700 вояками, близько шостої години ранку Роман Шухевич загинув, а об одинадцятій Юрія привезли на опізнання в управління МДБ. У кайданках завели у великий гараж. На вкритій соломою долівці під плащ-наметом лежав батько у вишитій сорочці з кривавими плямами під грудьми від автоматної черги й обпаленою і закривавленою скронею від самострілу. Юрій опустився на коліна й поцілував батькову руку.

Після смерті батька Юрія перевезли до в'язниці в Києві і лише за півроку оголосили вирок. У січні 1951 р. покарання з концтабірного перекваліфікували на тюремне й етапували у Верхньоуральськ Челябінської області. У березні 1954 р. його перевели в Александровський централ Іркутської області, а в листопаді 1955 р. – у Владимирську в'язницю особливого

призначення № 1. 12 квітня 1956 р. щодо Шухевича нарешті застосували Указ Президії ВР СРСР від 24.04.1954 р. про звільнення неповнолітніх в'язнів, які відбули третину терміну. Разом з матір'ю, яка поверталася із заслання, він приїхав до Львова. Але за протестом генпрокурора СРСР Р. Руденка 13 жовтня його відправили у Владимир досиджувати десятирічний присуд. У день звільнення 21 серпня 1958 р. Шухевичу оголосили постанову про черговий арешт за звинуваченням в антирадянській агітації і пропаганді на підставі сфабрикованих свідчень співв'язнів. 1 грудня 1958 р. Львівський обласний суд оголосив вирок: п'ять років тюрми, стільки ж концтаборів плюс позбавлення права мешкати в Україні протягом п'яти років. Але невдовзі весь десятирічний реченець замінили на мордовський концтабірний, який він відбував у селищах Сосновка, Ударник, Явас та Озерний.

У неволі познайомився з кардиналом Йосифом Сліпим, Святославом Караванським, Ніною Строкатою, Юлієм Даніелем. Займався філософією та історією, вивчав німецьку, французьку та іспанську мови. А поза цим брав участь в акціях протесту, голодівках, карався в штрафних ізоляторах. Надіслав лист до Президії ВР СРСР з категоричними вимогами поліпшення умов утримання політв'язнів. Врешті 21 серпня 1968 р. малу зону Шухевич змінив на велику. П'ятирічну заборону повертатися в Україну поїхав відбувати до рідної тітки в Нальчик. Працював електриком, одружився з медсестрою Валентиною Троценко, яка у червні 1970 р. народила йому сина Романа, а через рік – доньку Ірину. 9 січня 1971 р. у Львові за греко-католицьким обрядом таємно охрестили сина. Хресною матір'ю стала Н. Строката.

У листопаді того ж року Юрій із сім'єю тимчасово замешкав у кооперативній квартирі Н. Строкатої в Нальчику, яку вона придбала навзамін своєї одеської під загрозою власного арешту. Знайомство з шістдесятниками спонукало Ю. Шухевича до написання статті «Роздуми вголос». 6 грудня 1971 р. група кагебістів увірвалася до помешкання Строкатої. Зробили обшук. Випадково знайшли незакінчений варіант цієї статті. Н. Строкату заарештували. Юрій дав



їй свій вовняний светр. Вона, як і при вступі в ОУН у 1943 р., підняла руку під гасло «Слава Україні!». Юрій відповів: «Героям слава!».

На продовження хвилі арештів української інтеліґенції у січні 1972 р. 14 лютого заарештували й Шухевича. Підставою стала знайдена стаття. Верховний суд Кабардино-Балкарської АРСР 8 вересня 1972 р. ухвалив ув'язнити його на 10 років таборів особливого, тобто найтяжчого, камерного режиму із засланням на 5 років та визнанням особливо небезпечним рецидивістом. Під час перебування у слідчому ізоляторі Юрій написав листа в ООН, в якому викрив злочинну систему судочинства й тоталітарний режим в СРСР. Листа вдалося передати на волю.

21 березня 1973 р. в мордовському концтаборі в селищі Потьма Шухевича заарештували, повернули до Нальчика і той же суд 23 липня засудив його на чергових 10 років тюрми і 5 років заслання. У лютому 1974 р. через приниження й переслідування КДБ його дружина Валентина змушена була розірвати подружній зв'язок з Юрієм. А його знову етапували до Владимирської в'язниці. Там він перебував до лютого 1979 р., коли його перевели у тюрму в Чистополь Татарської АРСР. Про спілкування з ним у цій в'язниці з теплотою згадував співв'язень, а в 1990-х – міністр промисловості й торгівлі, а потім – оборони Ізраїлю Натан Щаранський. У різних буцегарнях Шухевича неодноразово відвідували кагебісти з пропозиціями звільнення через співпрацю і каяття. Але він щоразу відмовлявся.

У лютому 1979 р. Шухевича оголосили членом правозахисної Української Гельсінської групи. У листопаді 1981 р. він повністю втратив зір через відшарування сітківки. Операція у в'язничній лікарні в Ленінграді виявилася невдалою. Робити повторну операцію кагебісти заборонили. Шухевича визнали інвалідом, але повернули до тюрми. Після закінчення терміну ув'язнення 16 березня 1983 р. його відправили на заслання в будинок інвалідів «Лесная дача» в село Оськіно Томської області. Хоча в січні 1988 р. термін заслання закінчився, він залишався там до жовтня 1989 р.

22 жовтня повернувся до Львова. Того ж дня потрапив у Палац культури ім. Гната Хоткевича на творчий вечір поета й колишнього політв'язня Ігоря Калинця з нагоди його 50-річчя. Ірина Калинець взяла Юрія під руку й повела на сцену. Велелюдний зал привітав його стоячи. Відтоді Шухевич органічно увійшов у демократичний процес, виступав на масових мітингах, працював у страйккомі, очолював УНА-УНСО (1990-1994, 2005-2014), а в 1994-2005 рр. – громадську організацію «Галицький вибір». 2014 р. був обраний народним депутатом України VIII скликання.

19 серпня 2006 р. Юрію Шухевичу було присвоєне звання «Герой України» з врученням ордена Держави. Реабілітований 1991 році.

***Юрій ЗАЙЦЕВ,***
***історик***

## ЛІТЕРАТУРА


**Шухевич Ю.** Юрій Шухевич: «Найсильнішою є сила духу» [Текст] : розмова з політичним діячем, політв'язнем, народним депутатом України VIII скликання / вів Юрій Атаманюк // Пам'ятки України: історія і культура. – 2016. – № 9. – С. 4-9.

**Шухевич Ю.** «Я вірю в цю націю!» [Текст] : розмова з Героєм України Юрієм Шухевичем / вела Ірина Цицак // Львів. пошта. – 2013. – 11 квіт. – С. 1, 6-7.

* * *

**Зінкевич О.** Шухевич Юрій [Текст] / О. Зінкевич // Енциклопедія українознавства. – Львів, 2000. – Т. 10. – С. 3909-3910.

**Рапп І.** Шухевич (Березинський) Юрій Романович [Текст] / Ірина Рапп // Міжнародний біографічний словник дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР. – Харків, 2006. – Т. 1, ч. 2: Україна.– С. 845-847.

**Шухевич (Березинський) Юрій Романович** [Текст] // Рух опору в Україні: 1960-1990: енциклопед. довідник. – 2-ге вид. – Київ, 2012. – С. 825-826.




***29 березня***

# ПРАЦЯ ІСТОРИКІВ НЕОБХІДНА УКРАЇНІ

***Мирон КАПРАЛЬ (1968)***
***До 50-річчя від дня народження***

**Біографічна довідка**

Майбутній історик, археограф народився у селі Млиниська Жидачівського району Львівської області у сім'ї робітників. 1985 р. закінчив львівську середню школу № 49. Упродовж 1989–1994 рр. навчався на історичному факультеті Львівського державного університету ім. І. Франка. З 1 вересня 1992 р. працює у Львівському відділенні Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України: пройшов шлях від археографа до керівника цієї наукової установи (з 2012 р.).

У 1996 р. Мирон Капраль захистив кандидатську дисертацію на тему «Фінансові книги Львова другої чверті XVI ст. як джерело дослідження історичної демографії та соціотопографії», його науковим керівником був професор Ярослав Дашкевич. З 1998 р. за сумісництвом працює у Львівському державному (тепер – національному) університеті ім. Івана Франка асистентом, у 2000-2006 рр. – доцентом, а від 2006 р. – професором кафедри давньої історії України та архівознавства. Після закінчення докторантури у 2004 році за опублікованою монографією захистив докторську дисертацію. У 2013 р. отримав вчене звання професора.

До сфери наукових зацікавлень М. Капраля входить широкий спектр дослідницьких проблем з соціальної історії ранньомодерного

міського суспільства, джерелознавства, української історіографії XX ст. Основні наукові праці присвячені історії Львова домодерного часу: демографії та соціотопографії, соціально-правовим взаєминам національних громад, історії ремесла, братств. Він є автором понад 150 наукових статей, двох монографій – «Національні громади Львова XVI-XVIII ст. (соціально-правові взаємини)» (2003 р.) та «Люди корпорації: львівський шевський цех у XVII-XVIII ст.» (2012 р.), упорядником тритомного видання «Привілеї міста Львова XIV-XVIII ст.» (1998 р.), «Привілеї національних громад міста Львова XIV-XVIII ст.» (2000 р.) та «Економічні привілеї міста Львова XV-XVIII ст.: привілеї та статути ремісничих цехів і купецьких корпорацій» (2007 р.).

У 1994 р. М. Капраль упорядкував джерельні матеріали до праці Івана Крип'якевича «Львівська Русь у першій половині XVI ст.: дослідження і матеріали». У 2008 р. в Торуні вийшли друком «Urzędnicy miasta Lwowa XIII-XVIII wieku», укладені вченим, а 2016 р. у Львові побачило світ джерелознавче дослідження «Богоявленське братство Львова у XVIII ст.».

Від 2014 р. М. Капраль є ініціатором і науковим редактором багатотомного дослідницького проекту «Атлас українських історичних міст», який реалізується у рамках європейської програми видання атласів історичних міст під егідою Міжнародної комісії з історії міст. У 2014 р. з'явився перший том «Атласу», присвячений Львову, за два роки – третій том – про Жовкву. Працюючи у Львівському відділенні Інституту археографії НАН України, вчений долучився до 50-томного видання творів Михайла Грушевського. Від 2004 до 2017 рр. він є упорядником і співупорядником семи томів у серії «Історичні студії та розвідки» (тт. 6-9), «Рецензії та огляди» (т. 16), «Монографічні історичні праці» (т. 23) та «Історія України-Руси» (т. 34). Львівський вчений також є учасником видавничого проекту англомовного перекладу «Історії України-Руси» М. Грушевського, зокрема науковий редактор шостого тому (Едмонтон; Торонто, 2012 р.).



М. Капраль активно долучився до упорядкування та перевидання наукової спадщини свого вчителя Ярослава Дашкевича. Він є співупорядником двох збірників праць видатного українського вченого «Постаті: нариси про діячів історії, політики, культури» (2006; перевидання у 2007 і 2016 рр.) і «Майстерня історика: джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» (2011), а також книги «Українське джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни на порозі XXI ст.: матеріали міжнародної конференції, присвяченої 85-літтю від дня народження Ярослава Дашкевича» (2013).

Історик є одним з редакторів збірника статей «Україна в минулому» (1993-1996) та інших серійних й окремих видань Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства, що побачили світ у 1990-2010 рр., членом редакційних колегій періодичних наукових видань «Історія релігій в Україні», «Український археографічний щорічник. Нова серія», «Генеалогічні записки», «Наукові записки: збірник праць молодих вчених та аспірантів. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України», «Вісник Львівської комерційної академії. Серія: гуманітарні науки», «Сфрагістичний щорічник».

Під його науковим керівництвом захищено чотири кандидатські дисертації, присвячені проблемам ранньомодерного Львова та Руського воєводства. За наукові досягнення М. Капраль відзначений різними нагородами, зокрема, премією НАН України імені Михайла Грушевського за 2014 р.

***Андрій ФЕЛОНЮК,***
***старший науковий співробітник***
***Львівського відділення Інституту української археографії***
***та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України***

## ЛІТЕРАТУРА

**Зашкільняк Л.** Капраль Мирон Миколайович [Текст] / Л. Зашкільняк // Енциклопедія сучасної України. – Київ, 2012. – Т. 12. – С. 261.

*21 квітня*

# ЗОРЯН

***Зорян ПОПАДЮК (1953)***
***До 65-річчя від дня народження***

Ми знову зустрілися 1995 року у Самборі після наукової конференції, через 23 роки після нашого знайомства. Обнялися, пішли на каву й добру годину розмовляли про все на світі: про історію, як локальну, так і всесвітню, про особливості української ментальності, про роль культури й освіти у формуванні нації. А ще про себе, про здоров'я, дітей, роботу. Про 73-й рік, який так змінив наші долі… Мене тішило, що Зорян зайняв досить високу посаду – представника Президента у рідному Самбірському районі. Попередньо, з 1990 р., він очолював міськраду Самбора, був головою міськвиконкому. Єдине, що турбувало, – здоров'я, підірване в мордовських таборах та Владимирській тюрмі. Згодом ми зустрілися вже у Львові, куди Зорян із дружиною Оксаною перебрався 2003 року.

Зорян народився у Львові. Його мама Любомира викладала німецьку мову у Львівському університеті, була пов'язана з дисидентським рухом, поширювала самвидав. Не менший вплив на формування Зорянового світогляду мали дідусь і бабуся, які жили в



Самборі і в яких провів дитинство хлопець. Вони були вчителями, а дідусь свого часу воював у лавах Січових стрільців. Своїми спогадами ділився з онуком. Також на поставу Зоряна справила велике враження подія з дитинства, коли на березі Дністра після повені виявили масове поховання жертв НКВС.

Патріотичне виховання стало поштовхом до того, що Зорян ще підлітком, 1968 р., заснував разом з однокласниками підпільну групу. Її, за аналогією з розгромленим Українським національним фронтом, назвали Українським національно-визвольним фронтом. Хлопці розробили програму, виготовили власний прапор, печатку, почали розмножувати на друкарській машинці самвидав. Також протестували проти окупації Чехословаччини військами СРСР та його сателітів. Після закінчення середньої школи в Самборі Зорян вступив на філологічний факультет Львівського університету. Однак 1972 р., коли у львівському помешканні Попадюків робили обшук, Зорян мав сутичку з кагебістами, за що його виключили з університету.

Коли підпільники стали студентами, група значно зросла. Основним напрямом роботи УНВФ стало поширення творів І. Дзюби, В. Мороза, В. Чорновола та інших дисидентів. Член групи Григорій Хвостенко ініціював видання журналу «Поступ», який видавався у п'яти примірниках. Також УНВФ налагодив контакти з підпільними гуртками, що діяли на історичному, філологічному та інших факультетах Львівського університету.

Навесні 1973 р. у Львові сталася надзвичайна подія: з огляду на загострення «антирадянських настроїв» влада вирішила заборонити будь-які відзначення Шевченківських свят. Про це Зорян довідався від студентів університету, учасників ансамблю «Черемош», який готував спеціальну Шевченківську програму. У відповідь на це УНВФ виготовив 150 примірників листівки з гнівним протестом. Текст її закінчувався Кобзаревими словами: «Вставайте, кайдани порвіте!». По Львову ці листівки розклеїли студенти-історики. Мені випало клеїти з приятелем Ігорем Кожаном (нині – директор Національного музею у Львові).

А серед ночі по мене прийшли. Далі було слідство на вул. Дзержинського і Миру, 1. Особливо кагебістів цікавили наші контакти, зокрема і з Попадюком. Особисто я вдав, що Зоряна бачив один раз, отож прізвища не знаю, а ім'я було не то Маркіян, не то Любомир, одним словом, суто галицьке. Слідчі не наполягали… Вочевидь, мали достатньо інформації з інших джерел. Особлива роль у розкритті УНВФ належала Грицькові Хвостенку, який пішов на співпрацю зі слідчими і багато що їм розповів. Чи не тому його, попри виразні докази «антирадянської діяльності», не посадили. Натомість Зорян отримав 7 років позбавлення волі і 5 – заслання. Покарання відбував у таборах суворого режиму, зокрема в Мордовії. Непокора до табірного начальства стала підставою переведення до горезвісного Владимирського централу, де його тримали три роки, а потім знову відправили до табору. Тяжкі умови утримання, конфлікти з наглядачами викликали серцеву недугу, отож з тюрми Зоряна перевели до лікарні, а потім знову до табору. З 1980-го Зорян Попадюк був на засланні в Магаданській області, працював шахтарем, однак після операції (він захворів на туберкульоз) його перевели столяром. 1981 р. засланця перевели в казахські степи, він був писарем у колгоспі. Однак недовго: 1982 р. його знову заарештували. Суд в Актюбинську засудив його як рецидивіста на 10 років ув'язнення і 5 заслання.

З табору в Кучино його звільнили після помилування політв'язнів 1987 р. Повернувшись до Самбора, він працював вантажником, столяром. Одружився, народилися діти – син і доня. Однак доба національного відродження покликала його до праці. Він обіймав керівні посади в Самборі й Старому Самборі. Його земляки пам'ятали Попадюків і вірили Зорянові. Це був цікавий час, коли відновлювали Церкву, відроджували історичну пам'ять, згадували борців за волю й мучеників. У підвалинах відродженої держави є і цеглинка Зорянових терпінь, боротьби й праці.

***Іван СВАРНИК,***
***директор ЛОУНБ, історик***



**ЛІТЕРАТУРА**

**Касьянов Г.** Незгодні: українська інтеліґенція в русі опору 1960-80-х років [Текст] / Г. Касьянов. – Київ, 1995. – 224 с. – Зі змісту: *[Про З. Попадюка]*. – С. 135-136, 142.

**Міжнародний біографічний словник** дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР [Текст]. Т. 1. Україна. Ч. 2. – Харків, 2006. – 516 с. – Зі змісту: *[Про З. Попадюка]*. С. 573-576.

**Русначенко А.** Національно-визвольний рух в Україні [Текст] / А. Русначенко. – Київ, 1998. – 720 с. – Зі змісту: *[Про З. Попадюка]*. С. 196-209.

**Рух опору в Україні: 1960-1990** [Текст] : енциклопед. довідник. – 2-ге вид. – Київ, 2012. – 896 с. – Зі змісту: *[Про З. Попадюка]*. С. 525-526.

**Хейфец М.** Українські силуети [Текст] / М. Хейфец; вступ. ст. Б. Захарова; ГО «Харківська правозахисна група». – Харків, 2015. – 328 . – Зі змісту: *[Про З. Попадюка]*. – С. 209-226.

**Хмара С.** Дорогою до мрії [Текст] / С. Хмара // Вибрані праці у двох томах. Т. І. – Київ, 2005. – 464 с. – Зі змісту: *[Про З. Попадюка]*. – С. 81-85.

***24 квітня***

# ЖИТТЯ, ЯК СПАЛАХ РАНКОВОЇ ЗІРНИЦІ

***Богдана СВІТЛИК-ЛИТВИНКО (М. Дмитренко) (1918-1948)***
***До 100-річчя від дня народження***

День 29 грудня 1948 р. був останнім днем життя Богдани Світлик. Стояли тріскучі морози, лежав глибокий сніг, навколо

бездоріжжя. Одна зі спеціально підготовлених груп енкаведистів наскочила на друкарню, що знаходилася під землею в лісі неподалік села Бряза Болехівського району Івано-Франківської області. Підпільники змушені були підпалити друкарню, аби знищити цінні папери, і з боєм відступили до села Либохори. Тут, біля підніжжя гори Магури смертю хоробрих загинула відважна революціонерка і письменниця Богдана Світлик. Щоб не здатися ворогові, вона приберегла для себе останню кулю. Тіло вбитої вороги привезли до села Брязи, а куди опісля поділи – невідомо.

Богдані Світлик доля подарувала коротке, але яскраве, як спалах ранкової зірниці, життя. Вона зазнала радощів кохання і материнства, любов близьких їй людей. Непересічний багатогранний талант вселяв оптимізм у майбутнє: могла, пристосувавшись до тодішніх умов, стати визначною письменницею, музикознавцем, вченою, купатися в розкошах, кохати чоловіка, виховувати сина… Могла… Для такого ганебного благополуччя потрібне було єдине: зрадити українську віковічну ідею про виборення для України волі… Богдана цього не вчинила. Вона зреклася особистого щастя, вибрала тернистий шлях поневірянь, гіркої муки заради найціннішого, найсвятішого поклику – взяти до рук зброю і до останньої краплі крові боротися проти ворогів свого народу – польських, німецько-фашистських та московсько-більшовицьких зайд. Боротьба велася не на життя, а на смерть, бо надто підступні і жорстокі були вороги.

Походила Богдана Світлик з міста Перемишля, де й народилася 24 квітня 1918 р. у родині національно свідомого українця Юліана Світлика. Наприкінці 20-х рр. батьки перебралися до Львова, де Богдана закінчила 4 класи школи Українського педагогічного товариства «Рідна школа» ім. Бориса Грінченка, вчилася у гімназії сестер василіанок (нині – Львівська лінгвістична гімназія). Не маючи змоги оплачувати навчання в ній, перейшла до жіночої гімназії «Рідної школи» ім. Іллі й Івании Кокорудзів, яку закінчила з відзнакою. У 1936 р. Богдана Світлик стала студенткою гуманістичного факультету університету Яна Казимира у Львові



(нині – Львівський національний університет ім. І. Франка), де вивчала класичну філологію.

На той час у неї вже повністю сформувався ідейно-політичний світогляд. Вона, не вагаючись, вступила в лави борців за відновлення української державності. У 1931 р. стала членом ОУН і до 1937 р. виконувала обов'язки провідника жіночих гімназійних ланок у Львові. Згодом була зв'язковою Мирослава Тураша («Грабовського») – організаційного референта крайової екзекутиви і крайового провідника ОУН. Польська поліція почала за нею стежити. Весною 1939 р. її було заарештовано.

Стрийко Богдани (батьків брат) 15 лютого 1994 р. в листі-спогаді до її сина Андрія писав: *«Родичі твоєї бл. п. Мамці і мої в першій мірі старалися дати освіту дітям. Прийшли 1937 і 1938 роки, які через Гітлера потрясли Європою. В тому часі прибула до нас, у Судову Вишню, бл. п. Дануся на літні феєрії. Була весела, вела вечорами різні розмови зі старшими… і так по двох тижнях від'їхала до Львова. В повітрі висіло вже марево війни, і нагло прийшла вістка, що Данусю поляки арештували в дорозі до Гданська. Про ці події розказала мені Дануся в 1941 р., по повороті до Львова»*.

Богдана Світлик була ув'язнена поляками у сумнозвісній львівській тюрмі «Бригідки». Але це не зламало духу героїчної дівчини. У тюрмі писала вірші, підтримувала своїх подруг, не корилася поневолювачам. Звільнена з тюрми у вересні 1939 р., вона поринула у вир національно-визвольної боротьби. Але тепер довелося протистояти ще жорстокішим, кривавішим окупаційним режимам – сталінській Росії і гітлерівській Німеччині.

У Перший період кривавих більшовицьких експериментів, пов'язаних зі «соціалістичними перетвореннями на західноукраїнських землях», за наказом ОУН Богдана перебувала за кордоном, працювала вчителем і вихователем дівочої бурси (гуртожиток) у Холмській гімназії, пізніше вчителювала в селі Дверник (нині Польща). У Закерзонні дівчина знайшла своє коротке щастя у коханні. Вона познайомилася із Зеноном Литвинком, сином стрийського залізничника і провідником Балигородського повіту

ОУН під псевдо «Довгий». Якийсь час молодята жили у містечку Балигород у отця Євгена Возняка, тестя діячів ОУН Василя Бандери і Миколи Лемика. Та недовго вони були разом. У червні 1941 р. Литвинко пішов із похідними групами ОУН на південь України. Повернувся восени того ж року через Одесу й Румунію до Львова, де тоді жила й працювала дружина, був секретарем Комісії з допомоги полоненим, навчався на лісових фахових курсах (нині – Національний лісотехнічний університет України), очолював Громаду українських студентів лісової інженерії (ГУСЛІ). У Львові першого лютого 1942 р. Богдана Світлик народила сина Андрія.

Боячись переслідувань, молода сім'я виїхала у Жидачів, де Богдана змушена була віддати сина на виховання своїй матері. Бабуся усиновила онука і дала йому своє дівоче прізвище. Довго хлопчик кликав її матір'ю і не знав, хто насправді дав йому життя. Зараз син Б. Світлик мешкає в Одесі, декан факультету Одеського інженерно-будівельного інституту.

Трагічно склалася доля Зенона Литвинка. У 1943 р. він вступив у дивізію «Галичина». Разом з двоюрідним братом Богдани Олесем Світликом брав участь у бою з радянськими військами під Бродами. Після того їм разом з іншими дивізійниками вдалося щасливо вийти з оточення. Зенон Литвинко, ймовірно, загинув на території Польщі у 1944 р., а Олесь Світлик опинився в таборі інтернованих осіб у Німеччині.

Під час німецької окупації Богдана Світлик працювала в антинімецькому українському підпіллі, користувалася прибраним іменем Марія Бобиляк, а з 17 липня і до кінця 1944 р. під псевдо «Дмитренко» і «Світлана» займалася зв'язками між членами Проводу Львова.

Після окупації Львова більшовиками Богдана Світлик продовжила боротьбу безпосередньо у лавах УПА. Була секретарем і зв'язковою Дмитра Маївського-«Тараса», члена бюро Проводу ОУН, фактичного заступника Романа Шухевича. Наприкінці червня 1945 р. виїхала в Карпати, на нове місце розташування Головного осередку пропаганди ОУН (ГОСП ОУН). Перебувала в бункері технічного



звена (друкарні) на горі Широкий Верх, що на південь від села Сопіт (Сколівський р-н, Львівська обл.). Разом з керівником ГОСП Петром Федуном-«Севером»-«Петром Полтавою» з 1946 р. перебувала в околиці села Корчин Сколівського району – спочатку в наметах на горах Погар і Бердо (на захід від села), відтак в бункері на схилі гори Кичера (між селом Корчином і горою Парашкою).

Входила до редакцій підпільних журналів «Ідея і чин» та «Осередок пропаганди і інформації при Проводі ОУН» (друковані органи Проводу ОУН); «Самостійність» та «Бюро інформації УГВР» (друковні органи Українського підпільного парламенту і уряду в 1944-1945 рр.); редагувала інформаційну частину в цих виданнях; співпрацювала з повстанським періодичним виданням «До волі». Крім того, виконувала функції зв'язкової П. Федуна з Р. Шухевичем під псевдо «Доля», «Ясна», «Світлана».

Часто вона брала в руки перо, писала нариси, новели, кореспонденції та оповідання про героїчну підпільну боротьбу, які підписувала літературним псевдонімом Марійка Дмитренко. Богдана Світлик – авторка багатьох високохудожніх творів, про які, на жаль, нині мало хто знає. Найвідоміші – збірка новел – яскравих образків з життя повстанців «На смерть, не на життя», куди ввійшли «Під бузиною», «Підслухане і підглянене», «Колодязь», «Дві Софійки», та оповідання «Михайлик» про юного розвідника УПА, яке вперше побачило світ в Україні в підпільній друкарні ім. Лопатинського в Стрию через рік після загибелі авторки. В 1992 р. оповідання ще раз було передруковане в Канаді зусиллями товариства колишніх вояків УПА. У 1948 р. в Дрогобицькій нелегальній друкарні УПА було надруковано оповідання «Учителька».

Відгриміли бої, минули війни, багато змін принесли прийдешні роки. Недаремно пролилися ріки української крові. Ми вибороли вільну, незалежну державу. Сотні тисяч, десятки мільйонів не дожили до цього часу, і поміж ними чудова жінка Богдана Світлик, мужня підпільниця «Доля», «Світлана», «Ясна», талановита письменниця Марійка Дмитренко, дорога і незабутня для побратимів Дануся. Вона впала на полі бою, ворог знищив її фізично, але не зміг убити

духовно. Богдана Світлик живе у нашій пам'яті і серцях, її ідеї, віра, любов до України навічно передалися всім, хто любить свій народ, свою землю, свою історію.

На місці загибелі Б. Світлик встановлено пам'ятник. На честь відважної підпільниці названо пластовий дівочий курінь ч. 50 (станиця Львів). За значний внесок у боротьбі за незалежність України Богдана Світлик посмертно була нагороджена Бронзовим Хрестом Заслуги. **Про її героїчну смерть йдеться в книзі історика Петра Мірчука «Українська Повстанська Армія. 1942-1952».**

***Ірина ЛЕШНІВСЬКА,***
***заступник директора з наукової роботи ЛОУНБ***
*(за матеріалами інтернет-видань)*

**ЛІТЕРАТУРА**

**Дмитренко М.** Михайлик [Текст] : оповідання про юного розвідника УПА / М. Дмитренко. – Львів; Торонто, 1992. – 48 с.

**Дмитренко М.** На смерть, не на життя… [Текст] / М. Дмитренко // Визвольний шлях. – 2002. – Кн. 10. – С. 120-128; Кн. 11. – С. 108-122; Кн. 12. – С. 98-103; 2003. – Кн. 1. – С. 104-113.

**Дмитренко М.** «Нехай вічна буде слава, же през шаблі маєм права» [Текст] / М. Дмитренко // Літопис УПА. Нова серія. – Київ; Торонто, 1995. – Т. 1. – С. 246-250.

**Дмитренко М.** Учителька [Текст] / М. Дмитренко. – Львів, 1993. – 40 с.

**Світлик Б.**-«Дмитренко М.». Під бузиною [Текст] / Б. Світлик-«М. Дмитренко» // Визвольний шлях. – 2007. – Кн. 9. – С. 39-46.

* * *

**Dmytrenko M.** Mykhailyk (Mikey) [Text] / M. Dmytrenko; translated by W. Nicholson Skorkhid. – Hamilton, 1981. – 59 p.

* * *

**Дем'ян Г.** Богдана Світлик-Литвинко-«Доля» [Текст] / Г. Дем'ян // Шлях перемоги. – 1994. – 23 лип. – С. 5.

**Мороз В.** Невідомі документальні джерела до біографії Богдани Світлик-Литвинко [Текст] / В. Мороз // Воля і Батьківщина. – 1997. – № 2. – С. 55-65.

**Мороз В.** Світлий шлях Марії Дмитренко [Текст] / В. Мороз // Визвольний шлях. – 2002. – Кн. 10. – С. 117-119.



***8 травня***

# «ЖИВУ НЕЛУКАВО…»

***Василь КУЙБІДА (1958)***
***До 60-річчя від дня народження***

**Біографічна довідка**

Василь Куйбіда – український політик, громадський діяч, науковець. Народний депутат України V та VI скликань, балотувався на посаду Президента України (2014). Львівський міський голова (квітень 1998 – квітень 2002), міністр регіонального розвитку та будівництва України (2007-2010).

Народився в місті Інта (Комі АРСР, Росія) в родині політв'язнів. Закінчив факультет прикладної математики та механіки Львівського державного університету ім. І. Франка, аспірантуру при інженерно-будівельному факультеті Львівського політехнічного інституту, у 1992 році захистив кандидатську дисертацію «Нелінійний аналіз слабо збурених нелінійних динамічних систем на функціональних многовидах і деякі суміжні задачі математичної фізики». Після закінчення правознавчого факультету Інституту державного управління і самоврядування при Кабінеті Міністрів України захистив кандидатську (2001), а відтак і докторську дисертацію на тему «Організаційно-функціональні принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування» (2003).

Заслужений юрист України. Почесний доктор і професор Львівського національного університету імені І.Франка, УВУ

(Мюнхен), Львівської академії мистецтв, Аерокосмічної академії України, Міжнародної кадрової академії, Соціально-економічної вищої школи (Варшава). Почесний член Конгресу місцевих і регіональних влад Європи, дійсний член Академії будівництва України.

Віце-президент Асоціації міст України (1994-2002), член Координаційної ради з питань місцевого самоврядування при Президентові України (1997-2000); ініціатор і співавтор створення затвердженої Кабінетом Міністрів України «Програми урядової підтримки комплексного розвитку міста Львова», «Програми збереження центральної частини міста Львова» (у грудні 1998 р. історична забудова Львова занесена до Списку світової спадщини ЮНЕСКО). Член робочої групи з проведення реформ місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і державної служби (1998-2002), Комісії з підготовки змін до Конституції України та інших законопроектів (2000-2002). Член наглядової ради Міжнародного фонду «Відродження». У 2012 році обраний головою Народного Руху України.

Є автором близько 150 статей, 10 монографій в галузі математики, економіки, будівництва, теорії управління, правознавства. Володіє англійською, чеською, польською, болгарською мовами. Захоплюється філософією, спортом, поезією: є автором п'ятьох поетичних збірок.

Відзначений численними нагородами: орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня (2006), орденами «За заслуги» I, II і III ступенів (2001, 1999, 1997), орденом Данила Галицького (2008) – за вагомий особистий внесок у соціально-економічний та культурний розвиток Львова, орденом святого Григорія Великого (2000, нагорода Папи Івана Павла II), медаллю «PRO MERITO» Ради Європи (2002) та ін.

## ЛІТЕРАТУРА

**Нашкерський А.** Куйбіда Василь [Текст] / А. Нашкерський // Енциклопедія Львова. – Львів, 2010. – Т. 3. – С. 665-666.



***26 липня***

# «ЦЕ СВІТ ЗМІНИВСЯ, А НЕ Я»

***Галина ПАГУТЯК (1958)***
***До 60-річчя від дня народження***

Давно вже ніхто з жінок в українській літературі так не заворожував читача своєю міфо-поетичною прозою, як це робить Галина Пагутяк. Вона ввійшла в літературу рано, двадцятирічною дівчиною, ввійшла стрімко і сміливо. Дебютувала великими творами, і в кожному була іншою. Згодом подивувала своїх прихильників філігранною малою прозою. У своїх новелах в кількох рядках, в одному абзаці, вона творить надзвичайної сили й яскравості образи. Галині Пагутяк властиві фантастично-символічна манера письма, прорив до «вигаданого світу», потяг до містики та безнастанних пошуків спасіння людської душі у жорстокому світі.

Письменниця народилася в селі Залокоть Дрогобицького району на Львівщині в сім'ї вчителів. Згодом родина переїхала у село Уріж. Закінчила українську філологію Київського державного університету ім. Т.Шевченка. Працювала у школі, у Дрогобицькому краєзнавчому музеї, приватній школі, Львівській картинній галереї. Член Національної спілки письменників України.

Дебютувала 1981 року у журналі «Дніпро» повістю «Діти», яка вже наступного року вийшла окремою книжкою. Авторка повістей і романів «Господар» (1986, з фантастичним і для сьогоднішньої

України тиражем 65 тисяч примірників!), «Потрапити в сад» (1989), «Гірчичне зерно» (1990), «Записки Білого Пташка» (1999, 2013), «Захід сонця в Урожі» (2003, 2016), «Писар Східних Воріт Притулку» (2003), «Королівство» (2005, 2016), «Втеча звірів, або Новий Бестіарій» (2006), «Слуга із Добромиля» (2006, 2012), «Книгоноші із Королівства» (2007, 2016), «Урізька готика» (2009), «Потонулі в снігах», «Зачаровані музиканти» (2010), «Писар Східних Воріт Притулку. Писар Західних Воріт Притулку», «Сни Юлії і Германа» (2011), «Уріж та його духи» (2012), «Кожен день інший» (2013), «Сентиментальні мандрівки Галичиною», «Магнат» (2014) «Новий рік у Стамбулі», «У кожного є бабуся» (2015), «Пан у чорному костюмі з блискучими гудзиками», «Гіркі землі» (2016) та ін. Деякі твори перевидаються і додруковуються, адже тиражі розходяться вмить. Її твори перекладали англійською («Потрапити в сад»), німецькою («Захід сонця в Урожі», «Тебе спалить сонце», «Дивись назад»), російською («Діти», «Зачаровані музиканти»), словацькою («Соловейко»), хорватською («Дивись назад»).

Письменниця постійно прагне зазирнути за межу людської свідомості та осмислювати пограничний стан людського буття. Недомовленість у багатьох її творах дає великий простір для читацької фантазії, спонукає до співтворчості, робить образи багатовимірними, врешті несе в собі шарм таємничості й незбагненності. Галині Пагутяк подобається жанр «роману з історією». Саме до цього жанру належать і «Слуга із Добромиля», й «Урізька готика», де реальні історичні події формують розвиток сюжету. В Галини Пагутяк українська історія переплітається з містичними подіями так щільно, що межа між реальністю й вигадкою стирається. Місцем дії багатьох її творів є рідне село Уріж. Саме там, за словами самої авторки, їй відкрився дивний світ людських вірувань про потойбіччя, до яких вона ставилася більш ніж серйозно. Саме село, що є сусіднім з батьківщиною Франка – Нагуєвичами, вона вважає дуже містичним та загадковим. Наймістичнішим письменником України, як часто називають її, сама письменниця вважає Франка. Наприклад, за мотивом переказу Франка про спалення упирів в Нагуєвичах під час холери 1831 р. Галина Пагутяк написала роман «Урізька готика».



Галина Пагутяк – особлива мандрівниця. Подорожі селами Галичини вилилися у 2014 році в незвичайну книгу розповідей, кілька днів у Туреччині – у повість «Новий рік у Стамбулі». Часто буває в Ізраїлі, а Єрусалим вважає найтаємничішим містом світу, яке володіє неабиякою харизмою. У своїх творах показує власну зацікавленість країнами Близького Сходу. Коли американці та місцеві мародери розгромили музей в Багдаді, письменниця написала повість «Брат мій Енкіду».

Письменниця наголошує, що пише не заради визнання: їй огидний дух комерціалізованої літератури. Вона творить задля самовираження і для вірних читачів, які чекають продовження її дивних книжок. Саме тому їй вдалося створити власний літературний світ. Вона – активний блогер, бо їй не байдуже, що робиться довкола, спілкується з читачами на особистому сайті про власний доробок і не тільки.

Принципова, вимоглива і безкомпромісна до видавців, чиновників, і, перш за все, до себе. У 2015 році уривок з твору Галини Пагутяк було без дозволу авторки використано у завданнях зовнішнього незалежного оцінювання з української мови. Треба було проаналізувати філософський текст на тему «Маленький шлях – не для людей…» і дати відповідь на те, що саме хотів сказати автор. Хтось би пишався, що став «класиком», раз твори вивчаються в школі. А Галина у своєму відкритому листі та в інтерв'ю телеканалам назвала ці завдання «абсурдом і наругою над авторським текстом».

Книги Галини Пагутяк двічі перемагали у Міжнародній асамблеї фантастики «Портал» («Книгоноші з Королівства», 2008; «Зачаровані музиканти», 2011), книга «Захід сонця в Урожі» виборола українсько-австралійську літературну премію «Айстра» (2008), літературну премію Валерія Шевчука «Магнат» (2015). На Книгу року ВВС-2009 номінувалась «Урізька готика». А за «Слугу з Добромиля» вона удостоєна найвищої нагороди – Національної премії України імені Тараса Шевченка (2010).

***Марія ГЕМА,***
***провідний бібліотекар науково-бібліографічного відділу ЛОУНБ***

## ЛІТЕРАТУРА

**Письменники Львівщини** [Текст] : біобібліогр. довідник / за ред. М. Якубовської. – Львів: Ліга-Прес, 2008. – 128 с. – Зі змісту: *[Про Г. Пагутяк]*. – С. 76.

* * *

**Джугастрянська Ю.** Радісна пустеля Галини Пагутяк [Текст] / Юлія Джугастрянська // Літ. дефіляда: сучасна укр. критика про сучасну укр. літ. / ред., упоряд. В. Панченко. – Київ, 2012. – С. 32-49.

**Харчук Р.** «Я – то є ми…» [Текст] / Роксана Харчук // Культура і життя. – 2010. – № 9. – С. 14.

***1 вересня***

# ПЕДАГОГ І ДОСЛІДНИК

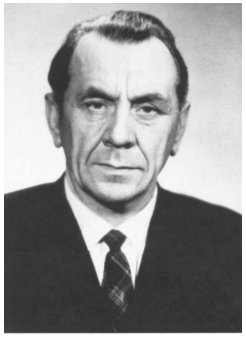

***Ярослав КІСЬ (1918-1986)***
***До 100-річчя від дня народження***

Як нині бачу перед очима струнку постать у темному костюмі, білій сорочці й неодмінній краватці. Коли професор уперше зайшов до нашої аудиторії, то одразу, лише появою, змусив студентську молодь притихнути й зосередитися. Для нас, першокурсників, він став виразним уособленням «пана професора», втіленням усього кращого, що міг дати радянський виш. Кожною лекцією, кожною фразою, вимовленою чітко й без поспіху, Ярослав Павлович змушував нас думати самостійно, шукати відповіді на поставлені ним



запитання в літературі, читати все нові й нові монографії, збірники, статті.

На перший погляд, професор здавався втіленням спадкового інтеліґента, вихованого в освіченій родині. Згодом я довідався, що Ярослав Павлович дійсно народився в інтеліґентній родині українського службовця в селі Підмихайлівцях поблизу Бурштина. 1936 р. закінчив приватну гімназію в Рогатині, а далі навчався у Богословській академії у Львові (1937-1939). Однак «золотий вересень» вніс свої корективи, і юнак продовжив навчання вже на історичному факультеті Львівського університету. Однак 1940 р. його мобілізували до червоної армії.

Щойно після війни він завершив свої університетські студії. Обдарованого студента залишили на історичному факультеті. Спочатку він був старшим лаборантом, далі викладачем, з 1950 р. – старшим викладачем. У цей час, використовуючи документи Історичного архіву у Львові, він пише кандидатську дисертацію на тему «Селяни львівських сіл в XV-XVII ст.». Добрі стосунки з архівістами дозволили молодому історикові підготувати цікавий збірник документів «Соціальна боротьба у м. Львові в XVI-XVIII ст.». Тривалий час цей збірник був єдиним прикладом використання латиномовних документів в тодішніх джерельних виданнях.

Після захисту дисертації історик отримав звання доцента кафедри стародавнього світу і середніх віків (1954). Але на цій кафедрі талановитий науковець залишався не довго: з 1957-го він перейшов на кафедру історії УРСР. Тут продовжив наукову діяльність, підготував надзвичайно насичену джерельним матеріалом монографію «Промисловість Львова в період феодалізму XIII-XIX ст.». Книга базувалася на документах магістрату Львова й детально розглядала розвиток ремесел у Львові за 700 років. Саме цей збірник став підставою для написання докторської дисертації «Соціально-економічні відносини і класова боротьба у Львові у період феодалізму (XIII-XIX ст.). Її вчений захистив 1968 р. А через два роки він став професором кафедри історії УРСР.

У роки мого навчання на історичному факультеті Я. П. Кісь був професором кафедри. Однак після подій 1972-1973 рр. його почали цькувати й не друкували. Саме професора Кіся і його лекції можна вважати першопричиною створення студентського гуртка історії України, а далі – й нелегального гуртка на історичному факультеті. Під час нашого виключення навесні 1973 р. професор Кісь поводив себе гідно й не «таврував ганьбою» студентів, яких виключали з університету. У свою чергу, ми на допитах у КГБ намагалися заперечити вплив професора на нашу діяльність, стверджуючи, що він «не радив» нам читати Грушевського.

Наукова спадщина Я. П. Кіся не надто велика за обсягом. Та його праці – з історії Львова «Нариси історії Львова» та «Історія Львова. Короткий нарис» (1956), «Джерела поповнення львівського міщанства в XVII-XVIII ст.», «Торгівля Львова в другій половині XVII – першій половині XVIII ст.» (1984), дослідження спеціальних історичних дисциплін 1963-1965 рр., а особливо посібник «Палеографія» (1975) – ніколи не втратять свого наукового значення.

Ярослав Павлович був істориком, який розумів особливу вагу архівних джерел і цю любов до актового матеріалу прищепив не одному поколінню львівських істориків. Усі, хто чув лекції професора Кіся, назавжди збережуть про нього світлу пам'ять як про непересічного історика-джерелознавця, людину, яка навіть у тяжкі часи тоталітаризму не боялася згадувати своїх попередників – В. Антоновича, М. Грушевського, І. Крип'якевича. Він викладав історію України й робив усе, щоб ця історія для його студентів була живою, змушувала мислити й боротися за кращу долю України.

***Іван СВАРНИК,***
***директор ЛОУНБ, історик***

**ЛІТЕРАТУРА**

**Грабовський В.** Кісь Ярослав Павлович [Текст] / В. Грабовський // Енциклопедія сучасної України. – Київ, 2013. – Т. 13. – С. 250.

**Целуйко О.** Кісь Ярослав [Текст] / О. Целуйко // Енциклопедія Львова. – Львів, 2010. – Т. 3. – С. 223.



***20 вересня***

# ГАЛИЦЬКІ РОДОВОДИ: БІЛИНСЬКА З РОДУ КОРДУБ

***Стефанія КОРДУБА-БІЛИНСЬКА (1908-2006)***
***До 110-річчя від дня народження***

**Біографічна довідка**

Стефанія Кордуба походила з відомої родини Цегельських. Рідний брат матері Лонгин Цегельський був міністром ЗУНР, 22 січня 1919 року на Софіївському майдані у Києві зачитав «Акт злуки». Батько – Мирон Кордуба – відомий український історик, дійсний член НТШ. Стефанія народилася у Кам'янці-Струмиловій (нині – Кам'янка-Бузька), закінчила гімназію сестер василіянок у Львові. Вчилася на гуманітарному факультеті Львівського університету.

У студентські роки була членом підпілля Української воєнної організації (УВО), мала псевдо Поля Гофман. У 1929 році студенти Роман Мицик і Ярослав Любович напали на листоношу Францішка Кохановського, аби відібрати гроші для потреб УВО. Польська поліція студентів піймала, Любович був убитий. А «Поля Гофман» (в

польській газеті «Wiek nowy», яка в листопаді 1929 року широко висвітлювала цю подію, її називали Бронфман), яка теж була причетна до нападу, встигла втекти. Все ж Стефу Кордубу затримали, але на судовому процесі УВО не вдалося довести її ідентичності з Полею Гофман. Звільнена з-під арешту Стефанія якнайшвидше покинула Львів, переїхала до Варшави, де й закінчила студії.

Згодом вийшла заміж за лікаря Тараса Білинського зі Збаража. У подружжя народилося двоє дітей – Борис (1933) та Адріана (1937). При відступі у 1941 році енкаведисти попросили лікаря допомогти тяжкохворому, але то був лише привід, щоб забрати його на страту. Додому чоловік не повернувся. Наступного дня знайшли його тіло з ознаками катувань. Вдова пережила німецькі часи, за радянських часів закінчила технікум торгівлі, влаштувалася на роботу. Дала освіту дітям: Борис Білинський став відомим онкологом, професором, заслуженим діячем науки і техніки України, дійсним членом НТШ. Адріана Огорчак – інженер-механік, має авторські свідоцтва, активний член «Просвіти», голова секції «Український родовід», волонтер Фонду святого Володимира у Львові.

Упродовж нелегкого життя Стефанія Кордуба-Білинська зберігала силу духу, була енергійною, шляхетною і вишуканою. Добре орієнтувалася в історії, літературі, мистецтві, вільно розмовляла польською, німецькою і російською мовами.

***Зиновія СЛУЖИНСЬКА,***
***дійсний член НТШ***

## ЛІТЕРАТУРА

**Служинська З.** Рід Білинських [Текст] / З. Служинська. – Львів, 1998. – С. 68-69.

**Огорчак А.** Українські родоводи [Текст] / А. Огорчак // Галицька брама. – 1995. – № 9. – С. 5.



***2 жовтня***

# «ХОЧУ, ЩОБ МОЇ КНИЖКИ ПОТРАПЛЯЛИ ДО ДОБРИХ РУК»

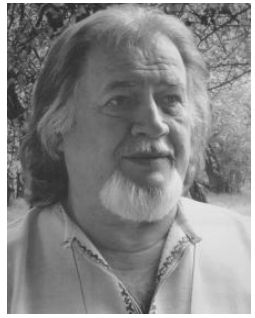

***Богдан СТЕЛЬМАХ (1943)***
***До 75-річчя від дня народження***

Ім’я Богдана Стельмаха – поета, драматурга, перекладача і громадського діяча – знане і шановане в Україні. Його перші вірші були опубліковані в 1962 році, через два роки з’явилася перша пісня «Аеліта» на музику Мирослава Скорика, у 1969-му – вийшла перша книга, за десять років Львівський театр ім. М. Заньковецької поставив його першу п’єсу. Богдан Стельмах написав шість пісень з Володимиром Івасюком (серед них хіти «Тільки раз цвіте любов», «Запроси мене у сни»), 24 – з Ігорем Білозіром (зокрема «Пшеничне перевесло», «Мамина світлиця»), десятки – з Богданом Янівським та Віктором Камінським. Його поезію поклали на музику Олексій Екімян, Віктор Морозов, Левко Дутківський.

Б. Стельмах навчався в Туркотинській початковій та Куровицькій семирічній школах. З 1957 року – у Львові, де 1960 року закінчив середню школу № 22. Навчався у Львівському університеті ім. Івана Франка – спочатку на механіко-математичному, потім на філологічному факультетах; після служби в армії закінчив Українську академію друкарства. Працював робітником на лісозаводі у Раві-Руській, кореспондентом молодіжної газети у Львові, заввідділу музично-драматичного театру Дрогобича. З 1993 року – головний спеціаліст відділу мистецтв Львівського обласного

управління культури, з наступного – заступник голови Львівського міськвиконкому, директор департаменту гуманітарної та соціальної політики, з 1998-го – радник міського голови Львова.

Вірші заслуженого діяча мистецтв України, лауреата літературних премій імені І. Котляревського (1992), М. Шашкевича (1994), Лесі Українки (1996) та премії «Благовіст» (2004), володаря Першої премії «Коронація слова» у номінації «Пісенна лірика» (2015) перекладено англійською, білоруською, казахською, польською, російською мовами.

Він – автор книг «Примула, квітка віща» (1969), «Земний вогонь» (1979), «Правдива пісня» (1982), «Батькові слова» (1984), «Пшеничне перевесло» (1988), «Сонечкова донечка» (1988), «Сто пісень» (1989), «Тарас» (1991), «Фрак для доцента» (1991), «Прикрі пригоди в країні погоди» (1991), «Писанка» (1993), «Світлиця пісень і спогадів» (2001), «Вірші про Україну» (2002, 2004), «Тарас: драматична поема-тетралогія», «Ця осінь називається Марія» (2003), «Запроси мене у сни свої» (2006), «Лірика» (2007), «Таємниці вічна самота», «Божевільня метеликів» (2008) та інших. Упродовж 2007-2008 років вийшло семитомне видання творів Богдана Стельмаха. Кожен том має свою назву: «Мольфар», «Тарас», «Атентат», «Чудасія», «Гребля», «Романтики», «Світлиця».

У доробку поета кілька оперних лібрето, серед яких «Мойсей» за поемою Франка. Серед перекладів та переспівів є збірка давньоєгипетської лірики «Початок радісних пісень» (2000), «Сто одинадцять хайку Мацуо Басьо» (2004), еротичні п'ятивірші (танка) «Ночі Коматі» (2007), інтерпретація поеми «Слово о полку Ігоревім», комедія Тірсо де Моліни «Благочестива Марта», п'єси Едмона Ростана «Шантеклєр» та «Романтики», лібрето опери Дж. Верді «Фальстаф» й інші драматичні твори.

Богдан Стельмах – один з авторів всеукраїнських дитячих видань «Ангелятко» та «Ангеляткова наука».

Особливим доробком творчості Богдана Стельмаха визнано книгу «Атентат», до якої увійшли п'ять драматичних поем автора. Метр здійснив атентат байдужості сучасних авторів до колись



заборонених тем. Так з'явився в книзі сценічний портрет Романа Шухевича «Антентат», героїчна комедія з трагічним фіналом «Діти командира», драматичні поеми «Вовки любові» (присвячена побратиму Ярославу Стельмаху), «Брати», «Стріла з Божого лука». Усі твори у той чи інший спосіб висвітлюють болючу тему збройної боротьби героїчної ОУН-УПА за українську Незалежність.

Те, що слово – небезпечна зброя, Богдан Стельмах переконався на власному досвіді: у 1985 році чиновники від культури на три роки заборонили друкувати твори поета після його виступу на Пушкінському вечорі з віршем «Дуель», бо в алегоричному Дантесі нібито пізнали себе. В опалу потрапили і пісні на його вірші, та керівник «Ватри» Ігор Білозір на концертах оголошував їх народними, і ні в кого це не викликало заперечень. І саме вірш Б. Стельмаха, члена Народного Руху України з часу його створення, «Пам'ятник», виголошений ним публічно, запалив львів'ян організувати «клумбу», яка й вирішила долю пам'ятника Тарасові Шевченку у Львові: він постав на центральному проспекті міста, а не десь на задвірках.

***Ірина ЗІНЧЕНКО,***
***завідувач науково-бібліографічного відділу ЛОУНБ***

## ЛІТЕРАТУРА

**Стельмах Б.** Богдан Стельмах: «Часами я ставав самим Тарасом» [Текст] : розмова з поетом / вів Богдан Залізняк // Слово Просвіти. – 2012. – 25 жовт. – С. 8-9.

**Стельмах Б.** Нагадати про себе [Текст] : розмова з львівським поетом Богданом Стельмахом / вела Ярина Коваль // Львів. газета. – 2013. – 17 жовт. – С. 17.

* * *

**Брилинський Ю.** Слово про побратима [Текст] / Юрій Брилинський // Дзвін. – 2003. – № 10. – С. 143-146.

* * *

**Народ мене правдою причастив. Б. Стельмаху 55 [Текст] : метод. поради бібл. працівникам / уклад. О. Шматько; ред. Л. Терещенко. – Львів, 1998. – 10 с.**

**Українство – утверджене у слові… [Текст] : [до 70-річчя від дня народження Б. Стельмаха] / І. Лешнівська // Заграва. Імена на літературній карті Львівщини: календар-альманах на 2013 рік. – Львів, 2013. – С. 58-66.**

*7 листопада*

# «НАЦІОНАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ В ЦІЙ ДЕРЖАВІ БУДЕ ПАНУВАТИ»

***Олег ТЯГНИБОК (1968)***
***До 50-річчя від дня народження***

**Біографічна довідка**

Народився в сім'ї медиків. Батько – майстер спорту СРСР, кандидат медичних наук, лікар збірної СРСР з боксу. У Львові щороку проводять Всеукраїнський легкоатлетичний турнір пам'яті Ярослава Тягнибока. Вищу освіту Олег Тягнибок здобув у Львівському державному медичному інституті (лікар-хірург) та Львівському державному університеті ім. Івана Франка (юрист). Працював санітаром 1-го хірургічного відділення Львівської обласної клінічної лікарні, медбратом нейрохірургічного відділення Львівської міської клінічної лікарні швидкої меддопомоги, лікарем-інтерном урологічного і 1-го хірургічного відділення Львівської міської клінічної лікарні швидкої меддопомоги.

Після повернення з армії і поновлення в мединституті ініціював створення в ньому Студентського братства. З грудня 1991 року до листопада 1994 року очолював Студентське братство Львова. Був



учасником і одним з керівників студентських голодувань 1990 та 1992 років у Києві.

З жовтня 1991 року – член Соціал-національної партії України (СНПУ) (з 2004 року – Всеукраїнське об'єднання «Свобода»). З березня 1998 року до квітня 2002-го – Народний депутат України III і IV скликань (1998-2002, з 2002 р. – від Блоку Віктора Ющенка «Наша Україна»). У липні 2004 року виключений з фракції «Наша Україна» за висловлювання на горі Яворина, які були розцінені прокуратурою як антисемітські та ксенофобські, проте переміг в усіх судових процесах із цієї справи.

На парламентських виборах 2006 року Всеукраїнське об'єднання «Свобода», яке очолював Тягнибок, не подолало прохідний бар'єр до Верховної Ради України (перша п'ятірка виборчого списку – Олег Тягнибок, Юрій Іллєнко, Ірина Фаріон, Богдан Бенюк і Орест Васкул), але отримало мандати депутатів різних рівнів. Тягнибок став депутатом Львівської обласної ради. У виборчій кампанії об'єднання виступило з «Програмою захисту українців» під гаслом «Ми – у СВОїй, БОгом ДАній країні». Не вдалося «Свободі» подолати прохідного бар'єру і 2007 року, хоча яскравим явищем цієї виборчої кампанії стали багатотисячні марші захисту українців, які відбулись у багатьох містах України.

У березні 2009 року, після перемоги «Свободи» на позачергових виборах до Тернопільської обласної ради, Олег Тягнибок оголосив, що балотуватиметься на посаду Президента. Свою виборчу кампанію розпочав під гаслом Степана Бандери: «Дійти до кожного українця». Численні зустрічі Олега Тягнибока з виборцями Південної та Східної України значною мірою сприяли руйнуванню міфу про «Свободу» як про «галицьку партію». У I турі президентських виборів посів 8-е місце, отримавши 1,43 % голосі виборців.

У 2012 році очолювана Олегом Тягнибоком політична сила стала справжньою сенсацією виборів до Верховної Ради VII скликання: набрала 10,44 % голосів і стала четвертою за чисельністю фракцією в українському парламенті. Він став головою фракції, а

свободівець Руслан Кошулинський – заступником голови Верховної Ради України.

Олег Тягнибок був одним з трьох лідерів опозиції під час Революції гідності. Щодня виступав зі сцени Майдану, доводячи до відома громади основні рішення ради Майдану, з побратимами-свободівцями постійно був попереду під час трагічних подій 18-20 лютого 2014 року.

20 грудня 2013 р. Арсеній Яценюк повідомив, що СБУ порушила кримінальну справу «за заклики до державного перевороту» проти нього, Олега Тягнибока й Олександра Турчинова. 14 березня наступного року Головним слідчим управлінням Слідчого комітету Російської Федерації по Північно-Кавказькому федеральному округу порушено кримінальну справу стосовно громадян України, що перебували у лавах УНА-УНСО, серед яких було названо Олега Тягнибока і його брата Андрія. Вони підозрювалися в участі у бойових діях проти федеральних сил на боці чеченських сепаратистів в період з 1994 по 1995 рр. Обидві справи закінчилися нічим, тим більше, що брати Тягнибоки ніколи не були членами УНА-УНСО і не їздили на територію Чечні.

У 2014 році очільник «Свободи» знову балотувався на посаду Президента України. Передвиборча програма містила такі розділи: «Україна – сила Європи, Сила зброї, Сила права, Сила народу – сила громади, Сила господаря, Сила гідності». Під час парламентських виборів того ж року виступив зі зверненням, в якому йшлося, зокрема, про те, що «Свобода» йде на дострокові вибори з програмою докорінних перетворень, здійснення яких дозволить українцям побудувати сильну і справедливу Українську державу та перемогти московського агресора.

Олег Тягнибок відзначений багатьма нагородами: орденом Австрійського товариства ім. Альберта Швайцера «За активну участь у гуманітарних проектах, спрямованих на допомогу дітям, які постраждали від Чорнобильської катастрофи»; золотим хрестом за заслуги перед Україною від ветеранів дивізії «Галичина» (2010);



орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого III ступеня від Української православної церкви Київського патріархату з формулюванням «За заслуги з відродження духовності в Україні та утвердження Помісної Української Православної Церкви» (2010); разом з іншими представниками Майдану – премією Леха Валенси «За відновлення політичної стабільності в Україні та прагнення принести соціальну справедливість» (2014); медаллю за жертовність і любов до України від духовенства Української Православної Церкви Київського патріархату (2015). У 2012 році переміг у номінації «Людина року» за версією журналу «Кореспондент». Редакція видання відзначила, що популярність очільника «Свободи» відображає дедалі сильніше невдоволення українців владою.

## ЛІТЕРАТУРА

**Тягнибок О.** Не палю, вчителька відучила [Текст] : щоденник народного депутата України / Олег Тягнибок // Країна. – 2011. – № 36. – С. 42-45.

**Тягнибок О.** Хіба любов до матері не може бути радикальною? [Текст] : розмова з лідером Всеукраїнського об'єднання «Свобода» Олегом Тягнибоком / вела У. Глубчук // Слово Просвіти. – 2005. – 17-23 листоп. – С. 6.

* * *

**Гамрищак І.** Хто ж такий Олег Тягнибок? [Текст] / Ірина Гамрищак // Львів. газета. – 2010. – 11 листоп. – С. 1, 17.

**25 років «Свободи»: як усе починалося. «Молоді світлини» Олега Тягнибока** [Текст] / ред. ст. // Всеукр. об-ня «Свобода». – 2016. – 1-7 верес. – С. 3.

**Іленко З.** Олег Тягнибок. Останній хлопець з Бандерштадту [Текст] / З. Іленко, О. Дроздов // Аргумент влада. – 2006. – 28 квіт. – С. 16.

*18 листопада*

# ЛІРИК З БУНТАРСЬКИМ СЕРЦЕМ

***Віктор (Віталій) РОМАНЮК (1938)***
***До 80-річчя від дня народження***

Народився в селі Завізові Острозького району на Рівненщині в селянській родині. Після закінчення у 1956 році середньої школи навчався у Рівненській бухгалтерській школі (1956-1957), Львівському торговельно-економічному інституті (1959-1964) та Дрогобицькому державному педагогічному інституті ім. І. Франка (1966-1972). Працював рахівником, бухгалтером у системі споживчої кооперації міст Мізоч та Острога Рівненської області, оргінструктором, товарознавцем, завучем, директором школи-магазину Стрийської райспоживспілки. У 1969-1990 роках був директором Стрийського Будинку працівників освіти. Тут під його керівництвом з новою мистецькою потугою запрацювала вчительська хорова капела «Ватра», були створені Бойківський молодіжний фольклорний ансамбль пісні і танцю «Підгір'я» та дитячий хор



хлопчиків «Щедрик». Він – ініціатор створення Стрийської хорової школи «Щедрик» та Стрийської школи мистецтв.

У 1984-1994 роках був депутатом Стрийської міської ради двох скликань, у 1990-1994 рр. – депутатом Верховної Ради України І демократичного скликання, членом Комісії з питань культури та духовного відродження; входив до Народної Ради, фракції Народного Руху України. З 1991-го року – голова благодійно-видавничого товариства «Щедрик», яке видало близько 100 книг стрийських літераторів та композиторів, п'ять каталогів місцевих художників, два літературно-мистецькі альманахи «Хвилі Стрия» (1995, 2002). З 1994 до 2001 року був завідувачем Стрийського міського відділу культури, членом виконкому Стрийської міської ради.

Віктор Романюк – засновник і незмінний голова літературно-мистецького об'єднання «Хвилі Стрия» (з 1964 р.). Лідер національно-визвольного руху за незалежну Україну в Стрию і на Стрийському Підгір'ї наприкінці 80-х – початку 90-х років XX ст. Керівник суспільно-політичного клубу «Аргумент» (1988). Перший голова Стрийського міськрайонного Товариства української мови ім. Т. Шевченка. Ініціатор підняття національного синьо-жовтого прапора над Стрийською міською радою (1990, до речі, вперше в Україні). Перший голова Стрийської крайової організації НРУ (1989-1991). Засновник Стрийського телебачення у 1994 році, ініціатор спорудження в Стрию пам'ятника «Будителі» – Т. Шевченку, І. Франку, Лесі Українці у 1995 році. Голова антикризового об'єднання із захисту економічних і соціальних прав промисловців, підприємців та громадян (від 1997 р.). Голова Стрийської міської організації Української народної партії «Собор» (2000-2002). Голова Стрийської організації Національної спілки письменників України (з 1998 р.), член ради Львівської організації НСПУ (1986-2006), член редколегії часопису НСПУ «Дзвін» (з 2001 р.), редактор газети «Стрийський повіт» (з 2003 р.). Президент Благодійного фонду Віктора Романюка (з 2006 р.).

Поет, публіцист, перекладач, делегат багатьох з'їздів письменників України. Літературні псевдоніми – Степан Острозький,

Віталій Барвінок. Автор поетичних книг «Тривожні зіниці» (1969), «Калинові коні» (1973), «Крила буднів» (1978), «Високосний вік» (1982), «Голосом зернини» (1987), «Вічний верховинець» (1989), «Горинь» (1991), «Пора милосердя» (1993), «Сузір'я калини» (1996), «Вибрані твори» у 2-х томах (1998), «З уст Месії» (2002), «Чужа хата» (2003), «Жиди» (2004), «Одинадцята заповідь» (2006), «Твори» у 5-ти томах (2004-2007), «Хай святиться любов» (2008), «Крик журавля» (2008); публіцистичних та дослідницьких книг «Не вмерла і не вмре!» (1997) та «Орда у храмі» (2003), «Свою свічку світити» (2004), «На перехрестях долі» (2005), «Стрияни» (2006), «Завізов над Горинню» (2012), «Стрийщина» в 2-х книгах («Сторінки історії», «Історія в іменах» – у співавторстві, 2009-2012); книг-пісенників музичних творів на вірші поета: «Троїсті музики», «Лебеді кохання» (2008).

Низку поезій Віктора Романюка поклали на музику А. Кос-Анатольський, Б. Янівський, В. Камінський, О. Криволап, П. Дворський, М. Шалайкевич, Р. Савицький, Р. Никифорів, В. Сторонський, З. Кокольська-Присухіна та ін. Окремі твори перекладено італійською, вірменською та російською мовами. В. Романюк – упорядник, головний редактор, видавець збірника «Хвилі Стрия: сторінки з історії культури та національно-визвольного руху. Сучасне літературно-мистецьке життя» (1995) та альманаху «Хвилі Стрия» (творчий доробок стрийських літераторів і митців до 10-ої річниці Незалежності України, 2002), упорядник та літературний редактор «Українського вертепу» (1988).

У 1974 році Віктор Романюк отримав звання заслуженого працівника культури України. Він – почесний голова Стрийської «Просвіти». Лауреат Всеукраїнського фестивалю сучасної естрадної пісні «Пісенний вернісаж – 96», фестивалю «Пісня року – 2012», лауреат обласної премії в номінації «поезія – імені Маркіяна Шашкевича» (2001) та в номінації «журналістика та публіцистика – імені В'ячеслава Чорновола» (2004).



Нагороджений орденами «За заслуги» III ступеня (1998) та Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого III ступеня (2001).

Про життєвий і творчий шлях поета написано в авторитетних енциклопедичних виданнях («Видатні земляки», «Особистості третього тисячоліття», «Хто є хто в Україні»), з літературознавчими статтями виступали видатні метри слова І. Гнатюк, М. Шалата, З. Гузар, Т. Салига, Р. Кудлик, Б. Стельмах, Р. Лубківський, Д. Герасимчук, П. Сорока, Р. Пастух, А. Грущак та ін.

Всеосяжним, може, навіть дещо відстороненим від дріб'язкових побутових проблем, готовим стати своєрідною передавальною ланкою між нашим минулим, теперішнім і майбутнім, Віктор Романюк постає перед нами у своїй творчості. І має такі запаси життєвої енергії, що поруч з ним навіть набагато молодші почуваються так, ніби їм за спиною виросли крила.

***Мирон ПАРЦЕЙ,***
***письменник***

## ЛІТЕРАТУРА

**Письменники Львівщини** [Текст] : біобібліогр. довідник / за ред. М. Якубовської. – Львів: Ліга-Прес, 2008. – 128 с.– Зі змісту: *[Про В. Романюка]*. – С. 86-87.

* * *

**Мандрик М.** З громадою обух сталив. Лірик з бунтарським серцем / М. Мандрик. – Стрий: Щедрик, 2008. – 78 с.

**Нестерчук М.** Пора жнив майстра [Текст] / Мирон Нестерчук // Гомін волі. – 2008. – 18 листоп.

**Парцей М**. «Ну що б, здавалося, слова…» [Текст] / М. Парцей. – Стрий: Щедрик, 2008. – 480 с.

**Пастух Р.** Нива стрийського поета [Текст] / Роман Пастух // Літ. Україна. – 2016. – 1 груд. – С. 13.

**Якубовська М.** Краса почуттів, втілена у слові [Текст] / Марія Якубовська // Гомін волі. – 2005. – 2 серп.

*28 листопада*

# ЛІКАР, ЗАЛЮБЛЕНИЙ У ФІЛОСОФІЮ

***Ігор ДЕРЖКО (1958)***
***До 60-річчя від дня народження***

**Біографічна довідка**

Політик, учений, громадський діяч Ігор Держко народився у Стрию Львівської області. У 1983 році закінчив Львівський медичний інститут (нині Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького). Працював асистентом кафедри психіатрії, психології та сексології (1999-2001). Після захисту кандидатської дисертації на тему «Проблема громадянського суспільства в українській філософській традиції» став доцентом, завідувачем кафедри філософії та економіки (від 2001 р.), відтак – доктором філософських наук (2011), професором (2015).

Автор близько 30 наукових і навчально-методичних праць. Напрями наукових досліджень: проблеми філософської антропології; історичні аспекти і сучасний стан формування громадянського суспільства в Україні; історія філософської думки в Україні, теорія свідомості, філософські аспекти проблеми свободи; теорія особи.

Основні праці: «Утвердження ідеї громадянського суспільства діячами Київської колегії», «Ідея громадянського суспільства як



фактор прогресу в середньовічній Україні» (обидві – 1998), «Українська національна ідея в контексті суспільного прогресу», «Духовне вдосконалення людини як фактор суспільного прогресу в культурі Київської Русі» (всі – 1999), «Проблема громадянського суспільства в українській філософській традиції» (2001), «Макс Шелер – захисник загубленої природи людини. Людина у контексті культури і науки» (2005). Монографії «Формування ідеї громадянського суспільства в Україні» (1999) і «Григорій Сковорода – український філософ, поет, просвітитель. Творча спадщина Григорія Сковороди у європейському вимірі» (2003, у співавторстві). Постійний учасник просвітницьких телепередач на історичну та політологічну тематику («Диктатори», «Світова криза», «Жовтнева революція 1917 року і Україна», «Емський указ» та ін.).

Був заступником голови Львівської обласної державної адміністрації (1997-2002), першим заступником голови Львівської обласної ради (2002), членом Народного Руху України (1989-2005), заступником голови та членом проводу Львівської крайової ради Народного руху України.

За вагомий особистий внесок у відродження історичної спадщини українського народу, багаторічну плідну професійну діяльність 23 лютого 2010 року Ігор Держко був нагороджений Хрестом Івана Мазепи.

## ЛІТЕРАТУРА

**Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького** [Текст] : довідник. – Львів, 2009. – 412 с. – Зі змісту: *[Про І. Держка]*. – С. 296-298.

**Тимченко Т.** Держко Ігор Зиновійович [Текст] / Т. Тимченко // Професори Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького: 1784-2006 / Б. Зіменковський, М. Ґжеґоцький, О. Луцик. – Львів, 2006. – 87-88.

*30 листопада*

# ВІН ЗАВЖДИ ЗАЛИШАВСЯ ПАТРІОТОМ «КАРПАТ»…

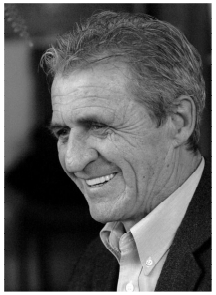

***Лев БРОВАРСЬКИЙ (1948-2009)***
***До 70-річчя від дня народження***

*«Я завжди прагнув залишатися людиною, якій притаманні доброта, чесність і порядність. Завдяки цьому здобув визнання і авторитет, який здобути надзвичайно важко, але втратити його можна швидко. Іноді навіть через одне необдумане слово…»* – сказав якось Лев Броварський – унікальна і легендарна особистість в історії львівського футболу, неперевершений майстер шкіряного м'яча. Його доброзичливість та інтеліґентність і на полі, і поза межами футбольного прямокутника стали зразком для наслідування. Попри всі випробування долі, з обличчя Броварського не сходила завжди щира, непідкупна усмішка.

Успадкувавши від батька (Рудольф Броварський виступав на любительському рівні) футбольні гени, малий Левко у рік англійського чемпіонату світу 1966 року розпочав футбольну кар'єру в команді «Нафтовик» рідного Дрогобича, яка грала у класі «Б» серед команд-майстрів. Нею керував Берталан Вейґ. За рік хлопець став студентом Львівського інституту фізкультури. Виступаючи за вузівську команду, Броварський потрапив у поле зору тодішнього тренера «Карпат» Ернеста Юста, і з наступного року здібного хлопця зарахували до головної команди Львова.



Дебютний матч Броварського відбувся 8 квітня 1968 р. у Львові на стадіоні «Дружба» проти калінінградської «Балтики». І вже відтоді Левко забронював за собою місце в основному складі «зелено-білих». Наступного року 20-річний півзахисник разом із командою здобув найцінніший трофей – Кубок країни. Броварський згадував: *«У львівському аеропорту нашу команду зустрічали, здається, всі мешканці нашого міста. То був один із найславніших днів!»*. Після виходу львівського колективу до вищої ліги його запросили до збірної СРСР, але зіграв за команду лише один матч, проти збірної Болгарії з такими корифеями, як Христо Бонєв і Петар Жеков. Після матчу головний тренер збірної Олексій Пономарьов заявив Броварському: «Регулярно гратимеш у збірній за умови, якщо перейдеш в ЦСКА!». А ще його хотіло бачити у своїх лавах київське «Динамо». Але Левко не розглядав жодної пропозиції: не міг зрадити ні Львова, ні «Карпат». І про збірну довелось забути.

Після завершення кар'єри Ігоря Кульчицького у 1973 році Броварський перейняв від нього капітанську пов'язку «Карпат», яку незмінно носив до 1980 року. Мав репутацію найстабільнішого футболіста «Карпат». За 13 років правий півзахисник Лев Броварський, двигун і генератор командної гри, 418 разів виходив на поле у формі «Карпат», забивши 47 голів. Цей клубний рекорд за кількістю проведених матчів не побитий донині! Він чудово бачив поле, умів передбачити розвиток атаки своєї команди і гравців суперника на кілька ходів уперед, володів диспетчерськими навичками, прийомом точного пасу і сильним ударом. Технічний і витривалий футболіст у середовищі вболівальників отримав титул «професор». Був достойним партнером для гравців «Карпат» плеяди 60-70-их років: Турпака, Данильчука, Поточняка, Герега, Сирова, Булгакова, Кульчицького, Лихачова, Данилюка, Габовди.

Броварському доводилось протистояти футболістам різного класу і вишколу. Але найменитішим його супротивником став Джанні Рівера. У 1976 році «Карпати» зустрічалися в Італії з «Міланом». Матч завершився бойовою нічиєю – 1:1, а Броварський став одним із героїв матчу, бо не дав «розвернутися» у центрі поля

кращому футболістові Європи 1969 року. Не менш успішним був і 1979 рік. «Карпати» на ура здобули путівку до вищої ліги, і велика заслуга у цьому успішному результаті найдосвідченішого футболіста команди Лева Броварського, який у центрі поля зразково керував діями значно молодших колег.

Свою тренерську діяльність розпочав як тренер-викладач Львівського спортінтернату, «випустив» Лужного, згодом Мокрицького, Мущинку, Гараса, Сапугу і Павлюха. Він стояв біля керма любительської команди – самбірського «Спартака». Спільно із Валерієм Нєпомнящим керував камерунським футболом. Броварський відповідав за підготовку юнацьких та молодіжних команд. Керував ФК «ЛАЗ» та СКІФ, дрогобицькою «Галичиною» (друга ліга), з 1999 року – львівськими «Карпатами». Тривалою і успішною ця співпраця не була і не могла бути: чиновники команди надто активно втручалися у роботу тренерського штабу, порушували умови контракту. Відтак Лев Броварський очолив Західний регіональний центр розвитку дитячо-юнацького футболу, що приносило йому неабияку радість.

У 2008 році на честь 60-річчя ветерана «Карпат» клуб навічно закріпив за Броварським футболку з номером 6. А 4 червня 2009 року видатний футболіст і тренер після важкої і тривалої хвороби помер. Траурна церемонія прощання відбулася на його рідному львівському стадіоні «Україна». ФК «Карпати» у 2010 році провели Меморіальний турнір пам'яті Лева Броварського, а ухвалою Львівської міської ради від 24 травня 2012 року № 1496 вулиці, яка веде до новозбудованого стадіону «Арена Львів», було присвоєно ім'я Лева Броварського.

***Олександр ПАУК,***
***історик футболу***

**ЛІТЕРАТУРА**

**Петрій І.** Броварський Лев [Текст] / І. Петрій // Енциклопедія Львова. – Львів, 2007. – Т. 1. – С. 287-288.

**Яремко І.** Його запрошували у найкращі клуби, а він залишався патріотом «Карпат» [Текст] / І. Яремко // Високий Замок. – 2014. – 27 листоп. – Леополіс. – С. 6.



***7 грудня***

# ЙОГО ПІСНІ СПІВАЛИ СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ

***Лев ЛЕПКИЙ (1888-1971)***
***До 130-річчя від дня народження***

**Біографічна довідка**

Поет, прозаїк, журналіст, редактор, композитор, художник – стількома талантами був обдарований Левко Лепкий. Народився в Поручині (нині – в складі села Біще Бережанського району Тернопільської області). Було їх багато і славних: родина Лепких проводила широку культурно-просвітницьку діяльність на Бережанщині, зокрема в Жукові, де проживала з 1891 по 1901 рр. Батько, отець Сильвестр Лепкий, – високоосвічена людина, як казав письменник Андрій Чайковський, «годився на університетську катедру». Він був теж письменником, писав під псевдонімом Марко Мурава, першим в Галичині переклав українською п'єси Шекспіра, був автором збірок поезій «Книжка горя» та оповідань «Горить», складав духовні пісні, працював у «Просвіті». Не менш відомим є і старший брат Богдан Лепкий – письменник, літературознавець, перекладач, видавець, публіцист, громадсько-культурний діяч, художник. Середній з братів Лепких, Микола, – педагог, український культурно-громадський діяч.

Ще під час навчання у Бережанській гімназії та на університетських студіях у Львові Левко поринув у вир громадського

і культурного життя, організовував театральні гуртки молоді, виступав з хорами в селах і містечках Галичини. У роки навчання у Краківській академії мистецтв (1909-1914) разом зі студентськими аматорськими театральними та співочими гуртками їздив виступати на Буковину, до Німеччини та Австрії. Разом з друзями організував січові організації на Бережанщині та в околицях Борислава, був одним з визначних діячів товариства «Сокіл», згодом перейшов до Пласту.

Був поручником резерву армії Австро-Угорщини. З початком Першої світової війни став одним з організаторів Легіону Українських січових стрільців. Служив, зокрема, у ІІІ курені УСС, де у званні поручника був командантом кінної сотні, брав участь у боях поблизу Кам'янця. Разом з Романом Купчинським, Михайлом Гайворонським, Юрієм Шкрумеляком, Антоном Лотоцьким творив стрілецькі пісні й інші художні твори, в яких закарбовано історію УСС. Автор низки пам'ятників на могилах січових стрільців, зокрема у Винниках поблизу Львова.

У міжвоєнний період Левко Лепкий активно займався літературною, редакторською роботою. У 1931-1939 рр. працював директором українського курорту «Черче» біля Рогатина, був одним з його співзасновників.

Належав до літературного об'єднання «Богема» та Товариства письменників і журналістів ім. І. Франка у Львові. Був директором видавництва «Червона Калина», редактором сатирично-гумористичних журналів «Будян», «Зиз». Друкувався в журналах «Шляхи», «Нові шляхи», «Календарі Червоної калини» та інших. Окремі вірші Левка Лепкого опубліковано в антології «Струни» (1922). Автор п'єси для дітей «Сон Івасика» (1922 р., з нотним додатком). Один із видавців пісенника «Великий співаник „Червоної Калини"» (1937). Упорядник пісенника «140 пісень з нотами» (1940), який містив святкові, козацькі, стрілецькі, побутові пісні, пісні про кохання, коломийки, гагілки, веснянки. Один із засновників першого на західноукраїнських землях літературно-мистецького театру



«Співомовки» і лялькового театру сатири і гумору «Вертеп наших днів» (обидва – у Львові).

Писав під псевдонімами Леле, Оровець, Льоньо, Швунг, Зиз. Найбільше відомий як автор широко популярних стрілецьких пісень, зокрема, «Гей, видно село», «Бо війна війною», «Колись, дівчино мила», мелодією до знаменитих «Журавлів», написаною на вірші старшого брата Богдана, пісень, що стали справді народними.

У 1939 році, з початком Другої світової війни, виїхав до Кракова, де жив і працював його брат Богдан, а відтак – до США. В еміграції брав активну участь у житті української діаспори, відновив видавництво «Червона Калина», публікував спогади, оповідання, вірші та нові пісні.

Помер у 1971 р. у місті Трентоні поблизу Нью-Йорка.

Редакція журналу «Тернопіль» 1992 р. встановила літературно-мистецьку премію імені братів Богдана і Левка Лепких, яка нині є всеукраїнською. Її лауреатами за 25 років стало чимало видатних українців – письменників, художників, акторів, вчених. Премія вручається щороку 22 січня, у День Соборності України.

## ЛІТЕРАТУРА

**Лищинський О.** Його пісні співали січові стрільці [Текст] / О. Ліщинський // Гал. зоря. – 1999. – 23 берез.

**Луцький О.** Лев Сільвестрович Лепкий [Текст] / О. Луцький // Енциклопедія історії України. У 10 т. – Київ, 2009. – Т. 6. – С. 125.

**Подуфалий В.** «І великдень прийде ще до нас» [Текст] / В. Подуфалий // Україна. – 1990. – № 43. – С. 10-11.

**Тарнавський Р.** Співець Січового стрілецтва [Текст] : до дня народження Л. Лепкого / Р. Тарнавський // Нафтовик Борислава. – 1992. – 26 груд.

*** * ***

**Настроєний життям як скрипка [Текст] : [до 110-річчя від дня народження Л. Лепкого] / О. Шишка // Літератори Львівського краю: краєзнавчий календар на 1998 рік / уклад.: О. Шматько, Л. Найда; ред.: Л. Терещенко, О. Шишка. – Львів, 1997. – С. 66-67.**

**ЦЕЙ ДЕНЬ В ІСТОРІЇ КРАЮ**

***18 січня 1963 року***

# «КАРПАТИ» – БІЛЬШЕ НІЖ КОМАНДА

***До 55-річчя з часу створення львівської футбольної команди «Карпати»***

У сезоні 1962-го року львівська команда «Сільмаш», вигравши чемпіонат і кубок Львівської області, здобула право грати у класі «Б». Проте перед початком сезону наступного року Федерація футболу СРСР провела чергову реорганізацію змагань – створила другу групу класу «А» (перехідну лігу між класом «Б» і класом «А»), де було передбачене місце для команди зі Львова. На той час у місті на передовій позиції була армійська команда, СКА, де гравці не затримувалися, бо після закінчення військової служби покидали клуб, а найсильніших брав до себе головний армійський клуб країни – ЦСКА (Москва).

У грудні 1962 року в обласній раді профспілок на проспекті Шевченка в кабінеті тодішнього голови ради профспілок Львівської області та екс-голови обласної федерації футболу Гліба Климова тренер «Сільмашу» Юрій Зубач і директор заводу «Львівсільмаш» Іван Калиниченко обговорювали назву нового клубу. Назву «Сільмаш» визнали невідповідною для змагань такого високого рангу, «Галичина» – надто патріотичною, мало не націоналістичною. Климов запропонував назвати за географічним принципом – «Карпати». І в Москві претензій не було. На тому й постановили.

Усі колективи в радянський час були «прив'язані» до певних виробничих об'єднань і спортивних товариств, тому «Карпати» ввійшли до товариства «Авангард», а з 1965 р. патроном і спонсором клубу став львівський «Електрон». Із «Сільмашу» в новоствореній команді опинилося тільки двоє: Ігор Кульчицький і Йосип Фалес. А от смугасті зелено-білі кольори залишилися від «Сільмашу».



Команду підсилили гравцями львівського СКА і приїжджими футболістами з Донбасу, Києва, Закарпаття.

Перед львівськими вболівальниками новий місцевий колектив вперше постав 14 квітня 1963 року, коли у товариській грі на стадіоні «Динамо» (зараз на його місці височить будівля львівської обласної ДПА) «Карпати» приймали «Зеніт» (Іжевськ) і перемогли – 1:0. Єдиний м'яч забив капітан команди Олександр Філяєв. А офіційний дебют карпатівців відбувся через тиждень, 21 квітня, на стадіоні СКА проти гомельського «Локомотива». Перший свій сезон клуб завершив на 7 місці серед 18 команд.

Упродовж чемпіонатів 1966-1968 рр. сталося значне оновлення складу, дебютувало багато молодих футболістів, які згодом прославилися на всесоюзній арені перемогою у Кубку СРСР у 1969 році та виходом до вищої ліги у 1970-му. Це, зокрема, Л. Броварський, В. Сиров, Г. Лихачов, І. Герег, В. Булгаков, В. Турпак, Р. Поточняк і В. Данилюк. 12 серпня 1968 року «Карпати» зафіксували найбільшу перемогу в лізі за всі часи – у Львові «Німан» (Гродно) програв з рахунком 0:8. До речі, у 1984 році підопічні В. Булгакова, які представляли об'єднану команду СКА «Карпати», повторили це досягнення – перемогли «Ротор» (Волгоград).

17 серпня 1969 року «зелено-білі» вийшли на поле московського стадіону в Лужниках на поєдинок проти фаворита – вищолігового СКА (Ростов). «Карпати», вигравши Кубок СРСР з футболу, вибороли право представляти країну в Кубку володарів кубків сезону 1970/71. Випередивши «Кайрат» (Алма-Ата), дніпропетровське «Дніпро», яке тренував Валерій Лобановський, московський «Локомотив», «Карпати» вийшли до вищої ліги чемпіонату СРСР. Усіх цих успіхів клуб досяг з наставником Ернестом Юстом, тренером Юрієм Суслою і начальником Карлом Мікльошем, які були вихованцями галицького і закарпатського футболу Вони зуміли створити згуртований колектив.

Перша для «Карпат» гра у найвищому дивізіоні відбулася 8 квітня 1971 р. в Єревані проти «Арарата». Саме у цьому чемпіонаті 27

червня на стадіоні «Дружба» був зафіксований рекорд арени: 51 тисяча глядачів! Такої кількості глядачів досі не зібрав жоден львівський стадіон. Львів'яни приймали майбутнього чемпіона СРСР київське «Динамо». «Карпати» виграли 3:1. Цю гру футбольні аналітики вважають однією з найкращих в історії клубу. У наступні роки кияни значно додали у грі і більшість ігор у столиці Галичини закінчувалася нічиєю. А «Карпатам» так і не вдалося повторити успіху 1971 року.

У різні роки кольори команди представляли такі видатні футболісти, як Анатолій Крощенко, Ігор Кульчицький, Володимир Данилюк (найрезультативніший гравець за всю історію), Ростислав Поточняк, Янош Габовда, Геннадій Лихачов, Лев Броварський, Іван Герег, Едвард Козинкевич, Юрій Дубровний, Андрій Баль, Юрій Суслопаров, Василь Рац, Степан Юрчишин та ін.

Команда пережила злети і падіння, незмінним залишалося одне: гаряча підтримка вірних вболівальників, які допомогли у 1982 році пережити об'єднання «Карпат» зі СКА (Львів). Проект виявився невдалим. А 1989 рік можна назвати роком відродження. До Львова з колективів інших міст повернулося багато вихованців «Карпат», які бажали захищати честь рідної команди. Серед них Степан Юрчишин, Сергій Квасников, Віктор Рафальчук, Григорій Батич, Василь Леськів, Богдан Бандура, Анатолій Саулевич, Іван Гамалій. Зросло і молоде покоління: Микола Сич, Руслан Забранський, Володимир Шаран, Олександр Чижевський – перший в Україні футболіст, який зіграв у чемпіонатах 400 матчів. «Зелено-білі» з перших ігор показали свій високий рівень: у 1989 та 1990 роках клуб виборов «бронзу», а у 1991 році, в останньому чемпіонаті СРСР, завоював «золото» (2 ліга, західний кущ).

З 1992 року, після здобуття Україною незалежності, «Карпати» зі змінним успіхом грали у вищій та у першій лігах. У сезоні 1997-98 посіли третє місце, що наразі є найкращим результатом. Клуб двічі грав у фіналі Кубка України (у сезонах 1992/93 і 1998/99) і двічі поступився «Динамо» (Київ). Такі результати «Карпати» показали під керівництвом головного тренера Мирона Маркевича, який очолював



клуб з 1992 до 1999 року. Цікаво, що Маркевич ще тричі ставав біля керма «Карпат». У команду запрошували не менш іменитих фахівців, навіть з-за кордону (Іван Ґолац зі Сербії), але щойно за тренерства Олега Кононова (2008-2011) команда двічі поспіль посідала 5-е місце в прем'єр-лізі України та виступала у Лізі Європи. Наприкінці листопада 2011 року клуб підписав угоду про оренду новозбудованого до чемпіонату Європи стадіону «Арена Львів». Перший матч на новому стадіоні «Карпати» провели з «Динамо» (0:1) 10 грудня. Але цей стадіон не став своїм, тож «Карпати» повернулись на свою «Україну» (колишня «Дружба»).

Для львів'ян «Карпати» – більше ніж команда. Вболівальники ревно стежать за кожною грою, шанують ветеранів, не забувають про ювілеї успіхів, бо без пам'яті гине атмосфера поступу, згасає клубна традиція, руйнується фундамент, здатний народжувати нові перемоги. Так, широко відзначався 50-річний ювілей команди, 40-річчя славної перемоги у Кубку СРСР, яку вони вибороли під звуки «Черемшини» у виконанні чотирьох тисяч осіб, які поїхали в Москву підтримати улюблену команду. Від них же, вболівальників, «Карпати» дістають і потужну мотивацію, коли на власному полі грають невдало, без самовіддачі. Тоді з трибун на адресу футболістів лунають вигуки: «Вівці! Вівці!». Таке унікальне прізвисько, відоме у Львові ще з кінця 1960-х років, не вживають більше ніде в Україні.

***Олександр ПАУК,***
***історик футболу***

## ЛІТЕРАТУРА

**Назаркевич Ю.** Ветеранів «Карпат» вшанували у міськраді [Текст] / Юрій Назаркевич // Високий Замок. – 2013. – 23 груд. – С. 10.

**Назаркевич Ю.** «Червоний» день «зелено-білого» календаря [Текст] / Юрій Назаркевич // Високий Замок. – 2014. – 18 серп. – С. 10.

**Паук О.** Під звуки «Черемшини» [Текст] / О. Паук. – Львів, 2009. – 140 с.

**Пилипчук П.** Карпати від А до Я (1963-2005) [Текст] / П. Пилипчук. – Львів: Галиц. видавн. спілка, 2006. – 154 с.

*20 червня 1988 року*

# З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ НРУ ТА ВІДРОДЖЕННЯ «ПРОСВІТИ» (1988-1991)

**(зі спогадів автора статті)**

***До 30-річчя створення Товариства рідної мови ім. Т. Шевченка***

7 травня 1989 р. у приміщенні Будинку архітектора у Львові (Порохова вежа) відбулись Установчі збори Львівської крайової організації Народного Руху України за перебудову. Для конспірації вони навіть називалися «зборами інтеліґенції». Вели ці збори Ростислав Братунь та Всеволод Іськів, котрий згодом очолив виконавчу структуру організації. Це сталося в результаті майже річної діяльності національно-демократичних сил краю, зокрема й Товариства української мови ім. Т. Шевченка.

На початку 1988 р. в Україні вже діяли нечисленні організації, що постали на ґрунті українського національного відродження – Український культурологічний клуб (Київ), Товариство Лева (Львів), клуб «Рідне слово» (Полтава), Українська асоціація незалежної творчої інтеліґенції (Львів – Київ), поширювалися самвидавчі часописи, проводилися вечори поезії, дискусійні клуби, неофіційні мистецькі заходи, однак ці організації охоплювали невелику кількість активістів. Відчувалася потреба створення масової організації, яка б зацікавила тисячі людей. Взимку 1988 р. потрапило мені на очі коротеньке повідомлення в популярній тоді «Літературній Україні» про те, що директор Інституту мовознавства АН УРСР В. Русанівський запропонував створити Товариство шанувальників рідної мови. Вирішив я підтримати ініціативу академіка. Склав відповідного листа, зібрав під ним кількасот підписів – і надіслав до редакції. 14 квітня 1988 р. «Літературна Україна» надрукувала мого листа разом з іншими матеріалами, які стосувалися проблеми української мови. Я склав коротеньке звернення, додав до нього вирізки з «ЛУ» і розіслав до львівських газет, університету, Спілки письменників та інших громадських організацій, розраховуючи на



підтримку моєї ініціативи, але ніхто не поспішав із відповіддю. Письменник Юрій Винничук порадив не чекати на сторонню допомогу, а самому взятися за організацію Товариства, що й було здійснено протягом травня-червня 1988 р. за допомогою Львівського відділення Фонду культури (Еммануїл Мисько, Ростислав Братунь, Наталя Чавага, Орест Шейка). Відомий письменник Роман Іваничук без довгих церемоній погодився на мою пропозицію очолити організацію, яку ще треба було створити. Установчі збори мали відбутися 13 червня 1988 р. у Будинку культури будівельників на вул. Стефаника. Однак у призначений день директор закладу повідомила, що їй подзвонив секретар міськкому КПРС Адам Мартинюк і заборонив проводити збори. Тим часом під зачиненою брамою Будинку культури зібралося кількасот обурених львів'ян.

Не пам'ятаю хто, здається, що Ярослав Пітко чи Іван Макар, кинули заклик: усім піти до пам'ятника Іванові Франку, де й провести наші збори. Усі погодилися. За якихось десять хвилин ми вже були біля пам'ятника. Постараюсь назвати всіх, хто виступав тоді на мітингу: Ярослав Пітко, Василь Репетило, Роман Крип'якевич, Павло Шеремета, Євген Гринів, Михайло Горинь, Ірина Калинець, Іван Макар, Віталій Процюк, Марія Бабій, Анатолій Косянчук, Назар Новосад, Наталя Дідчук, Ганна Іваницька, Юрій Волощак... Говорили не лише про створення та майбутню діяльність Товариства рідної мови, а й про все, що хвилювало у той час людей. Зібрання обрало раду Товариства рідної мови ім. Т. Шевченка, до якої увійшли: П. Шеремета, В. Репетило, Р. Іваничук, М. Косів, Я. Пітко, Ірина Калинець, А. Косинчук, С. Сокуров, І. Литвин, Є. Гринів, Г. Войтів, О. Бик, Р. Тертула, Р. Крип'якевич, В. Процюк. Мене було обрано головою Товариства до конференції, яку вирішили провести наступного понеділка, 20 червня, в Будинку культури будівельників. Одночасно було створено ініціативну групу, яку очолили Іван Макар та Ірина Калинець. Вони закликали громаду провести наступний мітинг 16 червня на тому ж місці. У четвер, 16 червня 1988 р., біля пам'ятника Іванові Франку відбувся другий, велелюдніший, мітинг, який вели Іван Макар та Ірина Калинець. На мітингу було прийнято

рішення проводити такі всенародні зібрання на цьому ж місці першого четверга кожного місяця. Водночас вирішили створити Демократичний фронт сприяння перебудові. А 20 червня 1988 р. у Будинку культури будівельників у Львові відбулася установча конференція Товариства рідної мови ім. Т. Шевченка. Вона обрала письменника Романа Іваничука головою Товариства рідної мови ім. Т. Шевченка. Заступниками його стали науковий працівник історичного музею у Львові Михайло Косів та інженер-конструктор ВО «Кінескоп» Ігор Мельник (автор цих рядків), відповідальним секретарем – науковий працівник фізико-механічного інституту Юрій Зима. Крім того, до першого складу Ради Товариства також увійшли Марія Байко, Олександра Бик, Ростислав Братунь, Богдан Вовк, Ганна Войтів, Микола Голярчук, Богдан Горинь, Олександра Захарків, Роксоляна Зорівчак, Ігор Кархут, Микола Кацал, Микола Колесса, Ігор Кудин, Іван Литвин, Іван Макар, Микола Петренко, Павло Романюк, Павло Скочій, Василь Репетило, Роман Тертула, Марія Чумарна, Марія Шунь. Головою ревізійної комісії став Всеволод Іськів.

Після виборів 1990 р. шляхи НРУ та ТУМ, а особливо після проголошення Незалежності України, дещо розійшлися. Здавалося, що Товариство української мови ім. Тараса Шевченка мало б вже відійти від політики і займатися культурологічною діяльністю. З'явилася мрія відродити стару галицьку «Просвіту», яка досягла протягом 1868-1939 рр. величезних успіхів у становленні національної свідомості, піднесенні освітнього та кільтурного рівня галичан, їх добробуту. У розвиток цієї ідеї на звітно-виборній конференції у Львові 8 вересня 1990 р. Роман Іваничук запропонував нову назву організації – «Товариство української мови ім. Тараса Шевченка „ПРОСВІТА"». Ця назва означала, що перед нами – справа піднесення рівня української культури. «Просвіта» – це повернення Народних домів, заснування читалень, створення лекторських і концертних груп, читання рефератів з різних галузей, насамперед, у селах, у школах, поміж молоддю. «Просвіта» – це національна школа і національна видавнича справа. «Просвіта» – це контакти з



українством за межами України, це утвердження свого імені у світі... «Просвіта» – це також і політична освіченість, мудрість і мужність. Ці думки підтримало багато інших учасників конференції. Конференція ухвалила: «Відповідно до Статуту Товариства Львівській обласній організації Товариства української мови ім. Т. Шевченка надати назву «Просвіта» і називати її відтепер «Львівська обласна організація Товариства української мови ім. Тараса Шевченка „Просвіта"». Запропонувати республіканській конференції Товариства присвоїти назву „Просвіта" Товариству української мови імені Тараса Шевченка». Цю львівську пропозицію було прийнято на конференції в Києві 29-30 вересня 1990 р. Змінилася не лише назва, було ухвалено новий Статут Товариства, який більше відповідав новим умовам, але, на жаль, його тоді так і не зареєстрували, і всеукраїнська організація жила і далі за Статутом 1989 року.

У грудні 1990 р. з ініціативи керівництва Обласного управління культури Львівський облвиконком прийняв постанову про перетворення культурно-освітніх установ в містах і селах області (клубів, будинків та палаців культури) в Народні доми «Просвіти». Крім того, така реорганізація сприймалася в деяких селах і районах як ліквідація Товариства української мови ім. Т. Шевченка «Просвіта», його «одержавлення», що призвело навіть до самоліквідації багатьох первинних осередків. Важливою віхою на шляху від Товариства української мови до «Просвіти» стала науково-практична конференція «„Просвіта" – історія та сучасні проблеми» (9 лютого 1991 р., Львів). Конференція мала великий розголос не лише в Україні, а й всюди, де лунало рідне слово нашого народу. Товариство намагалося стати «Просвітою», але Правління в Києві не поспішало реєструвати новий Статут, посилаючись на масу об'єктивних причин. Тому львів'яни вирішили створити власний Статут, тим більше, що відносна автономія організації давала для цього юридичну можливість. Редакційна комісія (Ю. Зима, З. Мазурик, Я. Макар, І. Мельник, О. Тимкевич, Р. Керик, І. Василишин) створила проект нового Статуту, який упродовж кількох місяців широко

обговорювався в первинних осередках та на спеціальній конференції 13 квітня 1991 р. І нарешті 15 червня 1991 р. Статут «Львівського Товариства української мови ім. Тараса Шевченка „Просвіта”» (саме так почало називатися Товариство у Львівській області, залишаючись невід’ємною частиною всеукраїнського Товариства) було прийнято звітно-виборною конференцією у Львові. Крім того, конференція виступила у своїй ухвалі за декомунізацію трудових колективів, проти розпалювання міжнаціональних чвар і міжконфесійних конфліктів, проти реанімації тоталітарного режиму та підписання союзного договору. Львівському Товариству української мови ім. Т. Шевченка «Просвіта» (бо ми, маючи власний Статут, зберегли на обласному рівні попередню назву) вдалося відвернути розкол Всеукраїнського Товариства на «ТУМівців» та «просвітян». Остаточно трансформація Товариства української мови ім. Т. Шевченка у Всеукраїнське Товариство «Просвіта» ім. Т. Шевченка було здійнено на його IV з’їзді, який відбувся в Києві 4-5 грудня 1993 р., де було прийнято новий Статут Товариства.

***Ігор МЕЛЬНИК,***
***співорганізатор Товариства рідної мови ім. Т. Шевченка***

**ЛІТЕРАТУРА**

**Іваничук Р.** Благослови, душе моя, Господа… [Текст] / Роман Іваничук. – Львів: Просвіта, 1993. – 271 с.

**Львів напередодні незалежності та в незалежній Україні** [Текст] // Історія Львова. У трьох томах / редкол.: Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. – Львів, 2007. – Т. 3. – С. 405.

**Кені П.** Карнавал революції: Центральна Європа 1989 року [Текст] / Педрик Кені. – Київ, 2006. – 471 с.

**Нарис історії «Просвіти»** [Текст] / Р. Іваничук, Т. Комаринець, І. Мельник, А. Середяк. – Львів; Краків; Париж: Просвіта, 1993. – 232 с.

* * *

**1988 рік. Новітнє відродження України [Текст] : пам’ятка користувачеві до 25-річчя з часу створення Товариства української мови / упоряд. Л. Колодій; ред. Д. Дигас; наук. ред. І. Сварник. – Львів, 2013. – 10 с.**



***7 липня 1988 року***

# ВІЛЬНІ У НЕВІЛЬНІЙ КРАЇНІ

***До 30-річчя з часу заснування у Львові Української Гельсінської спілки***

Масові репресії 1972 р. на деякий час паралізували активність дисидентів. Однак уже в 1974 р. побачили світ 7 та 8 випуски «Українського вісника», у відновленні якого значну роль відіграв Степан Хмара. За кордоном було видано низку книг правозахисників, які не змогли побачити світ в Україні. У 1975 р. уряди 35 держав Європи і Північної Америки, у тому числі і уряд СРСР, підписали Гельсінські угоди, що були покликані закріпити нові відносини в Європі, забезпечити виконання у кожній з цих країн високих принципів демократії, прав людини. Розуміючи, що за умов Радянської України це практично неможливо, у листопаді 1976 р. група правозахисників об’єдналася в Українську групу сприяння виконанню Гельсінських угод в Україні, або Українську Гельсінську групу. На її основі 7 липня 1988 року на 50-тисячному мітингу у Львові було проголошено створення Української Гельсінської спілки (УГС) – легальної загальнонаціональної організації партійного типу. Було прийнято Декларацію принципів (програму) та Статут УГС і обрано голову – Левка Лук’яненка, який тоді перебував на засланні і повернувся в Україну в січні 1989 р. До виконавчого комітету увійшли Микола Горбаль, Михайло Горинь, Євген Пронюк, Степан Хмара, В’ячеслав Чорновіл. У грудні 1989 р. Всеукраїнська координаційна рада УГС кооптувала (додатково обрала) у виконком Комміра Крижанівського, Петра Розумовського та Олеся Шевченка. Спілка конституювалася як федеративне об’єднання самоврядних правозахисних груп і організацій. Друкованим органом УГС став журнал «Український вісник».

Основним напрямом діяльності УГС проголосила захист національних прав, права націй на самовизначення. Спілка виступала за перетворення СРСР на конфедерацію незалежних держав, передачу влади від КПРС демократично обраним Радам народних депутатів. Згідно з програмою УГС, політичні права громадян мали гарантуватися демократією з багатопартійною системою, а економічні – ринковою економікою. На селі заохочувався вихід селян з колгоспів із землею та спадкове користування нею. УГС виступала за надання українській мові статусу державної.

Зокрема в Декларації зазначалося:

*– сприяти ознайомленню широких кіл української громадськості з Декларацією прав людини;*

*– виходячи з переконань, що мир між народами не можна забезпечити без вільних контактів поміж людьми, а також без вільного обміну інформацією та ідеями, активно сприяти виконанню статей Прикінцевого Акта з питань безпеки і співпраці в Європі;*

*– домагатися, щоб на всіх міжнародних нарадах, де мають обговорюватися підсумки виконання Гельсінських угод, Україна, як суверенна європейська держава і член ООН, була представлена окремою делегацією;*

*– з метою вільного обміну інформацією та ідеями домагатися акредитування в Україні представників зарубіжної преси.*

Окрім Києва, прес-центри УГС було створено у Москві та Львові. Закордонне представництво Української гельсінської групи перетворене у ЗП УГС, яке очолив Микола Руденко (емігрував до США в грудні 1987 р.) і до якого входили Леонід Плющ та Надія Світлична. Представництва УГС були засновані у Прибалтиці й Москві.

Поступово УГС перетворилася у вагому політичну силу. Члени Спілки брали активну участь у демократизації суспільства, створенні та організації діяльності неформальних об'єднань (Товариство української мови ім. Т. Шевченка, «Меморіал», Народний рух України, Всеукраїнське товариство репресованих), у формуванні



незалежної преси, проведенні мітингів та робітничих страйків, легалізації УГКЦ. У вересні 1989 р. основна програмна вимога УГС щодо конфедеративного об'єднання незалежних держав була замінена тезою про необхідність виходу України зі складу СРСР. У березні 1990 р. під час виборів 12 членів організації стали народними депутатами України, чимало – депутатами місцевих Рад.

У сфері міжнародних стосунків УГС брала участь у проведенні нарад представників національно-демократичних рухів народів СРСР, у роботі з'їздів, конференцій дружніх партій, об'єднань, спілок; розширила контакти з опозицією Польщі, демократичними інституціями західних держав. У квітні 1990 р. УГС налічувала 2300 членів і мала свої філії та осередки в усіх областях України. Відіграючи роль політичної партії, УГС фактично започаткувала політичний плюралізм та багатопартійність в Україні. 29-30 квітня 1990 р. у Києві відбувся установчий з'їзд, який на базі УГС утворив Українську республіканську партію.

## ЛІТЕРАТУРА

**Зінкевич О.** Вона унікальна – УГГ. У листопаді цього року відзначаємо 40-річчя створення Української Гельсінської Групи [Текст] / Осип Зінкевич // Літ. Україна. – 2016. – 10 листоп. – С. 10.

**Лук'янчук Г.** Дух нескореного народу [Текст] / Георгій Лук'янчук // Укр. слово. – 2016. – 16 листоп. – С. 5.

**Нікітін В.** Вони повстали першими [Текст] / Віктор Нікітін // Голос України. – 2016. – 8 листоп. – С. 11.

**Овсієнко В.** Вільні у невільній країні [Текст] / Василь Овсієнко // Літ. Україна. – 2016. – 3 листоп. – С. 1, 8, 9.

*18 жовтня 1918 року*

# ВИТОКИ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ

***До 100-річчя (1918) створення у Львові Української Національної Ради, яка проголосила Західно-Українську Народну Республіку***

Внаслідок поразки у Першій світовій війні австро-угорська державність зазнала глибокої кризи. За таких умов 18-19 жовтня 1918 р. у Львові відбулися представницькі збори українських послів до австрійського рейхстагу та крайових сеймів Східної Галичини і Буковини, греко-католицького єпископату, делегатів українських партій (національно-демократичної, радикальної, християнсько-суспільної та соціал-демократичної) і посланців академічної молоді – загалом близько 500 осіб. На зборах обрали представницький орган – Українську Національну Раду (УНРада) і ухвалили її статут. Очолив УНРаду голова української парламентської репрезентації в австрійському парламенті адвокат Євген Петрушевич.

У своєму першому маніфесті від 19 жовтня 1918 р. УНРада проголосила намір реалізувати право західних українців на самовизначення і створення Української держави на українських етнічних землях Австро-Угорської імперії – Східній Галичині, Північній Буковині та Закарпатті. Водночас Рада закликала національні меншини краю делегувати до її складу своїх представників. У майбутній конституції Української держави мало бути гарантоване загальне, рівне, таємне і пряме виборче право з пропорційним представництвом, а також право національно-культурної автономії для нацменшин. Утворена конституанта виконувала представницькі функції українського населення в Австро-Угорщині, плануючи мирним способом на основі цісарського маніфесту від 16 жовтня 1918 р. про федерацію перебрати владу на українських землях.

Згодом були створені три делегації УНРади: виконавча (тимчасовий уряд) під головуванням Є. Петрушевича у Відні, делегація для вирішення справ Галичини і Закарпаття у Львові



(голова – Кость Левицький) і буковинська в Чернівцях (голова – О. Попович). 25 жовтня 1918 р. українська делегація у Відні офіційно повідомила про створення УНРади, репрезентувала її державну програму голові цісарського уряду Гусареку й безуспішно домагалася від нього легітимної передачі влади в Галичині. Наступного дня Є. Петрушевич від імені УНРади вислав ноту до президента США Вудро Вільсона, в якій повідомив про створення Української держави і просив підтримки Австро-Угорщини у вирішенні українського питання.

Внаслідок листопадового повстання 1918 р. у Львові влада у Східній Галичині та Північній Буковині перейшла до УНРади, яка 9 листопада утворила виконавчий орган – Раду державних секретарів (Державний секретаріат), який очолив К. Левицький. Наступного дня УНРада доручила уряду здійснити необхідні заходи для об'єднання всіх українських земель в одну державу. 13 листопада був прийнятий Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії, який проголошував створення Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Українська Національна Рада стала її вищим законодавчим органом. У листопаді-грудні 1918 р. УНРаду поповнили представники від повітів та великих міст, внаслідок чого її склад збільшився до 150 осіб. Були створені дев'ять комісій: земельна, військова, законодавча, технічної відбудови, фінансова, шкільна, закордонних справ, суспільної опіки, комунікацій, адміністративна.

Серед найважливіших законодавчих актів західноукраїнського парламенту були Тимчасовий закон про адміністрацію ЗУНР, про основи шкільництва, про використання мови у державних установах, закон про громадянство, земельний закон, закон про вибори. 3 січня 1919 р. на своїй історичній сесії у Станіславові УНРада прийняла ухвалу про злуку ЗУНР та УНР в одну державу. 22 січня 1919 р. делегація ЗУНР – 36 осіб – взяла участь в урочистому проголошенні Акта Злуки у Києві.

У зв'язку з військовою поразкою Української Галицької армії (УГА) на фронтах проти поляків та румунів, 9 червня 1919 р. УНРада передала свої конституційні повноваження президенту (диктатору)

Є. Петрушевичу, надавши йому право на військову та цивільну владу до моменту відкликання. Після окупації Галичини польськими військами окремі делегації УНРади засідали у Відні та Львові до 1923 року.

### ЛІТЕРАТУРА


**Документи і матеріяли** до сучасної ситуації в Українській Національній Раді [Текст] / ред. М. Добрянський. – Мюнхен, 1969. – 112 с.

**Литвин М.** Історія ЗУНР [Текст] / М. Литвин, К. Науменко. – Львів, 1995. – 361 с.

**Львів у Західно-Українській Народній республіці.** Бої за Львів у 1918-1919, 1920 роках. Столиця ЗУНР. Напередодні Листопадової революції [Текст] : [про створення Української Національної Ради] // Історія Львова. – 2007. – Т. 3. – С. 10-11.

**Розпад Австро-Угорської імперії.** Створення Української Національної Ради [Текст] // Нариси історії Української революції 1917-1921 років. – Київ, 2012. – Кн. 2. – С. 129-168.

**Утворення ЗУНР** [Текст] : [про створення Української Національної Ради] // Державність України (1917-1920) / В. Кондратюк. – Львів, 1992. – С. 63-68.


* * *


**Західна Україна: боротьба за соборність [Текст] : метод.-бібліог. посіб. до 85-их роковин проголошення ЗУНР / упоряд.: І. Лешнівська, О. Шматько, Л. Рудик; ред. О. Ковалюк; наук. ред. І. Лешнівська; наук. консультант І. Головацький. – Львів: Ліга-Прес, 2004. – 107 с.: іл. – (Поборники державності України).**

**З когорти тих, які ярмо скидали [Текст] : посібник до 150-річчя від дня народження Є. Петрушевича / упоряд.: І. Зінченко, О. Григорчук; ред. М. Лісецька; наук. ред. І. Сварник. – Львів, 2013. – 50 с. – (Поборники державності України).**

**На шляху до себе: історія становлення української національної свідомості [Текст] : метод. рек. бібл. працівникам з проведення історичних діалогів / уклад. І. Лешнівська; ред. Л. Терещенко. – Львів, 1998. – 9 с. – Зі змісту: *[За справу галицько-української державності (до 135-х роковин з дня народження президента ЗУНР Є. Петрушевича: вечір-портрет)]*. – С. 5-6; *[Предтеча української державності: до 80-х роковин проголошення ЗУНР: зустріч за круглим столом]*. – С. 7-9.**




***7 грудня 1868 року***

# ЗІ СЛОВОМ ШЕВЧЕНКА ПІВТОРА СТОЛІТТЯ

***До 150-річчя з часу заснування у Львові культурно-просвітницького товариства «Просвіта»***

Товариство «Просвіта» виникло на противагу антиукраїнським течіям у культурному житті: колонізаторській, підтримуваній цісарською владою, – з одного боку, і москвофільській, – з іншого. Галицькі москвофіли, що займали тоді панівне становище у Львові, вороже сприйняли ідею створення товариства.

Для опрацювання статуту у березні 1868 року з представників академічної молоді був створений комітет. До нього ввійшли Корнило Сушкевич, Михайло Коссак, професор Академічної гімназії Павлин Свєнціцький та ін. 2 вересня міністерство освіти дало дозвіл на заснування «Просвіти». Конституційний комітет з організації перших загальних зборів очолив професор Академічної гімназії Анатоль Вахнянин. До комітету ввійшли також Корнило Сушкевич, Юліян Романчук, Олександр Огоновський, Олександр Борковський, Михайло Коссак, Омелян Партицький, Андрій Січинський та ін.

8 грудня в зал Міської стрільниці, що знаходився на вулиці Курковій (нині – вул. Лисенка) у Львові, прибуло 65 представників, лише один із них, отець Йосип Заячківський, не був львів'янином. Зі вступним словом виступив Анатоль Вахнянин, який окреслив мету створення Товариства: єдність українського народу від Карпат до Кубані та його окремішність від народів польського та російського. Тобто повернення до ідей, декларованих Головною Руською Радою 1848 р. і виголошених Собором Руських Вчених, але відкинутих тодішніми москвофілами. Головою новоствореного Товариства збори обрали Анатоля Вахнянина, його заступником – Володимира Ганкевича. Вирішили створити українську бібліотеку з читальнею і

щорічно видавати календар для народу. Загальні збори «Просвіти» отримали привітання від українських народовських громад Бережан, Тернополя, Перемишля, Станіславова і Чернівців, від студентських товариств «Січ» і «Основа» у Відні.

Товариство працювало у складних умовах. Воно не мало приміщення, а тому наради і засідання проводили вдома у К. Сушкевича або А. Вахнянина. Почалися нападки як намісництва і старостів, так і русофільського «Слова». Однак просвітня робота набирала сили. За два роки, до других загальних зборів, які відбулися 26 травня 1870 року, було засновано три нові філії «Просвіти», організовано читальні, з'явився друкований орган «Письмо з „Просвіти"», а з 1880 року під редакцією Володимира Барвінського почала виходити народовська політична газета «Діло». Широка популярність товариства змусила галицький сейм надати йому 1000 срібних «запомоги», яку згодом було збільшено на 50 відсотків.

30 листопада 1880 року з ініціативи В. Барвінського у Львові скликали перше українське народне віче, учасники якого вимагали від австрійської влади поліпшення державно-економічного становища галицьких українців, надання їм політичних, економічних, культурних прав. Загострення політичної боротьби могло мати для «Просвіти» непередбачувані наслідки. Тому Омелян Огоновський, Юліан Романчук, Олександр Огоновський, Олександр Стефанович, Іван Белей, Кость Левицький та ін. вирішили створити окреме перше українське політичне товариство «Народна Рада», яке б співпрацювало з «Просвітою». У 1884 році було засновано ремісниче товариство «Зоря», яке очолив один з керівників «Просвіти» Василь Нагірний. За ухвалою загальних зборів товариства, які відбулися 25 березня 1891 року, читальні «Просвіти» почали вести курси для неписьменних, проводили «відчити», вечорниці, ставили п'єси, а крім того, створювали рільничо-господарські та промислові спілки, позичкові й ощадні каси.

Своє 25-річчя «Просвіта» відзначила дуже урочисто. Разом з іншими українськими товариствами вона організувала перевезення з Новосілок-Міських на Личаківське кладовище останків Маркіяна



Шашкевича. Іван Белей підготував коротку «Історію Просвіти». Великим досягненням була купівля у 1895 році власного будинку. Для цього надійшли пожертвування не тільки з Галичини, а й з Наддніпрянщини. Кияни передали через професора Михайла Грушевського 1500 ринських.

31 січня 1896 року головою Товариства було обрано професора Юліана Романчука. Ці обов'язки він виконував цілих десять років. За цей час швидкого розвитку набув кооперативний рух, який покликав до життя «Краєвий Союз Кредитовий» (1898) і нове товариство – «Краєвий Союз Ревізійний» (1904). Члени «Просвіти» провели маніфестації з нагоди 50-річчя скасування панщини і 100-річчя «Енеїди».

На зламі двох століть значно активізувалося політичне життя, в якому члени «Просвіти» були завжди попереду. Саме в 1899 році більшість народовців організувалася в Національно-демократичну партію на чолі з Юліаном Романчуком і Костем Левицьким. Галицька інтеліґенція почала долати консерватизм. Замість самоназви «русин» поширилася назва «українець». У популярних виданнях «Просвіти» було запроваджено фонетичний правопис. Діяльність товариства щиро підтримувало духовенство, зокрема тодішній станіславівський єпископ Андрей Шептицький.

З 1906 року «Просвіту» очолювали доктор Євген Олесницький та Петро Огоновський, з 1910 і до 1922 року – судовий радник Іван Кивелюк. За головування останнього «Просвіта», попри тяжке воєнне лихоліття, досягла небачених висот. П'ятий статут «Просвіти» (1913) поставив завдання широкої культурно-освітньої роботи, яка передбачала діяльність народного театру і кінотеатру, проведення народних свят, з'їздів і краєзнавчих походів, організацію книгозбірень, народних музеїв, публічних читалень, книгарень, друкарень та інших підприємств, різних курсів і шкіл (народних, середніх, вищих, господарських, промислових, торговельних), ведення зразкових господарств, садів тощо.

З 1906 до 1912 року товариство організувало 15 кооперативних курсів, сприяло розвитку шкіл: сільськогосподарської – в Милуванні, господарської – в Угерцях Винявських, торговельної – у Львові (1911). До 1912 року «Просвіта» видала 445 назв книжок загальним накладом 3115295 пр., мала 2944 читальні, 504 читальняні доми, 197035 членів, 2364 бібліотеки, кілька сотень аматорських гуртків, хорів, кільканадцять духових оркестрів. Кожен член товариства отримував на рік кілька книжок. У 1912 році при читальнях існувало 540 крамниць, 236 позичкових кас. На кінець 1913 року «Просвіта» мала 77 філій і 2648 читалень. Масово почали створюватися бібліотеки. У віддалені місцевості книжки надходили безкоштовно.

До важливих здобутків «Просвіти» належало відзначення ювілейних річниць – 100-річчя від дня народження Маркіяна Шашкевича, 50-річчя «Руської Бесіди», 40-річчя письменницької діяльності Івана Франка. 13 грудня 1913 року «Просвіта» взяла участь у події надзвичайної ваги: митрополит Андрей Шептицький передав громадськості Львова заснований ним Національний музей. При цьому «Просвіта» подарувала музеєві цінні пам'ятки зі свого архіву. Кілька місяців тривали ювілейні Шевченківські урочистості. До речі, читальні та філії, засновані 1914 року, носили ім'я Тараса Шевченка. У масову маніфестацію перетворився «Краєвий Шевченківський здвиг» українських руханкових, пожежних і стрілецьких організацій, що відбувся в грудні 1914 року. Свою майстерність показали згуртовані в «Соколах», «Січах» та «Стрілецьких куренях» галицькі юнаки.

Російська окупація Львова (1914) завдала значної шкоди «Просвіті»: було знищено бібліотеки, читальні, репресовано активних діячів. Деякі очільники товариства були змушені виїхати за межі Галичини. Та все ж у 1918 році, коли Україна отримала шанс на державну незалежність, діяльність товариства активізувалась. «Просвіта» допомогла сформувати міністерство освіти ЗУНР.

Та новий окупант – польська влада – розпочав свої переслідування: було заарештовано голову товариства Івана Кивелюка і вивезено до табору інтернованих осіб біля Кракова.



Початок 1920 року ознаменувався пожвавленням просвітянського життя. Щоб піднести народний дух, у грудні було проведено «Свято Просвіти», через два місяці відзначено 60-річчя з дня смерті Тараса Шевченка, під час якого було створено видавничий фонд «Учітеся, брати мої!». Для збирання матеріалів про історію визвольної боротьби головний виділ створив окреме видавництво – «Червона Калина». У п'ятиріччя смерті Івана Франка тлінні останки великого поета були перевезені на нове місце поховання і було оголошено конкурс на проект надмогильного пам'ятника.

Про розмах організаційної роботи в «Просвіті» свідчили такі факти: за п'ять повоєнних років число філій зросло до 96, а читалень – до 2934, що перевищило передвоєнні відомості відповідно на 9 і 65 одиниць. Організаційні успіхи затьмарювали великі борги, які не давали можливості просвітянам розгорнути діяльність на повну силу. Після смерті професора Михайла Галущинського десятим головою «Просвіти» був обраний Іван Брик. Товариство працювало далі, переборюючи труднощі.

У 1928-му році, своєму ювілейному році, «Просвіта» мала на землях окупованої Польщею Галичини 2934 читальні і 12508 членів. Розпочатий польською владою на зламі 20-30-х років брутальний наступ на українську культуру призвів до сумних наслідків: значно скоротилося число читалень і членів «Просвіти». Проте товариство не здалось і вже з 1934 року почали відновлюватися і відкриватися нові читальні. За редакцією професора Василя Сімовича виходив ілюстрований науково-популярний місячник «Життя і знання». Видавалися книжки фонду «Учітеся, брати мої!», новорічні календарі. Просвітяни організовували конференції та перевишкіл бібліотекарів і керівників гуртків самоосвіти й аматорських театрів. У 1936 році «Просвіта» мала 83 філії, 3210 читалень, 1207 домівок, 3209 бібліотек з фондом 688186 примірників, 2185 театральних гуртків, 1115 хорів, 138 оркестрів, 550 гуртків самоосвіти, 86 курсів для неписьменних і 262 гуртки просвітянської молоді. У наступні два роки справи були ще кращими. Лише активних членів «Просвіти» налічувалося близько півмільйона!

22 травня 1938 року з нагоди 70-річчя заснування «Просвіти» відбулося богослужіння, яке відправив єпископ Микита Будка. Андрей Шептицький освятив новий біло-золотистий прапор товариства з написом: «У силі духа – перемога народу!». Його вигаптували жінки з кооперативу домашнього промислу «Народне мистецтво» за проектом Святослава Гординського.

А за рік кремлівські окупанти знищили у центральному будинку Товариства (площа Ринок, 10) його архів, цінні історичні документи і рукописи, друковану продукцію. Так вони вчинили з осередками «Просвіти» і в інших містах і селах. Не дозволили відновити роботу «Просвіти» і гітлерівські окупанти. Відтоді товариство «Просвіта» існувало лише за межами України, де українські емігранти відсвяткували його 100-річний ювілей.

Відновлення товариства в Україні наприкінці 80-х років минулого століття відбувалося в умовах шаленого тиску комуністичної номенклатури. 17 грудня 1988 року в Києві був створений організаційний комітет для скликання установчої конференції Товариства української мови, який очолив Дмитро Павличко. Через два місяці був підготовлений статут, і 11-12 лютого 1989 року в Республіканському будинку кіно відбулась установча конференція Товариства української мови ім. Т. Г. Шевченка, першого легального форуму незалежної громадської організації у Києві. Було прийнято статут і обрано керівні органи. Головою став Дмитро Павличко.

Досвід товариства прислужився справі самоусвідомлення, самоідентифікації українців: воно брало найактивнішу участь у всіх загальнополітичних заходах, не випускало з поля зору проблему зміцнення позицій української мови як державної, розпочало активну видавничу роботу, зокрема почала виходити газета «Слово». У цей період чисельність організації сягала півмільйона осіб.

29-30 вересня 1990 року відбулася ІІ конференція Товариства української мови імені Тараса Шевченка в Києві. Змінено статут, на



альтернативній основі головою Товариства було обрано народного депутата України Павла Мовчана.

***На ІІІ позачерговій конференції (12 жовтня 1991 р.) Товариство української мови імені Тараса Шевченка було реорганізоване у Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.*** Частина регіональних товариств української мови, які не увійшли до «Просвіти», зокрема Сходу і Півдня України, утворили Асоціацію товариств української мови. До речі, з лона Товариства української мови та «Просвіти» виокремилась більшість новітніх організацій і партій.

1993 року відбувся IV з'їзд Всеукраїнського товариства «Просвіта» та ювілейне засідання, присвячене 125-річчю «Просвіти» в Україні. Народного депутата України Павла Мовчана було переобрано головою. З'їзд окреслив актуальні проблеми українського відродження і розбудови держави. Особливу увагу було звернено на майбутні вибори до Верховної Ради України. Просвітяни продовжували висвітлювати замовчувані раніше сторінки трагічної історії, відроджувати українську національну культуру через видавничу, лекційно-просвітницьку діяльність, визначили як пріоритетну економічну просвіту народу.

Просвітяни взяли активну участь у конституційному процесі, який завершився ухваленням 28 червня 1996 року Конституції – Основного Закону України – та проголошенням статтею 10 української мови державною. Великий резонанс в українському суспільстві викликала організована Товариством серія «круглих столів» за участю урядових структур щодо активного впровадження цієї статті в усі сфери суспільного життя. Сесія Головної ради «Просвіти» 17 червня 2015 року прийняла звернення до Президента України такого змісту: *«…„державність" української мови в Українській державі реально є декларативною; без розв'язання фундаментальних питань гуманітарної політики (мова, культура, історія), які формують національну ідентичність, ми, як народ і держава, не відбудемося; нинішня криза, яка призвела до втрати*

*частини української території, – через відсутність належної україноцентричної гуманітарної політики у сферах освіти, інформаційній та мовно-культурній».*

18 листопада 2017 р. у Києві відбувся черговий, X з'їзд ГО «Всеукраїнське товариство „Просвіта“ ім. Т. Г. Шевченка». Головою знову обрано Павла Мовчана, заступниками – Георгія Філіпчука, Ярослава Пітка і Миколу Кульчинського. У центральне правління увійшли Петро Вольвач, Юрій Гандзюк, Любов Голота, Ярема Гоян, Іван Заєць, Василь Клічак, Леонід Мужук, Микола Нестерчук, Олександр Пономарів, Кирило Стеценко, Микола Тимошик.

***Марія ГЕМА,***
***провідний бібліотекар науково-бібліографічного відділу ЛОУНБ***

**ЛІТЕРАТУРА**

**Ковба Ж.** «Просвіта» – світло, знання, добро і воля українського народу [Текст] / Ж. Ковба. – Дрогобич, 1993. – 126 с.

**Малюта О.** Львівське товариство «Просвіта» [Текст] / О. Малюта // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Київ, 2009. – Т. 6. – С. 350.

**Малюта О.** «Просвіти» і Українська Державність (друга половина XIX – перша половина XX ст.) [Текст] / О. Малюта. – Київ, 2008. – 840 с.

* * *

**Про відзначення закладами культури і мистецтва Львівщини 125-річчя з часу заснування товариства «Просвіта» [Текст] : огляд. довідка / підгот. В. Деменєва; ред. Л. Терещенко. – Львів, 1994. – 8 с.**

**«Просвіта»: досвід і проблеми [Текст] : огляд. довідка / підгот. Л. Єпік; ред. С. Герман. – Львів, 1991. – 11 с.**



***20-29 грудня 1253 року***

# ЯК УКРАЇНЕЦЬ СТАВ КОРОЛЕМ

***До 765-річчя з часу коронування князя Галицького ДАНИЛА (1201-1264)***

У грудні 1253 року посланець Папи Римського Інокентія IV легат Опізо прибув до Дорогочина над Бугом — міста на західній околиці Галицько-Волинського князівства. Дорогою абат оприлюднив папську буллу, яка закликала володарів Чехії, Моравії, Сербії, Помор'я та Пруссії до хрестового походу під проводом князя Данила проти монголів.

Опізо привіз Данилові королівські клейноди: корону (оздоблену знизу двома рядами перлів, коштовними і напівкоштовними каменями; основа – цілком із золота), скіпетр і державу. Упродовж попередніх п'яти років Данило двічі відмовлявся коронуватися. Уперше через те, що посольство з короною застало його не в Галицько-Волинській державі – він тоді саме прибув до Кракова. Удруге через те, що папа надіслав корону, не оголосивши хрестового

походу проти монголів. «Що мені вінець, коли татари лютують!» – обурився тоді.

Утретє Данило спочатку теж відмовлявся, та врешті поступився проханням своєї матері княгині Анни та польських князів Сомовита й Болеслава Сором'язливого – його союзників у щойно розпочатому поході на ятвягів. Коронація відбулася у двадцятих числах грудня у дорогочинському храмі Пресвятої Богородиці. Опису коронації в літописах немає. Але, очевидно, церемонія була пишною: на неї прибули європейські володарі, зокрема ті, з якими Данило мав іти у хрестовий похід. Формально Данило отримав печатку з написом «Рекс Русіє», що означало «Король Русі». Цей статус підтверджував, що Галицько-Волинська держава – модерна та європейська.

Князеві на той час було 52 роки. Його держава простягалася від Бугу до Дніпра й була чи не найбільшою в Європі. Після смерті австрійсько-штирського герцога Фридриха II претенденти на його спадщину зібралися в місті Пожг (нині – словацька столиця Братислава). Серед володарів Центральної Європи був і галицько-волинський князь, син якого Роман був одружений з Гертрудою, донькою покійного герцога.

*«Сам же Данило їхав обіч короля, за звичаєм руським,* – зазначав літописець, – *а кінь під ним був диву подібен, і сідло позолочене, і стріли та шабля золотом оздоблені й іншими прикрасами, що аж дивно, а жупан із золототканого єдвабу грецького та широким золотим мереживом обшитий, і чоботи зелені козлові, обшиті золотом».*

Князівський титул передавався від батька до сина, натомість королем князя мав визнати Папа Римський. Тільки отримавши від нього корону, галицько-волинський правитель ставав повноправним європейським монархом. Король не міг бути нічиїм васалом, а в разі нападу на його державу інші королі мали надати йому військову допомогу. Саме її й потребував Данило в обороні від монголів.



Уперше він зіткнувся з ними 22-річним – у битві на Калці, де був поранений у груди. А наприкінці 1245 року, не маючи сил для війни зі степовиками, Данило змушений був поїхати до столиці Золотої Орди міста Сарая по ярлик на княжіння, кланятися ханові Батию й пити кумис у його шатрі. Данило отримав статус ханського васала: він не мав платити орді данину, лише мусив висилати своє військо для монгольських походів.

Повернувшись із Сарая, Данило почав листуватися з папою Інокентієм IV про організацію хрестового походу проти монголів. У семи посланнях-відповідях папа називає його «найсвітлішим королем Русі», пропонує свою опіку, спільну боротьбу проти монголів та об'єднання Київської митрополії з Римською церквою. На переговори з папою князь відправляє до Ліона делегацію на чолі з ігуменом Григорієм. Потім Інокентій IV знову висилає Данилові кілька листів, в яких визнає його законним правителем Русі, а згодом видає і згадану буллу про хрестовий похід проти монголів.

Однак після коронації Данила володарі Центральної Європи не підтримали його в боротьбі з монголами. Вони сподівалися, що орда не дійде до їхніх держав. Данило воював самотужки: перебудував замки та фортеці, реорганізував військо, за західноєвропейським зразком одягнувши важку кінноту в лати. Попри поразки, він зміг відстояти свою державу. Літописець зазначав: *«Сей же король Данило був князем добрим, хоробрим і мудрим, який спорудив городи многі, і церкви поставив, і оздобив їх різноманітними прикрасами».*

Корону Данила носили і деякі його нащадки, тож упродовж століття після його смерті правителів Галицько-Волинської держави сусіди називали королями Русі. Онук Данила Юрій I Львович – «король Русі, князь Волині» – на своїй печатці був зображений на троні, увінчаний короною й зі скіпетром у правій руці. По колу йшов напис латиною: «Печатка володаря Георгія, короля Русі». Його сини Андрій та Лев королівського титулу не успадкували. Вони спільно правили Галицько-Волинською державою. Лев титулувався «dux

Galiciae» («князь Галичини»), а Андрій – «dux Ladimirae» («князь Лодомерії», тобто Володимирії – за містом Володимиром, тодішньою столицею Волині).

Онук короля Юрія I, син мазовецького князя Тройдена II Болеслав народився в Польщі й був охрещений у католицькій вірі, але дорослим перейшов на православ'я та прийняв ім'я Юрій II. Запрошений волинськими боярами на княжіння, він правив Галицько-Волинською державою впродовж 16 років, титулуючись «королем Малої Русі». Боярська опозиція закидала Юрієві-Болеславу запобігання перед міщанами, покровительство переселенцям з німецьких і чеських міст та потурання католицькій церкві. Урешті-решт бояри-змовники отруїли короля у Володимирі. Через два тижні після його смерті польський король Казимир III Великий захопив Львів, однак через опір городян не зміг його втримати. Відступаючи з міста, Казимир вивіз скарбницю з клейнодами королів Русі. Зокрема, дві діадеми і два золотих хрести, а також королівський престол, прикрашений золотом і коштовними каменями. Через дев'ять років Казимир остаточно приєднав Галичину до Польського королівства. Але ще впродовж століття Руське королівство зберігало автономний статус. Його жителі судилися за своїм «руським правом», у Львові карбували власну монету – срібний «львівський квартник» (півгріш) із зображенням лева – герба Галичини – та написом латиною «монета руська».

Після першого поділу Польщі 1772 року до Австрійської імперії відійшли воєводство Руське й частини Волинського та Подільського воєводств. На цих землях віденський уряд утворив коронний край з центром у Львові. Нова провінція імперії, що нібито була продовженням держави короля Данила, отримала назву Королівство Галичини й Лодомерії. Доля корони короля Данила заплутана. У 1340 році, коли король Казимир захопив Львів, то вивіз з міста й дві корони – одна з них належала Данилові, друга – його онукам Андрієві та Юрію. Спочатку вона була у Кракові, потім зберігалася у греко-



католицькому кафедральному соборі святого Івана Хрестителя у Перемишлі й була перероблена на митру місцевого єпископа. Відступаючи, 1915-го року російська армія вивезла її звідти до Москви. 1922-го завдяки зусиллям українського каноніка Гриника і втручанню Ліги Націй корону повернули до Перемишля. З початком Другої світової війни єпископ Перемиський Йосафат Коциловський розпорядився зняти з митри золото й діаманти та закопати їх у підвалі єпископського будинку.

Можна лише гадати, де нині корона короля Данила – у Варшаві, Москві, Ватикані чи США? А можливо, вона взагалі вже й не існує.

## ЛІТЕРАТУРА

**Бадяк В.** Вінець королівства, Корона Данила Галицького: відома, загадкова, міфічна [Текст] / В. Бадяк, І. Максимович. – Тернопіль: Лілея, 2003. – 64 с.

**Головко О.** Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя [Текст] / О. Головко. – Київ: Стилос, 2006. – 574 с.

**Дашкевич Я.** Король Данило Романович [Текст] / Ярослав Дашкевич // Постаті: нариси про діячів історії, політики, культури / упоряд.: М. Капраль, Г. Сварник, І. Скочиляс; Львів. від-ня ІУАД ім. М. С. Грушевського НАНУ. – 2-е вид., виправл. й доповн. – Львів, 2007. – С. 31-61.

**Пастух Р.** Корона Данила Галицького [Текст] : вибрані статті, нариси, інтерв'ю, рецензії, есеї / Р. Пастух. – Дрогобич, 2005. – 636 с.

**Сварник І.** Як українець королем став [Текст] : розмова з львівським істориком Іваном Сварником / вела Олена Ковальська // Експрес. – 2013. – 10 жовт. – С. 7.

*1883 рік*

# МІСЦЕ ПАМ'ЯТІ, МІСЦЕ СКОРБОТИ

***До 135-річчя з часу заснування Янівського кладовища у Львові***

На околиці історичної місцевості – Клепарова у 1883 році було засноване кладовище для західної частини Львова. Протягом своєї історії Янівське кладовище розширювало свої межі вздовж вулиці Шевченка (колишньої Янівської), займаючи пустирі, які відділяли його від єврейського цвинтаря, який знаходився в кінці вулиці Золотої, поки врешті обидва некрополі не злилися в один. Частково через це, а частково через віддаленість від центральної частини міста спочатку кладовище не користувалося великою популярністю, а слугувало місцем поховання для найбідніших верств населення Львова.

Першим видатним львів'янином, похованим на ньому, був латинський архієпископ Юзеф Більчевський, який заповів поховати себе поміж бідними людьми.

Янівське кладовище прийняло на вічний спочинок таких видатних українців, як активну діячку УВО Ольгу Басараб, замордовану польськими шовіністами; членів ОУН Василя Біласа і



Дмитра Данилишина, страчених за напад на пошту у Городку; громадсько-політичного діяча, прем'єра ЗУНР Костя Левицького; художника Модеста Сосенка; поета Богдана-Ігоря Антонича та ін.

Тут поховані вояки Першої світової війни, польсько-української війни 1918-1919 років та польсько-більшовицької війни 1920 року. Сюди також перенесли останки 226 солдат Першої кінної армії, які загинули під час наступу армії Будьонного на Львів. Є також окремі поховання вояків армії Врангеля, Денікіна, Балаховича, що померли на еміграції. В липні 1939 року був відкритий невеликий меморіал польським солдатам, які загинули у 1918-1920 роках. Але він був знищений на поч. 1970-х років, а його територію було віддано під нові цивільні поховання. Вціліла лише пам'ятна таблиця. Сьогодні тут стоїть польовий пам'ятник-вівтар у вигляді високого хреста з чорного мармуру, вкомпонованого в бетонну стелу. Поруч збереглося декілька військових могил. Протягом німецької окупації частина Янівського кладовища, яка прилягала до вулиці Шевченка, використовувалася під поховання гітлерівських солдат. У 1941 році тут було закладено окреме кладовище для словаків, проте воно не збереглося через руйнацію у 1970-х роках. До наших днів від нього збереглася лише стела з напівзатертим написом. 42-ге і 43-тє поля призначалися для поховання військовослужбовців львівського гарнізону, на 35-му полі поховані вояки королівської угорської армії, які померли у Львові у 1941-1944 рр. На місці цих поховань коштом товариства культури львівських угорців та Військово-історичного інституту і музею Міністерства оборони Угорської республіки у 2009 році було встановлено пам'ятний знак.

На 38-му полі постав моріал Українським січовим стрільцям, полеглим у листопадових боях 1918 року, і воїнам УГА – на великому чотирикутнику 648 могил. У 1934 році за проектом Петра Холодного і Левка Лепкого встановили надгробки з бетону з військовим хрестом. Радянська влада в руслі тотального знищення історичної пам'яті підкорених народів провадила державну політику плюндрування кладовищ, насамперед військових поховань «ворожих» армій. У 1971 році за дорученням Львівського

облвиконкому бульдозерами зрівняли з землею стрілецькі могили, понищили хрести та викопали людські останки, кам'яними плитами і хрестами з могил мостили вулиці. Ентузіастам все ж вдалося врятувати могили Мирона Тарнавського та Костя Левицького. Хоча згодом пам'ятники на їхніх могилах нищили ще кілька разів. *«Те, що коїться на Янівському цвинтарі у Львові, майже в центрі Європи,* – писав у серпні 1971 року В'ячеслав Чорновіл у своєму листі до голови президії Верховної ради УРСР та інших можновладців, – *може вимірюватися хіба азіатськими середньовічними мірками… Невже дійдемо до того, що вводитимемо стан облоги на кладовищах?»*.

Натомість радянська влада ще у 50-х роках упорядкувала меморіал львівських робітників, які загинули у сутичці з польського поліцією в 1936 році під час похорону безробітного Владислава Козака, та могилу комуніста Нафталі Ботвіна, страченого польською владою за вбивство.

Більшість пам'ятників на кладовищі належать майстрам з каменярських фірм О. Загурського, А. Круля, Л. Тировича, Г. Пер'є, Л. Ольшевського, Т. Івановича.

У 1997-1999 рр. колективом фахівців інституту «Укрзахідпроектреставрація» під керівництвом О. Петришин було проведено реконструкцію кладовища. Проект був надзвичайно складний і з огляду на технічне виконання, і морально: брались дозволи на перенесення останків в родин похованих тут пізніше людей. Зараз він реалізований повністю. Хоч відновлений військовий меморіал має не той вигляд, який мав колись, все ж він залишився місцем паломництва вдячних нащадків.

10 жовтня 2010 на Янівському кладовищі відкрили меморіальний комплекс замордованим у червні 1941 року енкаведистами жертвам львівських тюрем. Меморіал складається з трьох частин: вхідний портал з написом «Наша смерть – Ваше життя», центральна частина, де розташовані хрести мученика, та дзвін пам'яті. На стіні таблички: *«Під цією стіною скорботи*



*спочивають жертви злочинів НКВД у львівських в'язницях – 1593 неопізнані особи та 24 скрині людських останків», «Закатованим у Тюрмі на Лонцького – 283 особи», «Закатованим у тюрмі „Бригідки" – 942 особи», «Закатованим у Замарстинівській тюрмі – 368 осіб та 24 скрині людських останків»*.

*«Більшість з похованих тут людей не були опізнані. До них не прийдуть родичі,* – сказав на відкритті меморіалу міський голова Львова А. Садовий. – *Тому я маю прохання до всіх львів'ян знаходити час, прийти сюди, привести дітей, внуків і помолитись за їхні душі»*.

Сьогодні площа Янівського кладовища становить близько 38 га, понад 200 тисяч поховань розташовані на 68 полях.

## ЛІТЕРАТУРА

**Кіщак О.** Стрілецькі поховання на Янівському цвинтарі [Текст] / Оксана Кіщак // Вісник ін-ту «Укрзахідпроектреставрація». – Львів, 1995. – С. 22-26.

**Мудра Н.** Німці у Львові були милосерднішими за більшовиків [Текст] : [про поховання закатов. енкаведистами осіб на Янів. кладовищі] / Н. Мудра // Високий Замок. – 2002. – 25 листоп. – С. 6.

**Нога Х.** У 1948-му хрестами з могил січовиків мостили львівські вулиці… [Текст] / Х. Нога // Високий Замок. – 2008. – 14 серп. – Леополіс. – С. 6.

**Харчук Х.** Військові поховання на Янівському цвинтарі у Львові [Текст] / Х. Харчук // Воєнна історія. – 2011. – № 3. – С. 50-55.

**Чорновіл В.** Був наказ: «знешкодити…» [Текст] : до 20-річчя знищення стрілецьких поховань на Янівському кладовищі у Львові / В'ячеслав Чорновіл // Поклик сумління. – 1991. – 27 серп.

**ЦЕЙ ДЕНЬ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

***6 січня***

# «І ЗВАЖИТИСЬ БОРОТИСЬ, ЩОБИ ЖИТИ, І ЗВАЖИТИСЬ ПОМЕРТИ, АБИ ЖИТЬ…»

***Василь СТУС (1938-1985)***
***До 80-річчя від дня народження***

Один із найяскравіших представників українського культурного руху шістдесятників, поет, перекладач, прозаїк, літературознавець, правозахисник Василь Стус народився на Вінниччині, в селі Рахнівка. У 1940 році родина переїхала до міста Сталіна (нині – Донецьк), де батьки отримали роботу на одному з хімічних заводів. Після закінчення у 1959 році Сталінського педагогічного інституту служив у лавах радянської армії, після повернення викладав українську мову та літературу в середній школі № 23 у Горлівці. Згодом був підземним плитовим на шахті «Октябрьська» в Донецьку, літературним редактором газети «Социалистический Донбасс». У 1963 р. став аспірантом Інституту літератури АН УРСР ім. Т. Г. Шевченка і перехав до Києва.

У вересні 1965 р. під час прем'єри фільму Сергія Параджанова «Тіні забутих предків» у кінотеатрі «Україна» в Києві Василь Стус разом з Іваном Дзюбою, В'ячеславом Чорноволом, Юрієм Бадзьом закликав партійних керівників і населення столиці засудити арешти української інтелігенції. Це стало першим громадським протестом на



масові політичні репресії в Радянському Союзі у післявоєнний час. За участь у цій акції його відрахували з аспірантури. Довелось працювати у різних місцях: у Центральному державному історичному архіві, на шахті, на залізниці, на будівництві, у котельні, в метро… У 1965 р. В. Стус одружився з Валентиною Попелюх, у них народився син Дмитро – нині літературознавець, дослідник творчості батька.

Першу збірку віршів В. Стуса «Круговерть» (1965) видавництво «Молодь» відмовилося друкувати. Хоч відгуки рецензентів були позитивні, відхилили і другу збірку – «Зимові дерева», яка побачила світ спочатку у самвидаві, згодом її надрукували в Брюсселі.

У відкритих листах до Спілки письменників, Центрального Комітету Компартії, Верховної Ради Стус нищівно критикував панівну систему, протестував проти арештів своїх колег. На початку 1970-х приєднався до групи захисту прав людини. Все це та ще й літературна діяльність у січні 1972 року спричинили його арешт. Дев'ять місяців поет перебував у слідчому ізоляторі. Саме в цей час була написана збірка «Час творчості».

На початку вересня 1972 року київський обласний суд звинуватив його в «антирадянській агітації й пропаганді» та засудив до 5 років позбавлення волі і 3 років заслання. Покарання відбував у мордовських і магаданських таборах, у селі Матросове Магаданської області два роки працював на золотих копальнях. Більшість віршів, приблизно 300, що там написав Стус, табірні наглядачі вилучили і знищили, лише деякі потрапили на волю через листи до дружини.

У 1978 році поета прийняли до PEN-клубу. Повернувшись восени 1979-го до Києва, приєднався до гельсінської групи захисту прав людини. Попри те, що здоров'я було підірване, Стус мусив працювати робітником на заводі. Відмовився від радянського громадянства і у травні 1980 року, як особливо небезпечний рецидивіст, був знову засуджений на 10 років примусових робіт і 5 років заслання. Виступав проти жорстокого поводження табірної адміністрації з політв'язнями, кілька разів оголошував голодування. У січні 1983 року за передачу на волю зошита з віршами Стуса на рік

кинули у камеру-одиночку. 28 серпня 1985 року його відправили до карцеру лише за те, що читаючи книгу в камері, він сперся ліктем на нари. На знак протесту він оголосив безстрокове сухе голодування. А 4 вересня 1985 р. він помер, можливо, від переохолодження. За офіційними даними причина смерті – зупинка серця. У будь-якому разі смерть Василя Стуса слід розглядати як вбивство, скоєне радянською тоталітарною системою: багаторічні переслідування й фізичне мордування врешті-решт призвели до його передчасної смерті. Те, що поета не стало, радянська влада приховувала від його друзів-дисидентів до середини жовтня. Поховання відбулось без присутності рідних. Права на перепоховання адміністрація не надавала до завершення терміну ув'язнення. Більшість особистих речей Стуса не віддали родині. Його вдалося перепоховати в Києві на Байковому кладовищі лише у 1989 році.

За збірку поезій «Дорога болю» Василь Стус посмертно був удостоєний Шевченківської премії (1990) і звання Героя України (2005).

## ЛІТЕРАТУРА


**Листи Василя Стуса до Стефи Шабатури** [Текст] / підгот. Ігор Калинець; матеріали надала Тетяна Семаник // Дзвін. – 2015. – № 9. – С. 166-171.

**Молчанова І.** Василь Стус – поет і патріот [Текст] / Ірина Молчанова // Крим. світлиця. – 2014. – 3 січ. – С. 9.

**Овсієнко В.** Загибель Василя Стуса [Текст] / Василь Овсієнко // Літературна Україна. – 2015. – 3 верес. – С. 4-5; 10 верес. – С. 4.

**Олійник М.** Василь Стус: Донеччина: довге повернення на рідну землю [Текст] / Марія Олійник // Нація і держава. – 2013. – 26 верес. – С. 3.

**Тарнашинська Л.** Василь Стус: художньо-екзистенційний вимір межової свідомості [Текст] / Людмила Тарнашинська // Слово і час. – 2016. – № 3. – С. 44-52.

**Яструбецька Г.** Творчість Василя Стуса і сучасна свідомість [Текст] / Галина Яструбецька // Дивослово. – 2014. – № 7-8. – С. 64-67.




***29 січня 2018 року***

# «УКРАЇНА АБО СМЕРТЬ!»

***До 100-річчя бою під Крутами***

…З такими словами на вустах вмирали герої Крут, сторіччя загибелі яких вшановується нашою державою.

*«Їх слава і вдячна пам'ять про них житиме з нашою свободою разом, серед народу нашого однині і довіку!»* – такими пророчими словами завершив свою промову голова Центральної Ради Михайло Грушевський 19 березня 1918 року на похованні героїв, що загинули під Крутами наприкінці січня 1918 року. У XX ст. подвиг цих молодих українських патріотів став яскравим символом жертовної і безкомпромісної боротьби за нашу незалежність.

Бій під Крутами був одним із багатьох збройних епізодів у військовому протистоянні між Українською Народною Республікою та більшовицькою Росією. Неоголошена війна проти УНР розпочалася із середини грудня 1917 року, а 25 грудня більшовицька армія, до складу якої входило чотири армійських групи чисельністю

приблизно 30 тисяч бійців, набраних переважно з балтійських матросів, частини колишніх гвардійців, московських і брянських червоноармійців, злюмпенізованого російського робітництва, почала загальний наступ. Протягом неповних чотирьох тижнів більшовицькі загони встановили радянську владу в Харківській, Полтавській і Катеринославській губерніях. Наступ на столицю УНР – Київ – війська противника вели двома групами: перша йшла по залізниці Харків – Полтава – Київ, друга – у напрямку Курськ – Бахмач – Київ. Становище ускладнювалося вкрай бездарною політикою Центральної Ради. Так, «Тимчасовий закон про утворення Української Народної Армії», прийнятий Центральною Радою 16 січня 1918 року, зобов'язував Генеральний секретаріат військових справ розпочати поступову демобілізацію, регулярна армія скасовувалася. Для оборони держави від зовнішнього нападу передбачалося створення народної міліції (тільки на папері), і це в той час, коли напад Росії вже був доконаним фактом.

Загроза більшовицької інтервенції змусила Центральну Раду 22 січня 1918 р. прийняти IV Універсал, який проголосив самостійність УНР як вільної суверенної держави українського народу і задекларував її прагнення до мирного співіснування з сусідніми державами. Щодо військової політики Універсал повторював уже відому схему – «розпустити армію зовсім», «завести народну міліцію». Наслідки таких пацифістських тенденцій не змусили себе довго чекати: 28 січня київські більшовики розпочали збройне повстання проти Центральної Ради, яке вдалося придушути лише 4 лютого. **А 29 січня 1918 року в українську історію національно-визвольних змагань вогненними літерами вписався чин – Крути…**

Невелика залізнична станція Крути, що між Бахмачем і Ніжином, назавжди ввійшла в історію України як символ любові до рідної землі, аж до самопожертви.

Бойові дії велися, в основному, вздовж залізничних колій. Боєм командував сотник армії УНР А. Гончаренко. У ньому взяли участь чотири сотні 1-ї Київської юнацької школи ім. Б. Хмельницького



(400-500 юнкерів) та 1-ша сотня Студентського куреня січових стрільців (116-130 вояків), 20 старшин. На озброєнні вони мали 16 кулеметів і саморобний бронепоїзд – гармату на залізничній платформі. Наступаюча сторона (підрозділ Червоної гвардії під проводом есера Михайла Муравйова) налічувала 4-6 тисяч червоноармійців у супроводі артилерії та бронепоїзда. Обидві сторони зазнали численних втрат. При відступі українських сил до ешелону, що чекав у кількох кілометрах від станції, одна чота Студентської сотні потрапила у полон. 27 гімназистів і студентів вищих шкіл було розстріляно.

Історики вважають, що українське військо втратило під Крутами 70-100 осіб загиблими. серед яких – 37-39 вбитих у бою та розстріляних студентів і гімназистів. Це студенти Народного університету Олександр Шерстюк, Ісидор Пурик, Борозенко-Конончук, Головащук, Чижов, Сірик, Омельченко (сотник); університету св. Володимира Олександр Попович, Володимир Шульгин, Микола Лизогуб, Божко-Божинський, Дмитренко, Андріїв; гімназисти 2-ї Кирило-Мефодіївської гімназії Андрій Соколовський, Євген Тернавський, Володимир Гнаткевич (з 6-го класу), Григір Піпський (галичанин), Іван Сорокевич (з 7-го класу), Павло Кольченко (прапорщик), Микола Ганкевич (з 8-го класу). Більшовицьке військо втратило 300 чоловік. Так можна описати бій сьогодні сухою мовою цифр і фактів.

А мовою серця і душі… *«Юнаки стояли пліч-о-пліч під жерлами гвинтівок в руках п'яних супостатів московсько-більшовицьких окупаційних банд і, дивлячись в очі смерті, заспівали „Ще не вмерла Україна…", але тут гримнули постріли і навіки урвали юначу пісню… Ненависники добивали, кололи багнетами, розбивали голови, обличчя юнаків, люто знущаючись над молодими тілами так, що багатьох не можна було впізнати. Ця розправа, але вже з мирним беззбройним населенням, продовжувалася і в Києві: гнобителі по-звірячому розправлялися з молоддю, школярами, військовими, що трималися нейтралітету, людьми, що були вдягнені в українську вишиванку або розмовляли українською мовою…».*

Коли більшовиків було вибито з Києва, було прийнято рішення про урочисте перепоховання убитих, замордованих під Крутами юнаків.

*На Аскольдовій могилі*
*Український цвіт! –*
*По кривавій, по дорозі*
*Нам іти у світ.*

***П. Тичина. Пам'яті тридцяти***

Пам'ять про героїв Крут жила в народі, що знайшло відображення у численних виданнях, до яких належать праці істориків, спогади учасників бою, праці військово-практичного, військово-політичного, публіцистичного характеру колишніх командирів армії УНР, газетні та журнальні публікації, наукові розвідки, численні есе тощо. Характер видань міжвоєнного періоду суттєво змінився у післявоєнний час, коли зріс інтерес громадськості до крутянських подій не лише в Європі, а й в Північній і Південній Америці, Австралії – всюди, де проживають українці.

Після здобуття Україною незалежності Крути повернулися і у вітчизняну науку, і в літературу, і в суспільну свідомість.

29 січня 1991 року з ініціативи Народного Руху України, Студентської спілки, інших національно-демократичних організацій в Крутах було встановлено березовий хрест та відбувся перший невеликий громадський мітинг. На державному рівні вшановувати пам'ять героїв Крут почали в Україні лише з 2004 року. У 2006 році було відкрито Меморіал пам'яті героїв Крут на залізничній станції Крути. Автор меморіалу Анатолій Гайдамака; пам'ятник – насипаний пагорб заввишки 7 метрів, на ньому 10-метрова червона колона. На початку 2012 року на місці дерев'яного хреста на Аскольдовій могилі було встановлено справжній пам'ятник крутянцям: виготовлений з дорогого каменю козацький хрест з тризубом в центрі, а під ним промовиста і символічна цитата зі святого Євангелія: «Найбільша любов – життя покласти за друзів». Пам'ятник цей встановили звичайні громадяни.



Сьогодні Крути постають для нас символом – ясним, чистим, величним, зрозумілим і, безумовно, вартим для національного самоусвідомлення; символом жертовності, відваги, честі, гідності, хоробрості в боротьбі за Українську Державу; символом, що творить героїчну легенду української нації. Євген Маланюк у праці «Крути. Народини нового українця» писав: «*…Народ, творячи з якоїсь події легенду – а Крути, без сумніву, є й будуть однією з найвеличніших легенд нації, – знає, що він робить*». Бій під Крутами, за його словами, став «народинами нового українця».

**100 років тому студенти, курсанти, школярі виявилися у своєму патріотизмі вище за класові інтереси і, коли прийшла пора, без вагань віддали своє молоде життя в ім'я свободи свого народу. Від цих хлопців сторічної давності – героїв Крут – з'явилися сміливці Майдану, які одержимо йшли на снайперів, і «кіборги», і всі ті, хто загинув і гине на Сході держави.**

У масштабах всесвітньої історії бій під Крутами зовсім невеликий. Він не є зразком воєнного мистецтва. Проте він – це символ нескореного духу нашої нації. Крутянці не були жертвою, вони своїм героїзмом зупинили війська більшевицької Росії, давши змогу підписати міжнародні акти становлення УНР.

**Вони не втримали тоді Україну, але втримати країну сьогодні – наше завдання. Вони своєю кров'ю змили в душах співвітчизників залишки рабства. І сьогодні, продовжуючи їхній подвиг, гинучи на Сході України, наші батьки, чоловіки, сини, дочки вбивають в собі все «радянське, російське», захищають своє рідне, українське.**

***Ірина ЛЕШНІВСЬКА,***
***заступник директора з наукової роботи ЛОУНБ***

## ЛІТЕРАТУРА

**Гавдида І.** Крути і сучасність [Текст] / Іван Гавдида // Шлях перемоги. – 2011. – 2 лют. – С. 1, 2.

**Героїка трагедії Крут** [Текст] : спогади учасників / упоряд. В. Сергійчук. – Київ: Україна, 2008. – 462 с.

**Кос. А.** …Він воював під Крутами [Текст] : [про учасника бою під Крутами Ігоря Лоського, похованого у Львові] / А. Кос // Просвіта. – 2003. – № 1. – С. 3.

**Крути 29 січня 1918 р.** [Текст] / упоряд. О. Бойко; передм. І. Юхновського. – Київ: Вид-во Олени Теліги, 2007. – 95 с.

**Крути** [Текст] : збірка у пам'ять героїв Крут / упоряд. Осип і Надія Зінкевичі. – Київ: Смолоскип, 2008. – 419 с.

**Крути: січень 1918 року** [Текст] : документи, матеріали, дослідження, кіносценарій / упоряд. Я. Гаврилюк; історико-культорологічне товариство «Герої Крут». – Київ, 2008. – 839 с.

**Омельченко М.** Уродженці Львівщини – герої Крут [Текст] / Максим Омельченко // Воля народу. – 2012. – 2 лют.

**Оринчак М.** Серед Крутян був наш земляк [Текст] : [Григорій Піпський, уродженець Старосамбір. р-ну] / Марія Оринчак // Голос Прикарпаття. – 2016. – 5 лют. – С. 6.

**Сорока Ю.** Бій під Крутами [Текст] / Юрій Сорока. – Київ: Золоті Ворота, 2013. – 120 с.

**Ткаченко І.** «Кривавляться рани Крут…» [Текст] : [про галичанина Григорія Піпського, який загинув під Крутами] // Дзвін. – 2002. – № 1. – С. 120-127.

**Турко Р.** У цьому бою загинув і наш земляк Іван Дума [Текст] : [про героя Крут, учня Львів. академіч. гімназії, уродженця села Калинівка Яворів. р-ну] / Роман Турко // Яворівщина. – 2014. – 30 січ. – С. 4.

* * *

**Назавжди вписані в історію України: пам'яті героїв Крут [Текст] : метод.-бібліогр. матеріали / уклад.: І. Лешнівська, Г. Москович, Т. Семенів; ред. О. Букавіна; ЛОУНБ. – Львів, 2011. – 20 с. : іл.**

**На шляху до себе: історія становлення української національної свідомості [Текст] : метод. рек. бібл. працівникам з проведення історичних діалогів / уклад. І. Лешнівська; ред. Л. Терещенко. – Львів, 1998. – 9 с. – Зі змісту: *[Українські Термопіли: до 130-х роковин бою під Крутами: вечір національної свідомості]*. – С. 3-4.**





# УКРАЇНСЬКИЙ ФЛОТ: БІЛЯ ДЖЕРЕЛ ВІДРОДЖЕННЯ

**Прапор флоту УНР від 14 січня 1918 р.**

***100 років тому Чорноморський флот підняв українські прапори***

**«Всі кораблі, портове майно і укріплення, які розташовані на узбережжі, є власністю Української Народної Республіки. Тому скрізь де треба, наказую підняти український прапор».**

адмірал САБЛІН

Відповідно до IV Універсалу Центральної Ради від 9 (22) січня 1918 р. Українська Народна Республіка ставала *«самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною державою українського народу»*. Тимчасовим законом про флот УНР, прийнятим 14 (27) січня 1918 р., російський Чорноморський флот – як військовий, так і транспортний – оголошувався флотом УНР. Однак на початку 1918 р. реалізація цього закону і взагалі діяльність українського політичного руху в містах чорноморського узбережжя була неможливою через захоплення місцевої влади більшовиками.

Хоча організований український рух в цей час фактично перебував у підпіллі, а всі кораблі Чорноморського флоту в ході конфлікту були захоплені чи опинилися під контролем більшовиків, моряки-українці, за висловлюванням тодішнього морського міністра УНР Д. Антоновича, трималися осібно і поводилися досить

незалежно. На кораблях же ще наприкінці лютого знову почали лунати заклики про визнання влади УНР.

Після підписання Брест-Литовської мирної угоди між УНР з одного боку і Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною і Болгарією з іншого на початку 1918 р. розпочалося визволення України її військами у союзі з військами Німеччини та Австро-Угорщини. Поразки червоних військ в Україні у березні-квітні значно послабили більшовицьку владу на Кримському півострові. 22 квітня до Криму з боями прорвалася група полковника Армії УНР П. Болбочана. Члени Української чорноморської громади отримали змогу діяти сміливіше. У Севастополі з'явилася українська агітація, а в місті та на кораблях подекуди знову були підняті українські прапори.

Як відзначав генерал О. Удовиченко, команди кораблів Чорноморського флоту, що складалися переважно з матросів-українців, змогли нарешті відверто виявити своє національне обличчя. Незважаючи на перешкоди і протести матросів-росіян, на всіх кораблях почалися мітинги, на яких виносили постанови про те, що Чорноморський флот є флотом України.

Ще в середині квітня до Севастополя прибула делегація УНР на чолі з Д. Сотником. Після довгих переговорів контр-адмірал М. Саблін, який обіймав посаду командувача, офіційно оголосив Чорноморський флот флотом УНР та наказав урочисто підняти українські прапори. Це рішення було прийняте з врахуванням підсумків делегатських зборів на лінкорі «Воля» та настроїв української більшості команд. Проти виступили лише делегати мінної бригади, де зосереджувалося найбільше прихильників більшовиків, які на знак протесту залишили зібрання.

Відтак 29 квітня 1918 р. до 6-ої години вечора в Севастополі на лінкорах, крейсерах, деяких есмінцях були спущені червоні прапори та підняті українські. Штабний корабель «Георгій Побідоносець» стояв під сигналом «Обійняв командування українським Чорноморським флотом. Адмірал Саблін».



Після цього до Києва та німецького штабу було надіслано відповідні повідомлення. Зокрема, у телеграмі до Києва зазначалося: *«Цього числа Севастопольська фортеця і флот, що перебувають у Севастополі, підняли українські прапори. Командування обійняв контр-адмірал Саблін»*. Незабаром німецьке командування від імені Центральної Ради надіслало відповідь на радіограму М. Сабліна, в якій просили його як командувача флоту видати наказ про підняття українських прапорів в Керчі до 8-ої години 30 квітня.

Таким чином, 29 квітня 1918 р. переважна більшість кораблів Чорноморського флоту підняла український прапор. У той же час мінливість і нерішучість характеру М. Сабліна, який співчував прихильникам «єдиної та неподільної» Росії, призвела до того, що більшовики зберегли свій вплив над мінною бригадою. Необачним кроком командувача став дозвіл на евакуацію кораблів, які контролювали більшовики. Евакуація була прямим порушенням умов Брест-Литовського миру, тож коли командувач німецьких військ у Криму генерал Р. Кош дізнався про це, то наказав своїм військам захопити Севастополь.

30 квітня на кораблях, що залишилися в Севастополі, більшовики розгорнули боротьбу за відхід до Новоросійська. Збаламучені більшовиками команди дредноутів «Свободная Россия» та «Воля» тепер вже самі вимагали від командувача вивести весь флот. Контр-адмірал М. Саблін піддався на ці умовляння і в ніч з 30 квітня на 1 травня сам вивів кораблі під «нейтральним» Андріївським прапором. Тоді ж він наказав всьому флоту перемістити до Новоросійська. Однак до Новоросійська на кораблях вирушила половина наявного особового складу – 3500 осіб.

У Севастополі під українським прапором залишилися 7 лінійних кораблів, 3 крейсери, 12 есмінців, 15 підводних човнів, 5 плавучих баз, 3 румунські допоміжні крейсери, велика кількість транспортних та допоміжних кораблів. Тверда відмова українських моряків підкорятися наказам М. Сабліна стала головним результатом українізації та півторарічної діяльності Української чорноморської громади.

У цій ситуації командування флотом перебрав на себе капітан 1-го рангу М. Остроградський. Він повідомив український уряд та німецьке командування, що кораблі, які не бажали українізуватися, вийшли в море, а всі інші підняли українські прапори та залишилися в Севастополі. Та саме відхід більшовизованої частини флоту дозволив німцям на цілком законних підставах захопити кораблі, що залишилися в Севастополі. 3 травня 1918 р. генерал Р. Кош оголосив флот тимчасово полоненим. Німці виставили на кораблях озброєну варту та підняли свої воєнні прапори. Виняток становили тільки три пароплави: «Царь» («Посадник»), «Чатир-Даг» та «Алексей».

Незважаючи на це, 29 квітня стало днем зародження Українського військового флоту.

## ЛІТЕРАТУРА


**Голубко В.** Армія Української Народної Республіки 1917-1918. Утворення і боротьба за державу [Текст] / В. Голубко. – Львів, 1997. – 288 с. – Зі змісту: *[Про флот УНР]*. – С. 23-39, 55.

**Данілов А.** Український флот: біля джерел відродження [Текст] / Анатолій Данілов. – Київ: Вид-во ім. Олени Теліги, 2001. – 600 с.: іл.

**Мироненко О.** Закон про флот Української народної республіки 1919 [Текст] / О. Мироненко // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Київ, 2005. – Т. 3. – С. 220.

**Мироненко О.** Українізація флоту УНР [Текст] / О. Мироненко // Українське державотворення. Невитребуваний потенціал: словник-довідник. – Київ, 1997. – С. 458-462.

**Олійників О.** Сторінки історії Українського військово-морського флоту [Текст] / Олег Олійників. – Одеса: Маяк, 2004. – 188 с. : іл.

**Україна – морська держава** [Текст] : зб. ст. / упоряд. Б. Дмитрієв. – Одеса: Маяк, 2001. – 283 с.

**Удовиченко О.** Україна у війні за державність. Історія організації і бойових дій Українських збройних сил 1917-1921 [Текст] / О. Удовиченко. – Київ, 1995. – 206 с. – Зі змісту: *[Про флот УНР]*. – С. 34-39.




***23 травня 1938 року***

# ЖИТТЯ, ВІДДАНЕ НАЦІЇ

***Євген КОНОВАЛЕЦЬ (1891-1938)***
***До 80-річчя з дня загибелі***

**У вогні перетоплюється залізо у сталь,**
**у боротьбі перетворюється народ у націю.**
Євген КОНОВАЛЕЦЬ

В українській історії XX століття є постаті, які ще не оцінені належно ні державою, ні суспільством (С. Бандера, А. Мельник, Я. Стецько, Р. Шухевич, Є. Коновалець). Останній з цього ряду – Євген Коновалець, який займає одне з перших місць серед борців за волю нації та побудову держави. Його діяльність є невід'ємною частиною визвольного процесу XX століття. Заслугою Є. Коновальця було не лише створення Української Військової Організації (УВО), не лише розбудова Організації Українських Націоналістів (ОУН), не менш важливим була, є і буде велич духу полковника, його мужність та відданість справі української незалежності.

Заради незалежності власного народу він свідомо став на шлях борця і мученика, жив заради майбутнього власного народу: «*Наші попередники вірили в самостійну Україну, працювали, змагались, мучились по в'язницях і на засланнях, а проте їм багатьом не пощастило дожити до того щасливого дня, щоб побачити Україну самостійною. Ми мали те виняткове щастя, що ми бачили, жили й боролись, обороняючи нашу самостійну Україну. Можливо, що нас зустріне така сама доля, як наших попередників, але нашим обов'язком є вести нашу визвольну боротьбу далі, в непохитній вірі, що Україна буде ... самостійною державою...*». У цих словах, сказаних незадовго до смерті, є і його світогляд, і заповіт

ідейним однодумцям, і пояснення, чому Євген Коновалець зайняв таке визначне місце в історії боротьби України за її незалежність.

Коновалець не є постаттю героїчною лише через свою трагічну смерть. Він став лідером нації, що бореться, задовго до цього, бо для нього доля України була понад усе, для нього не існували приватні інтереси. Тому постать великого організатора, великого патріота і борця, людини непохитної волі притягає і притягатиме погляди людей теперішніх і наступних поколінь. Євген Коновалець допоміг кристалізувати українську державницьку думку. Він повів український народ до подальшої боротьби за свободу, вказуючи, що ця боротьба буде дуже важкою, бо створення Української держави змінить до основ обличчя Сходу і цілого світу. Коновалець був великим Українцем і державним мужем.

Окупанти України бачили і розуміли смертельну загрозу для себе від українського націоналізму і, зокрема, від організатора і керівника українського націоналістичного руху Євгена Коновальця. Більшовики вперше пізнали його під час зустрічей у 1918-1919 рр.: це він, полковник Євген Коновалець, в останні дні січня 1918 р. здавив нещадно більшовицьку ворохобню в Києві й не дав більшовикам легко знищити в зародку Українську державність; це він, Євген Коновалець, був із січовими стрільцями хребтом протибільшовицької збройної боротьби Української Народної Республіки; це він, Євген Коновалець, був носієм ладу, порядку і дисципліни серед моря анархії, загрожуючи завдати нищівний удар всім більшовицьким задумам. Більшовицькі вожді зрозуміли, що коли полковник Євген Коновалець зумів вже двадцятилітнім молодиком виявитися таким здібним і таким успішним організатором збройної боротьби й державного будівництва, то яким стратегом і політиком він зможе виявити себе в майбутньому, маючи за собою досвід, користуючись велетенським авторитетом серед усіх українців та спираючись на мережу міцної підпільно-революційної організації, коли над СРСР загримить буря нової війни.

Тому протягом 1920-х років відбулося декілька замахів на Євгена Коновальця. Їх намагалися здійснити різні агенти радянських спецслужб. У 1933 році розпочалася реалізація останньої операції з убивства Провідника під кодовою назвою «Ставка», яку розробляли в Москві під



особистим наглядом Йосипа Сталіна. Виконавцем замаху був призначений агент радянської служби зовнішньої розвідки.

У листопаді 1937-го року Судоплатова прийняв Сталін і поставив завдання розробити план «нейтралізації» керівництва ОУН. За тиждень у Кремлі Судоплатов доповів план Сталіну, керівнику НКВС Єжову та голові ЦВК УРСР Петровському. Останній заявив, що Коновальцю заочно винесено смертний вирок.

23 травня 1938 р. Коновалець був убитий в Роттердамі в результаті цієї спецоперації. Вбивство Коновальця виконав Павло Судоплатов (пізніше – керівник розвідувально-диверсійного управління НКВС СРСР, генерал КДБ). Він зумів увійти в довіру до Коновальця, який вірив в існування в СРСР міцного підпілля. Це «нелегальне угруповання» й презентував, за «легендою», Судоплатов під псевдо «Павлусь Валюх». 23 травня 1938 р. Павло Судоплатов передав у Роттердамі в кафе готелю «Атланта» вибухівку, замасковану під коробку цукерок з українським орнаментом як подарунок «від друзів». Після того як коробка була перевернута у горизонтальне положення, вона вибухнула.

Хронометраж останніх годин життя Євгена Коновальця в той весняний день виглядав так:

*11:24 – прибуття до Роттердама*
*11:35 – прибуття до готелю «Атланта»*
*Від 12:05 до 12:13 – розмова із Судоплатовим*
*12:16 – вибух бомби…*

Офіціант у ресторані готелю «Атланта» добре запам’ятав відвідувача, який згодом виявився Євгеном Коновальцем. Він був сам, сів за столик біля вікна і, замовивши келих хересу, почав спостерігати за жвавим вуличним рухом. Близько опівдня прийшов Судоплатов. Згодом офіціант згадав примітну деталь: коли він підійшов до другого відвідувача, той, перш ніж замовити пиво, нахилився і почав поправляти шнурівки на своїх черевиках. Мабуть, Судоплатов не хотів, щоб офіціант запам’ятав його обличчя. Проте тому згодом вдалося описати його зовнішність: «самовпевнена постава, вік близько 30-35 років, 1,70-1,80 метра ростом, педантично одягнена і гладко поголена людина». Крім цих деталей, офіціант зазначив зрощені важкі брови, зачесане вгору темне волосся, темно-карий колір очей і дивний акцент. Поспішно заплативши за пиво та залишивши ресторан, відвідувач повернув у бічну вуличку,

обабіч якої були розташовані численні магазини. У першому-ліпшому з них, де продавався чоловічий одяг, він придбав світлий плащ і капелюх. Незабаром, приблизно о 12:15, з «Атланти», розрахувавшись, вийшов і Коновалець. Повернувши на вулицю Колсінгел, Коновалець, мабуть, попрямував до свого готелю та незабаром зупинився навпроти кінотеатру «Люм'єр». У цю мить вибухнула бомба…

Існує кілька версій, якою ж була бомба. Те, що в ній був годинниковий механізм, немає жодних сумнівів. Проте є сумніви щодо її розмірів. Сам Судоплатов запевняв у спогадах, що бомбу було вмонтовано у коробку цукерок. Механізм спрацював при переверненні коробки з вертикального в горизонтальне положення через 30 хвилин. Далі він говорив, що перед врученням коробки він тримав її у внутрішній кишені свого піджака, тобто ця коробка була дуже малих розмірів (приблизно з чоловіче портмоне).

Можливо, це не були цукерки, а пачка цигарок, оскільки Є. Коновалець полюбляв курити. Але тоді вибух не був би настільки сильним, щоб поранити оточуючих, які знаходилися за кілька метрів від полковника.

Є й інша версія, що грунтується на протоколах допиту кельнера ресторану «Атланта», котрий обслуговував жертву та вбивцю. За його свідченнями, коробка, що її було передано Є. Коновальцю, була подібна до коробки для взуття. Так стає зрозуміло, чому вибух був настільки потужним. Адже очевидець (голландець Г. де Йонґ, мешканець Роттердама) повідомив, що вибух розірвав тіло Є. Коновальця на шматки, поранивши двох перехожих, один з яких перебував від убитого на відстані п'ятьох метрів.

На фото, зробленому поліцією на місці загибелі Є. Коновальця, видно забризканий кров'ю тротуар. Криваві плями утворюють коло радіусом 4-5 метрів, що свідчить про велику потужність бомби. У маленьку коробку, розміром з пачку від цигарок чи цукерок, не помістилися би вибуховий пристрій та годинниковий механізм. А коли б це було так, то вибух був би невеликим та зміг би пошкодити життєво важливі органи лише за умови, що полковник тримав би вибухівку близько до тіла, а на такий ризик НКВС не могла піти.

Євген Коновалець похований на кладовищі Кросвік у Роттердамі.



Його вбивство мало широкий резонанс серед українських націоналістів. Як було передбачено в СРСР, убивство посилило внутрішнє протистояння серед членів ОУН, яке, у свою чергу, призвело до розколу організації на ОУН(м) і ОУН(б). **Попри це, припинити існування націоналістичної організації шляхом усунення Коновальця не вдалося.**

***Ірина ЛЕШНІВСЬКА,***
***заступник директора з наукової роботи ЛОУНБ***

## ЛІТЕРАТУРА

**Бандера С.** Над могилою Євгена Коновальця [Текст] : [уривки з промови 25 травня 1958 р. в Роттердамі на похороні] // Визвольний шлях. – 1998. – Кн. 5. – С. 517-518.

**Життя і смерть полковника Коновальця** [Текст]. – Львів: Червона Калина, 1993. – 328 с. – (Сини України).

**Косик В.** Євген Коновалець: короткий нарис життєвого шляху [Текст] / Володимир Косик // Український визвольний рух / Центр дослідж. визвол. руху, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 2004. – 363 с.

**Сергієнко П.** Таємниця одного теракту: про деякі обставини загибелі Є. Коновальця [Текст] / Павло Сергієнко // Гомін України. – 2008. – 2 верес. – С. 1.

**Філь П.** Про обставини загибелі Євгена Коновальця. Організатори і виконавці убивств: московська адреса [Текст] / Павло Філь // Укр. слово. – 2009. – 10-16 черв. – С. 10-11.

**Хто вбив Євгена Коновальця** [Текст] / Михайло Яцура // За вільну Україну. – 1998. – 23 трав. – С. 2.

* * *

**Євген Коновалець – речник суверенітету України [Текст] : метод. поради : [до 100-річчя від дня народж.] / уклад. М. Сташків; ред. Л. Здоровик. – Львів, 2001. – 36 с. – (Поборники державності України).**

**Євген Коновалець (1891-1938) [Текст] : реком. бібліогр. покажч. / склали: Л. Рудик, О. Сапіга; ред. Л. Терещенко. – Львів, 1993. – 8 с.**

**Провідник буремної доби. Євген Коновалець [Текст] : біобібліогр. нарис / упоряд.: І. Лешнівська Л. Рудик, Г. Москович,; ред. Д. Дигас; наук. ред. І. Лешнівська; ЛОУНБ. – Львів, 2012. – 64 с.: іл. – (Поборники державності України).**

*24 серпня 1928 року*

# «МИ БОРОЛИСЬ ПРОТИ ІМПЕРІЇ»

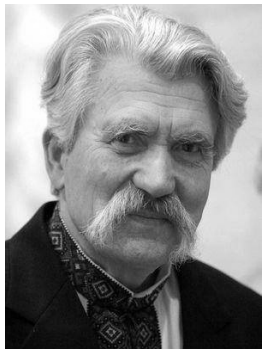

***Левко ЛУК'ЯНЕНКО (1928)***
***До 90-річчя від дня народження***

Народився селі Хрипівці Городнянського району Чернігівської області в селянській родині. З 1944 р. служив у Радянській армії: в Австрії, на Кавказі. Після закінчення у 1953 році вечірньої офіцерської школи вступив на юридичний факультет Московського державного університету ім. М. Ломоносова, одружився. Вів активне громадське життя. У вересні 1958 р. за розподілом був спрямований штатним пропагандистом райкому партії в Радехівський район Львівської області. Робота була пов'язана з постійними поїздками по селах району. Він бачив, як людей заганяли в колгоспи, знищували цілі хутори. Разом зі Степаном Віруном і Василем Луцьківим вирішив створити підпільну партію – Українську робітничо-селянську спілку (УРСС), яку очолив.

Переїхав до Глинянського району і, щоб мати більше вільного часу, перевівся в адвокатуру. Зустрів однодумців Івана Кандибу та Олександра Лібовича. 7 листопада 1960 р. у Львові відбулася перша, організаційна зустріч, на якій обговорили програму. Оскільки вона була дуже гостра, доручили Лук'яненку до наступної зустрічі, яка мала відбутися 22 січня 1961 року, скласти нову, м'якшу. Але 21 січня Іван Кандиба, Степан Вірун, Василь Луцьків, Олександр



Лібович та Левко Лук'яненко, пізніше Іван Кіпиш та Йосип Боровницький були заарештовані.

За «зраду батьківщини і організаційну діяльність» Левко Лук'яненко був засуджений до страти. Після 72 днів в камері смертників вирок був замінений на 15 років ув'язнення. Відбував покарання у Мордовії в таборі строгого режиму ЖХ 385/7, у Владимирській в'язниці і у ВС-389/36 (с. Кучино Чусовського р-ну Пермської області).

Після звільнення у 1976 році Левко Лук'яненко поселився в Чернігові, працював електриком в дитячій лікарні і став членом-засновником Української групи сприяння виконанню Хельсінських угод. За звинуваченням в «антирадянській агітації і пропаганді» у грудні 1977 року знову був заарештований і засуджений на 10 років таборів особливого режиму і 5 років заслання. Ув'язнення відбував у Мордовії, заслання – у селі Березівка Томської області.

Ще в березні 1988 року був обраний головою УГС. У січні наступного року повернувся до України. На засновницькому з'їзді УРП (1990) став головою партії. У той же час очолив Українську асоціацію дослідників голодоморів в Україні.

З березня 1990 року був обраний народним депутатом України, членом комісії з питань законодавства і законності, заступником голови Народної ради. Через два роки склав депутатські повноваження і залишив посаду голови УРП у зв'язку з призначенням Надзвичайним і Повноважним Послом України в Канаді. Через незгоду з політикою уряду України подав у відставку.

У 1993-1994 рр. був головою передвиборного Демоб'єднання «Україна». Ще двічі обирався народним депутатом України – II і IV скликань. У червні 2007 року склав депутатські повноваження і відмовився від висування на позачергових виборах 2007 року, пославшись на поважний вік. Співавтор Декларації про державний суверенітет, автор Акта проголошення незалежності України.

Левко Лук'яненко має численні відзнаки і нагороди: медаль ім. Св. Володимира «Борцям за волю України» (1991), орден князя Ярослава Мудрого V ступеня (2007), орден Свободи (2016) – за значний особистий внесок у державне будівництво, соціально-економічний, науково-технічний, культурно-освітній розвиток Української держави, вагомі трудові досягнення, багаторічну сумлінну працю, а також звання почесного доктора права Альбертського університету (1992). Та найвизначніше з них – звання Героя України (2005).

## ЛІТЕРАТУРА


**Лук'яненко Л.** Вірую в Бога і в Україну [Текст] / Л. Лук'яненко. – Київ, 2007. – 308 с.

**Лук'яненко Л.** З часів неволі: Сосновка-7 [Текст] / Л. Лук'яненко. – Київ, 2005. – 524 с.

**Лук'яненко Л.** Левко Лук'яненко: «24 серпня 1991 року українська нація поставила величезний знак оклику, досягнувши того, за що боролися протягом попередніх семи століть» [Текст] : розмова з громадським діячем / вела Юлія Лучик // День. – 2013. – 23 серп. – С. 10.

**Лук'яненко Л.** Маршал Жуков і українці у Другій світовій війні: відповідь генералові Іщенку [Текст] / Л. Лук'яненко. – Київ, 2006. – 48 с.

**Лук'яненко Л.** Народження нової ери [Текст] : зб. ст. / Л. Лук'яненко. – Дніпропетровськ, 2008. – 196 с.

**Лук'яненко Л.** Національна ідея і національна воля [Текст] / Л. Лук'яненко. – Київ, 2008. – 192 с.

**Лук'яненко Л.** Не дам загинуть Україні! [Текст] / Л. Лук'яненко. – Київ, 1994. – 512 с.

**Лук'яненко Л.** Сповідь у камері смертників [Текст] / Л. Лук'яненко. – Київ, 2005. – 136 с.

**Лук'яненко Л.** Цивілізаційний вибір України [Текст] / Л. Лук'яненко // Воля і Батьківщина. – 2009. – № 1-2. – С. 37-52.


* * *


**Шаповал Ю.** Лук'яненко Левко Григорович [Текст] / Ю. Шаповал // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Київ, 2009. – Т. 6. – С. 297.




***5 листопада 1968 року***

# СМОЛОСКИП СВОБОДИ

***Василь МАКУХ (1927-1968)***
***До 50-річчя з часу самоспалення***

**Рано чи пізно віддам своє життя за волю України!**
Василь МАКУХ

Воїн УПА, учасник українського руху опору в СРСР, багаторічний радянський політв'язень Василь Макух народився 14 листопада 1927 року в селі Карові на Львівщині. 5 листопада 1968 року на знак протесту проти комуністичної тоталітарної системи, колоніального становища України, політики русифікації та агресії СРСР проти Чехословаччини здійснив акт самоспалення на Хрещатику в Києві.

Ніколи не приховував своїх поглядів: «*Вороги не спускають з мене ока, підсилають агентів-запроданців, які намагаються „переконати" мене у безперспективності нашої боротьби. Зі свого шляху, обраного ще за молодих літ, я ніколи не зійду*». Наприкінці жовтня 1968 р. Василь Макух з Дніпропетровська, де жив з сім'єю після заслання, приїхав до Карова, спілкувався з родиною, писав багато листів. 3 листопада несподівано подався до Львова. У руках мав лише сітку-«авоську» з трилітровою банкою, загорненою в

газету, та кілька яблук. Казав, що у банці яблучний сік, але, як з'ясувалося згодом, у банці був бензин. З головного вокзалу десь опівночі від'їхав луганським поїздом. 5 листопада був уже в Києві.

А столиця готувалася до свята – річниці революції. Повсюди висіли портрети «вождів», гасла та червоні прапори. Міліція та переодягнені в цивільне кагебісти несли патрульну службу. Хрещатик був переповнений людьми. І раптом перехожі побачили, як з під'їзду будинку 27-а біля Басарабського ринку вибігла охоплена вогнем постать і проспектом залунали слова: «Геть окупантів!», «Хай живе вільна Україна!». Міліціонери намагалися погасити живий факел, але це їм не вдалося. Грубо почали розганяти людей, щоби було якнайменше свідків цієї безпрецедентної події. Знесилена від болю постать упала. Хтось прикрив її шинеллю. Примчала карета швидкої допомоги. Медики отримали наказ від кагебістів – за всяку ціну врятувати життя жертви самоспалення. Не тому, що для них життя цієї людини мало якусь вагу, а для того, щоби вивідати, чи належала вона до якоїсь націоналістичної організації. Але Василь Макух, так і не прийшовши до тями, 10 листопада помер.

Уже ввечері 5 листопада зарубіжні радіостанції на весь світ повідомили, що громадянин України Василь Макух, протестуючи проти комуністичного тоталітаризму, поневолення українського народу й агресії СРСР проти Чехословаччини, здійснив у Києві акт самоспалення. Перед мужнім вчинком українця-патріота схилила голову вся прогресивна світова спільнота…

На другий день після самоспалення Василя Макуха до домівки його рідної сестри Параски Осьмиловської в Карові увірвалися співробітники КДБ і розпочали допит. Хотіли будь-якою ціною виявити підпільну націоналістичну організацію, членом якої міг би бути Василь Макух, адже припускали, що на такий мужній вчинок здатен піти лише член організації, а не окремо взятий патріот. Після цих допитів, як згадував чоловік Параски, «їй відбили нутрощі, вона кілька років плювала кров'ю і станула, мов свічка, ще зовсім молодою». Тоді ж провели обшуки і допити в Дніпропетровську.



Поховали Героя на кладовищі дніпропетровського житлового масиву Клочко. Вдову Лідію знову й знову викликали на допити, вивідували, чи знає вона, що її колишній чоловік – бандерівець, намагалися довідатися про його зв'язки, друзів. Особливо цікавило слідчих, чи їй часом не надають матеріальної допомоги українські націоналісти. Лідію вигнали з роботи, вона з дітьми залишилася без засобів до існування, що змогла – продала, дуже бідувала. І тільки згодом дістала змогу сяк-так влаштуватися кухарем у ресторані на вокзалі.

Акт самоспалення, вчинений Василем Макухом, як вияв протесту проти русифікації України тоталітарною комуністичною системою, одержав відгомін серед українців. Так, Євген Пронюк написав статтю «Пам'яті героя», яка вийшла в самвидаві. А це призвело до нових репресій. За її поширення були арештовані Богдан Чабан (нині – священик, парох церкви св. Володимира і Ольги у Львові) та Стефан Бедрило (відбув два роки в Мордовських концтаборах). ***Цей подвиг 21 січня 1978 р. повторив Олекса Гірник, батько депутата Верховної Ради України V скликання Євгена Гірника***, який здійснив самоспалення на Чернечій Горі у Каневі, на могилі Тараса Шевченка, у день 60-ої річниці проголошення УНР. У своїх листівках він закликав український народ піднятися проти російської окупації України та згубної для народу русифікації. Їхня жертовність надала сили патріотам продовжити боротьбу за повну незалежність України.

5 листопада 2008 року, у 40-і роковини самоспалення Василя Макуха, на майдані Незалежності влаштували концерт-реквієм. Того самого дня у Донецьку, у головному офісі громадської організації інвалідів «Чорнобиль-Допомога», на вшанування пам'яті Василя Макуха та Олекси Гірника було відкрито унікальний музей «Смолоскип».

У жовтні 2011 року Молодіжний рух Києва в межах проекту «Шляхом українських патріотів» репрезентував книгу «Біля витоків Незалежності». У ній зібрані біографії 20-ти особистостей,

пов’язаних з боротьбою за відродження української держави. Серед них поряд з Василем Стусом та іншими фігурує Василь Макух.

5 листопада 2011 року біля будинку 27-а на Хрещатику, що неподалік Печерського райсуду, надвечір зібрався гурт людей. Вони тримали плакати з портретами Василя Макуха. Свічками виклали його прізвище. Лідер молодіжної спілки «Патріоти» студент Київського національного університету Арсен Пушкаренко запропонував звернутися до влади Чехії та Словаччини з проханням відзначити подвиг Макуха нагородами. «Нехай українській владі буде соромно», – заявив він.

### ЛІТЕРАТУРА

**Овсієнко В.** Макух Василь Омелянович [Текст] / Василь Овсієнко // Міжнар. біогр. словник дисидентів країн Центр. та Схід. Європи й колиш. СРСР. – Харків, 2006. – Т. 1: Україна, ч. 1. – С. 419-421.

* * *

**Довгаль С.** Вогонь протесту. Самоспалення Василя Макуха у 1968 році на Хрещатику освітило радянські злочини [Текст] / С. Довгань // Україна молода. – 2004. – 5 черв.

**Капнік О.** Палаючий герой. У столиці вшановують Василя Макуха, який підпалив себе на знак протесту проти зросійщення України [Текст] / Олена Капнік // Україна молода. – 2017. – 26 січ. – С. 3.

**Кир’ян Н.** Палаючий повстанець. У Києві на Хрещатику, на будинку 27-а 26 січня відкрили меморіальну дошку Василю Макуху, який 5 листопада 1968 року спалив себе на знак протесту проти тоталітарного комуністичного режиму і агресії СРСР проти Чехословаччини [Текст] / Надія Кир’ян // Слово Просвіти. – 2017. – 2 лют. – С. 12.

**Конарева Л.** Смолоскип свободи [Текст] : [про відкриття мемор. дошки на Хрещатику в Києві учаснику укр. руху опору в СРСР, воїнові УПА Василю Макуху] / Лариса Конарева // Уряд. кур’єр. – 2017. – 28 січ. – С. 3.





# НЕВІДОМА ІПОСТАСЬ Івана ЛОЗИНСЬКОГО

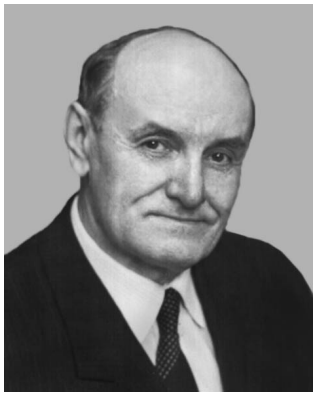

***Іван ЛОЗИНСЬКИЙ (1927-1992)***

До відомих львівських науковців належить Іван Лозинський, який 35 років свого життя присвятив праці у відділі літератури іноземними мовами Львівської обласної універсальної наукової бібліотеки. Він завжди пишався своїм походженням: село Ляшки Муровані (з 1946 р. – Мироване Старосамбірського р-ну Львівської обл.), батьками, які проживали у цьому мальовничому селі.

Іван Лозинський закінчив слов’янське відділення Львівського університету ім. Івана Франка (1951 р.), де вивчав чеську та болгарську мови й літературу. У 1952 році був рекомендований до аспірантури при Інституті суспільних наук АН УРСР у Львові за спеціальністю «Історія польської літератури». Його науковим керівником був професор Іларіон Свєнціцький, якому вдалося прищепити молодому аспірантові любов до полоністики, яка пізніше стала домінуючою у його дослідженнях.

Результатом багаторічної праці львівського дослідника стало 415 науково-популярних статей, рецензій, з яких 356 українською, 42 російською, одна чеською мовами. Їх друкували часописи (52) Варшави, Жешува, Кросна, Москви, Парижа, Праги, Пряшіва, Софії, Торонто.

У 1997 році ЛОУНБ було видано бібліографічний покажчик «Іван Лозинський (1927-1992)» із серії «Науковці Львівщини», а у 2012 році – каталог «Книгозбір Івана Лозинського у фондах ВЛІМ ЛОУНБ» із серії «Приватні бібліотеки». До каталогу увійшли видання з особистої бібліотеки науковця, подаровані ЛОУНБ його дружиною, крім листування інтимного характеру, конкретніше ліричних нарисів про любов.

Знаний львівський літературознавець, бібліограф був неординарною особистістю із власним духовним світом, що вилилося у поетичну майстерність, гідну талановитого письменника. Одного разу у розмові про щоденники відомих письменників його запитали, чи хотів би він бачити виданим власний щоденник. Іван Лозинський відповів, що «дуже хотів би».

Щоденника І. Лозинського бібліотека не має, але є його листування з коханою. Один з таких листів-відповідей подається на розсуд читачів.

***Лист до Івана Лозинського***

**В МАЄВИЙ ДЕНЬ**

*В теплий, пахучий день маєвий*
*На світ явилося дитя.*
*Маленьке, сильне, голосисте,*
*І радість маму обняла.*

*Несмілі кроки, слово «мама»,*
*А… далі хлопчик, вже й юнак.*
*І перші світлі ідеали,*
*І перша, трепетна любов.*

*Минали роки за роками…*



*Була любов – лишилась біль.*
*Лиш мудра книжка незрадлива.*
*І вірний Ти лишився їй.*
*Та доля так собі веліла:*
*Нехай ще раз бушує в серці кров!*
*І знов туга і питання:*
*А може, все це не любов?*

*Тобі вклоняюсь – Славний Муже!*
*За щире серце, розум світлий,*
*І за Твою ідейну вірність,*
*Яку плекаєш все життя.*

*У твій пахучий день маєвий*
*Хай щастям повниться душа!*
*Наснаги, сили і любові*
*На Многі, Многії Літа!*

**Н.К., 23.04.1986 р.**

***Відповідь Івана Лозинського***

**КОРОЛЕВІ МОЇХ МРІЙ**

*І скотилася, наче крапля травневого дощу, і кульочкою на папір білий лягла. Доскочив її сонячний промінчик і засвітилася вона світлячком, що повернувся з далекої мандрівки і грайливо мигтів всіма барвами веселки. Це – сльоза радісного щастя.*

*Розкішно серце пестять Твої слова із віршованого етюду «В маєвий день». У них жага пожадання і пристрасті, що горить в глибокій чаші кохання, що так міцно з'єднало два наші серця. У цих Твоїх словах велике прагнення творити добро, нести ласку, чистоту помислів, у них гарячий запах любовних зітхань. У них дві злиті самотності, що дали п'янке буяння розбудженої стихії внести, що визволила моє зморожене аскетизмом серце з-під снігу душевних болінь. Ці Твої слова – це жіночий інтим про бездонну доброту і солодку розкіш, і звабливе передчуття величі любовного чудодійства Твого.*

*І скотилася, наче крапля березового соку, і терпкою кульочкою на папір білий лягла. Доскочив її сонячний промінчик і засвітилася вона жовтим пломенем. Це друга сльоза – сльоза туги і роз'їдаючого серце страждання, невгамовного стогону і гомону мрій, що роєм обсіли душу і розпалили уяву жаром буревійного кохання. Це – також мука, але мука не грізна, бо не руйнує, не підточує душевної рівноваги, вона не сковує тіла живого. Навпаки, випливаючи із серця тягнеться до щему жіночого сердечного биття Твого серця, шукає у ньому заспокоєння і розкоші, і тілесного злиття. Це водночас незбагнена мука безконечного сумування, що червоною блискіткою світиться в очах моїх і відбирає погідність духа, здатність усміху і радості. І єдиний лік проти неї – це усвідомлене замирення і уяснення закону сліпої стихійності кохання? А якщо ця туга сповита сумнівом?*

*І скотилася, наче краплина застояної води з весняного ставка. І тяженною тернослівовою кулькою на папір білий лягла. Доскочив її сонячний промінчик і синій язичок запалив. Це – сльоза болю, що спалахнув зі сумніву. Вона найпекучіша, бо зродилася зі схрещення жорстоких слів: «І знову туга і питання, а може, все це не любов?». І чому знову це сакральне запитання, яким почалося наше знайомство, коли все вибруньковувалося, коли ми були на роздоріжжі, але вірили, що*

*Людина не самотня у житті,*
*але буває довгим це чекання,*
*допоки не зустрінеш на путі*
*того, до кого спалахне кохання.*

*«А може, все це не любов?» А хіба наші почуття не проходили випробування і довгий іспит сумнівів, і душевних терзань. Невже ж мої почуття такі слабкі і такі нещирі, що аж непомітні? Наче перелітна пташка? О, це й може породити сумнів і страждання. Та радості врочистих і незабутніх хвилин нашої першотравневої зустрічі не потьмарити тим сумнівам. І яке щастя, що поруч зі мною був талісман – Твоя свята і непідробна, і непідступна любов, яка все розвіяла в порох і дим по полю вітрами. І залишилася у пам'яті не гіркота сумніву, що пече серце полином, а вічна наша весна, яка приносить жадобу молитися до Твого серця, пожадання цілувати Твої руки, моя нерозлучна доле, моя Королево мрій, Світлоока [Н...]. Спасибі за хвилини радості, які дарувала мені на початку неповторного Травня. А долі скажу: «Хай благословенний буде той час і ті стежки, на перехресті яких народилося наше таїнство почуттів, наше щастя».*

*Три краплі, три сльози, три долі. О, щоб тільки Провидіння було до нас милостиве і поблажливе. Будемо надіятися, що доля не скривдить нас! А в тім: «Нехай кожен висловлює, що йому здається правдивим, але правда сама хай буде залишена Богу» (Готгольд-Ефраїм Лессінг).*

**І. Лозинський, 04.05.1986 р.**

***Олександра ЛУК'ЯНЕНКО,***
***завідувач відділу літератури іноземними мовами ЛОУНБ***

***Ірина ЛЕШНІВСЬКА,***
***заступник директора з наукової роботи ЛОУНБ***

## ЛІТЕРАТУРА

**Іван Лозинський (1927-1992) [Текст] : бібліогр. покажч. / упоряд. М. Кривенко; худож. оформ. Р. Яціва. – Львів, 1997. – 67 с. – (Науковці Львівщини).**

**Книгозбір Івана Лозинського у фондах ЛОУНБ [Текст] : каталог / упоряд. О. Лук'яненко; ред. І. Сварник; ЛОУНБ, відділ літератури іноземн. мовами. – Львів, 2012. – 47 с. – (Приватні бібліотеки).**

**Моторний В. Учений-славіст, ветеран бібліотечної справи [Текст] / Володимир Моторний // Львівщина в 2012 році. Знаменні і пам'ятні дати краю: календар / упоряд. І. Зінченко; ред. Д. Дигас. – Львів, 2012. – С. 38-40.**

## ДО УВАГИ МЕТОДИСТА

***Книжково-ілюстративна виставка***

Історія України багата як на славні, так і на трагічні події. Молодому поколінню, яке виростає і світоглядно формується вже в незалежній державі, треба знати правду про минуле своєї країни, щоб узяти у спадок все краще, позитивне і не повторювати допущених нашими предками помилок, учитися на них.

Особливо необхідно пам'ятати кожен період визвольної боротьби, як би трагічно він не закінчився. Одним з них є утворення на початку ХХ ст. Української Народної Республіки на Східній Україні і Західно-Української Народної Республіки в Галичині, де за незалежність українців боролася дивовижна за своїм складом армія, більшість вояків якої мали вищу або гімназійну освіту. Армія називалася УСС – Українське Січове стрілецтво, а її бійці, що належали до національної еліти Західної України, – усусами. Це було 100 років тому.

# ЗУНР – ПЕРШИЙ ПАГІНЕЦЬ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ ХХ СТОЛІТТЯ

**(100-річчю проголошення присвячується)**

***Україна завжди прагнула до волі***
ВОЛЬТЕР

**Розділ І**. 257 днів, що підняли український дух

*…Ми, що вчора несли ще ярмо,*
*Ми, що вчора могли лиш тужить,*
*Ми сьогодні до вас кричимо:*
*Хочем жити свобідно,*
*Хочем жити і будемо жить!*
Р. КУПЧИНСЬКИЙ

Література цього розділу торкається сторінок історії проголошення ЗУНР.



**Розділ ІІ**. Вставала нація вільна…

*Вона була така чудова,*
*Ота сімнадцята весна…*
*Дріжали тюрми і окови,*
*Вставала нація вільна…*
В. НЕВЕСТЮК

Розділ містить спогади учасників тих буремних днів у формі документів, письмових свідчень, архівних матеріалів, світлин, ксерокопій тощо.

**Розділ ІІІ**. Репрезентант української революції

*«…він був надто*
*великою постаттю,*
*щоб її можна було*
*збагнути одразу…»*

У цьому розділі подається література про Євгена Петрушевича, Президента ЗУНР.

**Розділ ІV**. «Нам вороття немає – мусимо перемогти ворога».

*«Чатує Вітовський над*
*картою Львова,*
*старшини схилились*
*в задумі важкій.*
*Хай Бог допоможе,*
*Рушаймо, панове,*
*за неньку Вкраїну*
*у праведний бій»*

Цей розділ містить літературу про Дмитра Вітовського – керманича Листопадового Чину.

**Розділ V**. «Марширують стрільці січові на кривавий тан…»

*Не сміє бути в нас страху*
*Ні жодної тривоги,*
*Бо ми є лицарі грізні*
*Залізної Остроги…*
С. ЧЕРНЕЦЬКИЙ

Розділ містить літературу про УСС та УГА.

**Розділ VI**. Сучасне завжди на дорозі з минулого в майбутнє.

*Надії, дзвони, прапори,*
*І спогад – в кожнім слові…*
*Відлуння княжої пори*
*В державницькому Львові.*
*Це ЗУНР… Це злети у блакить,*
*Віднайдена дорога.*
*І кожна втрата нас болить,*
*І тішить – перемога.*
*В буремний час, як у вікно,*
*Дивлюсь, – а він не гасне…*
*Нема минулого: воно*
*Завжди, завжди сучасне.*

П. ШКРАБ'ЮК

Міститься література аналітичного характеру.



## ЗМІСТ

**Хронологічний перелік дат** 3

**ВИННИМ СЕБЕ НЕ ВИЗНАВ**
*Василь КОБРИН. До 80-річчя від дня народження* 27
**СИМФОНІЯ ДОБРА І КРАСИ**
*Марія ЛЮДКЕВИЧ. До 70-річчя від дня народження* 31
**ПАТРІАРХ ЛЬВІВСЬКИХ ПРОЗАЇКІВ**
*Левко РІЗНИК. До 80-річчя від дня народження* 35
**ШЛЯХТИЧ-СОЦІАЛІСТ**
*В'ячеслав БУДЗИНОВСЬКИЙ. До 150-річчя від дня народження* 38
**НІХТО НЕ СТЕЛИВ ЙОМУ ШЛЯХ**
*Олекса ГОРБАЧ. До 100-річчя від дня народження* 41
**НАША ГАНДЗЯ**
*Ганна ДМИТЕРКО-РАТИЧ. До 125-річчя від дня народження* 46
**КОЖЕН МОЖЕ РОБИТИ ДОБРІ СПРАВИ**
*Роман ПАСТУХ. До 70-річчя від дня народження* 49
**ЇЇ ВІРШІ, СТАВШИ ПІСНЯМИ, ЗІГРІВАЮТЬ ЛЮДСЬКІ ДУШІ**
*Анна КАНИЧ. До 90-річчя від дня народження* 51
**БУТИ ЛЮДИНОЮ**
*Любомир ГУЗАР. До 85-річчя від дня народження* 55
**ЛІКАР, НАУКОВЕЦЬ, БЛАГОДІЙНИК**
*Олександра СЛУЖИНСЬКА. До 60-річчя від дня народження* 61
**«НІКОЛИ НЕ ОСОРОМЛЮ ІМЕНІ СВОГО БАТЬКА»**
*Юрій-Богдан ШУХЕВИЧ. До 85-річчя від дня народження* 63
**ПРАЦЯ ІСТОРИКІВ НЕОБХІДНА УКРАЇНІ**
*Мирон КАПРАЛЬ. До 50-річчя від дня народження* 68
**ЗОРЯН**
*Зорян ПОПАДЮК. До 65-річчя від дня народження* 71
**ЖИТТЯ, ЯК СПАЛАХ РАНКОВОЇ ЗІРНИЦІ**
*Богдана СВІТЛИК-ЛИТВИНКО. До 100-річчя від дня народження* 74
**«ЖИВУ НЕЛУКАВО…»**
*Василь КУЙБІДА. До 60-річчя від дня народження* 80
**«ЦЕ СВІТ ЗМІНИВСЯ, А НЕ Я»**
*Галина ПАГУТЯК. До 60-річчя від дня народження* 82
**ПЕДАГОГ І ДОСЛІДНИК**
*Ярослав КІСЬ. До 100-річчя від дня народження* 85
**ГАЛИЦЬКІ РОДОВОДИ: БІЛИНСЬКА З РОДУ КОРДУБ**
*Стефанія КОРДУБА-БІЛИНСЬКА. До 110-річчя від дня народження* 88
**«ХОЧУ, ЩОБ МОЇ КНИЖКИ ПОТРАПЛЯЛИ ДО ДОБРИХ РУК»**
*Богдан СТЕЛЬМАХ. До 75-річчя від дня народження* 90
**«НАЦІОНАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ В ЦІЙ ДЕРЖАВІ БУДЕ ПАНУВАТИ»**
*Олег ТЯГНИБОК. До 50-річчя від дня народження* 93
**ЛІРИК З БУНТАРСЬКИМ СЕРЦЕМ**
*Віктор (Віталій) РОМАНЮК. До 80-річчя від дня народження* 97
**ЛІКАР, ЗАЛЮБЛЕНИЙ У ФІЛОСОФІЮ**
*Ігор ДЕРЖКО. До 60-річчя від дня народження* 101

**ВІН ЗАВЖДИ ЗАЛИШАВСЯ ПАТРІОТОМ «КАРПАТ»…**
*Лев БРОВАРСЬКИЙ. До 70-річчя від дня народження* **103**
**ЙОГО ПІСНІ СПІВАЛИ СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ**
*Лев ЛЕПКИЙ. До 130-річчя від дня народження* **106**

**Цей день в історії краю**

**«КАРПАТИ» – БІЛЬШЕ НІЖ КОМАНДА**
*До 55-річчя з часу створення львівської футбольної команди «Карпати»* **109**
**З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ НРУ**
**ТА ВІДРОДЖЕННЯ «ПРОСВІТИ» (1988-1991)**
*До 30-річчя (1988) створення Товариства рідної мови ім. Т. Шевченка* **113**
**ВІЛЬНІ У НЕВІЛЬНІЙ КРАЇНІ**
*До 30-річчя (1988) з часу заснування у Львові Української Гельсінської спілки* **118**
**ВИТОКИ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ**
*До 100-річчя (1918) створення у Львові Української Національної Ради, яка проголосила ЗУНР* **121**
**ЗІ СЛОВОМ ШЕВЧЕНКА ПІВТОРА СТОЛІТТЯ**
*До 150-річчя (1868) з часу заснування у Львові культурно-просвітницького товариства «Просвіта»* **124**
**ЯК УКРАЇНЕЦЬ СТАВ КОРОЛЕМ**
*До 765-річчя (1253) з часу коронування князя Галицького ДАНИЛА* **132**
**МІСЦЕ ПАМ'ЯТІ, МІСЦЕ СКОРБОТИ**
*До 135-річчя (1883) з часу заснування Янівського кладовища у Львові* **137**

**Цей день в історії України**

**«І ЗВАЖИТИСЬ БОРОТИСЬ, ЩОБИ ЖИТИ,**
**І ЗВАЖИТИСЬ ПОМЕРТИ, АБИ ЖИТЬ…»**
*Василь СТУС (1938-1985). До 80-річчя від дня народження* **141**
**«УКРАЇНА АБО СМЕРТЬ!»**
*До 100-річчя (1918) бою під Крутами* **144**
**УКРАЇНСЬКИЙ ФЛОТ: БІЛЯ ДЖЕРЕЛ ВІДРОДЖЕННЯ**
*100 років тому (1918) Чорноморський флот підняв українські прапори* **150**
**ЖИТТЯ, ВІДДАНЕ НАЦІЇ**
*Євген КОНОВАЛЕЦЬ. До 80-річчя з дня загибелі* **154**
**«МИ БОРОЛИСЬ ПРОТИ ІМПЕРІЇ»**
*Левко ЛУК'ЯНЕНКО. До 90-річчя від дня народження* **159**
**СМОЛОСКИП СВОБОДИ**
*Василь МАКУХ. До 50-річчя з часу самоспалення* **162**

**Творче досьє**

**НЕВІДОМА ІПОСТАСЬ Івана ЛОЗИНСЬКОГО**
*Іван ЛОЗИНСЬКИЙ (1927-1992)* **166**

**До уваги методиста**

**ЗУНР – ПЕРШИЙ ПАГІНЕЦЬ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ XX СТОЛІТТЯ (100-річчю проголошення присвячується)**
*Книжково-ілюстративна виставка* **171**